

RIMSKI
KATOLIK

SEDMI TEČAJ

I ZVEZEK

VREJUJE IN IZDAJA
dr. ANTON MAHNIČ,
profesor bogoslovja

V GORICI
HILARIJANSKA TISKARNA
1895

Izhaja vsak tretji mesec
Velia cel tečaj 2 gl.

Na znanje.

„Rimski Katolik“ je edin slovenski filozofičen list. Razpravlja načelno časovna vprašanja. Njegovo stališče je krščansko.

„Rimski Katolik“ je potreben vsakemu slovenskemu razumniku — prijatelju in neprijatelju.

„Rimski Katolik“ stopa s pričujočim zvezkom v svoj sedmi tečaj. Mnogovrstna, globoko premišljena in času primerna vsebina tega zvezka priča, da list se ni preživel.

„Rimski Katolik“ izhaja po štirikrat na leto, in sicer koncem januarija, aprila, julija in oktobra. Vsak zvezek obsega 128 strani. Poleg tega bo letos prinašal kot posebno prilogo novo glasilo slovenskih katoliških akademikov na Dunaji — „Zoro.“ Za „Zoro“ bomo gospodom izdajateljem dajali primerno odškodnino. Navzlic temu nismo povišali naročnine; upamo pa, da bodo gg. naročniki sami kako svotico naročnini dodali in nas tako vsaj deloma odškodovali. Želeli smo, da bi se z našim listom „Zora“ razširila v daljne kroge slov. kat. razumništva.

Naročnina za naš list znaša le dva goldinarja na leto. Kdor pomisli, koliko nas stanejo razni listi in novo izišla znanstvena dela, katera so nam pri vrejevanji neobhodno potrebna, pač lahko vidi, kako nizka je ta naročnina. Zatorej prosimo one gospode, ki mislijo list obdržati, da bi nam blagovolili naročnino brž ko mogoče poslati, da bomo vedeli, koliko izvodov tiskati in si prihranimo nepotrebnih stroškov.

Imamo še zdaj več sto goldinarjev zastale naročnine iz preteklih let. Naj bi vender dotični gospodje storili, kar veleva vestna dolžnost.

Pri vpravništvu je bilo zadnjih dveh let marisikaj v neredu. Tega bo zdaj konec, ker smo vpravništvo izročili povsem spretnemu gospodu. Zagotavljamo gg. naročnike, da ne bodo imeli več povoda se pritoževati.

Naslov na vpravništvo „Rimskega Katolika“ je: Gorica, Travnik (Piazza grande) št. 13. Edino sèm, a ne na vrednika, naj se pošilja naročnina.

Apostolsko pismo

Nj. Svetosti Leona XIII. po previdnosti božji papeža,

o vshodnih cerkvah.

LEON, škof,

služabnik služabnikov božjih,

v večni spomin.

Častitljivost vshodnih cerkvâ, vtemeljena v starodavnih ter znamenitih zgodovinskih spomenikih, vživa po vsem krščanskem svetu veliko spoštovanje in slavo; kajti pri njih so se vsled premilostnega sklepa previdnosti božje pričetki človeškega odrešenja brž tako razširili, da so se ondi najpreje razcveli apostolstvo in mučeništvo, učenštvo in svetost ter obrodili prve — ravno tako vesele kakor zveličavne sadove. A iz njih je tudi drugim narodom širom svetâ došla preobilna množina dobrot, ko je sv. Peter — da bi pregnal zlobo premnogih zmot in pregreh — prinesel na povelje božje luč božje resnice, oznanilo mirú in prostost Kristusovo v Rim, gospodovalko narodov. — Rim-ska cerkev pa, prva izmej vseh, je gotovo posebno vshodnim cerkvam od apostolskih časov sèm vedno v obilni meri skazovala spoštovanje in ljubezen ter jih vsikedar razveseljevala sè zvestimi uslugami: v raznih žalostnih časih, ako so padle, ona nikedar ni jenjala sè skrbjo in dobrotami pomagati jim na noge, pridobiti jih za-se, rešiti jih zmotnjav. Eno izmej prvih del njene čuječnosti in skrbljivosti je bilo pač tudi to, da posameznim vshodnim narodom lastne običaje in načine njihovega bogoslužja, katere je vsled svoje oblasti in modrosti kot zakonite pripoznala, ohrani in vsikedar nepremenjene obvaruje. O tem pričajo mnoge premudre določbe, katere so naši predniki, vzlasti

Pij IX. blagega spomina, izdali in sicer ali neposredno sami ali pa potom kongregacije, ki ima skrbeti za razširjanje sv. vere (Congr. de Propaganda.) — V prav isti skrbi in želji smo tudi Mi takoj v pričetku Svojega papeževanja z veliko ljubeznijo posvetili Svojo pozornost krščanskim narodom na Vshodu. Najpreje smo se podvizali pomagati njihovim potrebam, pa smo tudi sicer uporabili razne prilžnosti, da bi jih uverili Svoje dejanjske blagohotnosti. Vender si nismo ničesar šteli in si ne štejemo v važnišo in svetejšo dolžnost, kakor v srcih, apostolskemu sedežu zvesto udanih, vzbujati vero tako živo in sadupolno, da posnemaje vzglede svojih prednikov težé po njihovi odličnosti in slavi. — Pošrečilo se Nam je vže preskrbeti onim (vshodnim) cerkvam nekaterih pomočkov: osnovali smo kolegije in sicer v Rimu za armenske in maronitske klerike, v Plovdivu in Drinopolju pa za bolgarske; v Atenah smo sklenili ustanoviti „Leonianum“; zelo tudi podpiramo semenišče sv. Ane v Jeruzalemu, kjer se vzgaja grško-melhitski duhovski naraščaj. Nadalje namerjamo pomnožiti število sirskih klerikov v kolegiji „Urbanianum“, ter kolegij sv. Atanazija, iz katerega je izišlo mnogo slavnih mož, zopet izročiti prvotnemu namenu po modri volji veledušnega ustanovitelja Gregorija XIII. Da bi mogli še več takega in enakega pričeti in izvršiti, želimo tem iskreneje sedaj, ko smo — po navdihnjenji božjem — vresničili Svoj davno storjeni sklep ter s posebnim pisanjem povabili vse kneze in narode k srečnemu zedinjenju v božji veri. — Namenili smo se namreč tedaj, izmej žalibog! ločenih krščanskih narodov sè vso mogočo apostolsko in očetovsko ljubeznijo v prvi vrsti klicati, opominjati in prositi vshodne narode! Zelo Nas je veselilo, da smo smeli vedno bolj gojiti spočeto upanje, in tajiti se ne more, da je prekoristno delo bliže zaželenemu cilju. Kolikor se more pričakovati od skrbljivosti apostolskega Sedeža, bomo storili kar največ mogoče: odstranjali bomo vzroke nezaupnosti in sumničenja ter uporabljali vsa najboljša sredstva k sporazumljenju. — Najvažneje se nam zdi, obračati pozornost in skrb na ohranjenje bogoslužnih, vshodnim vernikom lastnih običajev, katere smo vedno imeli zelo v čislih. Zatorej smo ukazali vže vstanovljenim duhovskim u-

čiliščem onih narodov in ukazali bomo tudi novim, da z največjo vestnostjo gojijo in varujejo svoje obrede in da se kleriki taistih naučé in prisvojé, ker v tem, da se ohranijo vshodni obredi, je veliko več važnosti, kakor mnogi menijo. Vzvišena starodavnost namreč, po kateri se odlikujejo vsi oni razni obredi, je celi cerkvi v veličasten kras in potrjuje božjo edinost katoliške vere. Kajti odtod imamo ne le jasen dokaz za apostolski početek najznamenitish vshodnih cerkvâ, mariveč je ob enem razvidna njih najtesniša, od apostolskih časov sèm obstoječa zveza z rimsko cerkvijo. Morda nobena reč čudoviteje ne pojasnjuje znamenja veseljstva cerkve božje, kakor to, da ji služijo različni obredni načini in jeziki, ki so častitljivi vsled svoje starosti, a še častitljiviši vsled tega, ker so se jih posluževali apostoli in sv. očetje; saj ta služba obredov in jezikov je nekako posnemanje onega prav posebnega česčenja, katero so Kristusu, božjemu začetniku sv. cerkve, ob njegovem rojstvu skazali Modri, došli iz raznih krajev jutrovih dežel, „da bi ga molili“ (Mat. 2, 1 — 2.) — Tukaj se Nam zdi umestno pripomniti, da sv. obredi, četudi sami po sebi ne dokazujejo resnice katoliških dogem, jih pa vendar živo izražajo in sijajno dokazujejo. Kakor se torej prava cerkev Kristusova zvesto prizadeva, nespremenjeno ohraniti to, kar je božjega in torej nespremenljivega, ravno tako dovoljuje ona gledé rabe zunanjih oblik nekoliko različnost, vzlasti ako se le-ta opravičuje in strinja s častitljivo starodavnostjo. Na ta način se očitno kaže njena vsikdar mladeniško-čila življenjska moč in ona veličastneje nastopa kot nevesta Kristusova, katero je modrost sv. očetov kot predpodobo vspoznala v besedah Davidovih: „Kraljica stoji ob Tvoji desnici v pozlačenem oblačilu, obdana od raznoličnosti, v zlatih robovih, ogrnjena s pisanim oblačilom“ (ps. 44.) —

Ker je torej ta povsem opravičena razlika vshodnih obredov in discipline razun drugih prednosti tudi cerkvi sami v velik kras in blagor, moramo tembolj skrbeti za to, da ne nastanejo kake zadrege in zmešnjave vsled nepredvidnosti zahodnih oznanovalcev sv. evangelija, katere ljubezen do Kristusa žene mej one narode. Sicer je še v polni veljavnosti, kar je v tem oziru Naš slavní prednik Benedikt

XIV. v svoji modri skrbi določil v konstituciji „Demandatam,“ katero je z dné 24. dec. 1743 v obliki pisma poslal grško-melhitskemu patrijarhu v Antijohiji in vsem njemu podrejenim škofom istega obreda; vender, ker so se v teku dolgih let razmere v onih deželah predrugačile ter latinski misijonarji in zavodi tamkaj pomnožili, se je pokazala potreba, da izda apost. Sedež nekatere posebne odredbe v oni zadevi. Kako času primerne bi bile take določbe, o tem smo se zadnja leta sami večkrat prepričali, a potrjujejo nas v tem tudi mnoge opravičene želje, ki so Nam jih pogostokrat izražali čč. bratje, patrijarhi orijentalški. Da pa se jasneje pokaže velika važnost vse zadeve in da bi mogli vkreniti najprimerniše, se nam je najbolje zdelo: povabiti iste patrijarhe v Rim k mejsebojnemu posvetovanju. Z njimi in pa z nekaterimi izmed ljubljenih naših sinov, kardinalov S. R. C. smo nedavno imeli več posvetovalnih sej. Po resnem prevdarku vsega tega, kar je bilo skupno-nasvetovanega in obravnavanega, smo sklenili, nekatere določbe vže omenjene konstitucije Benedikta XIV primerno-sedanjim razmeram vshodnih narodov razširiti in spopolniti. Pri tem povdarjamo načelo napominane konstitucije, da apost. Sedež pošilja latinske duhovnike v one dežele samo s tem namenom, da bi taisti bili „v pomoč in olajšavo“ ondotnim patrijarhom in škofom in da se je vsled tega poskrbelo, da ti duhovniki, „posluževaje se sebi izročene oblasti nikakor ne segajo v jurisdikcijo vshodnih škofov in tudi ne manjšajo števila njihovih vernikov“. („Demandatam“ št. 13.) Iz tega je razvidno, po katerih pravilih se morajo v-ravnati dolžnosti latincev gledé hijerarhije vshodne cerkve.

Zatorej smo za dobro spoznali, da vsled Svoje apostolske oblasti v Gospodu zaukazovaje naslednje točke določimo in potrdimo; izjavljamo pa ob enem Svojo voljo in odredbo, da benediktinske določbe, prvotno izdane za grške Melhite, veljajo odslej za vse vernike bodisi katerega koli obreda na Vshodu.

I. Vsak latinski (zahodni) misijonar izmed svetne ali pa redovne duhovščine, ki bi kakega orijentalca sè svetovanjem ali dejanjskim podpiranjem pregovoril, da pristopi k latinskemu obredu, zapade vže „ipso facto“ suspenziji a di-

vinis“ in drugim v konstituciji „Demandatam“ določenim kaznim, a ob enem naj se za vselej odstavi od svoje službe. Da se ta odlok razglasi in uveljavi, zaukažemo, naj se po jeden izvod izobesi pri cerkvah Latincev.

II. Kjer ni duhovnika lastnega obreda, kateremu bi vshodni patrijarh mogel izročiti duhovno vodstvo svojih vernikov, tam naj njih oskrbovanje prevzame župnik tujege obreda, kateri pri posvečevanju rabi ravno iste zakramentalne podobe (species), kakor oni, bodisi kvašen ali nekvašen kruh; prednost pa ima tisti, ki jih rabi po vshodnem obredu. — Vernikom naj se dovoljuje prejemati sv. obhajilo po jednom izmej obeh obredov ne le v onih krajih, kjer ni nobene cerkve in nobenega duhovnika — kar je dné 18. avgusta določila kongregacija popagande — mariveč tudi ondi, kjer bi ljudje zaradi oddaljenosti le z veliko težavo mogli do svoje cerkve, o čemer naj razsoja škof. Dobro pa se ima pomniti, da, kedor je morda tudi več časa po tujem obredu prejemal sv. obhajilo, s tem še ni premenil lastnega obreda in je gledé vseh drugih dolžnosti zavisen od svojega župnika.

III. Latinski redovniki, ki se na Vshodu pečajo s podukom mladine, ako imajo v kakem zavodu večé število gojencev orijentalkega obreda, morajo v sporazumu s patrijarhom v prid gojencev pridobiti si duhovnika istega obreda, da jim opravlja daritev sv. maše, deli sv. obhajilo, da jih uči krščanskega nauka v domačem jeziku in razlaga obrede; ako pa jim ni moči dobili v omenjeno svrho stalnega duhovnika, naj si ga najamejo vsaj ob nedeljah in zapovedanih praznikih. Vsled tega izjavljamo, da napominanim redovnim družbam s pričujočim pismom odtegujemo vsa in vsakeršna izjemna dovoljenja in pooblaščenja, vsled katerih jim je doslej bilo pripuščeno, da so se orijentalški kleriki za svojega bivanja v njihovih zavodih držali latinskega obreda; ako pa treba kakih izjem gledé obrednih vdeležeb, naj v posameznih slučajih z najvestnišo pravičnostjo razsojajo redovni predstojniki. Le-tí naj skrbé tudi za svoje zunanje gojence, katere morajo pošiljati v njih lastne cerkve ali župnišča, ako se jim ne zdi primernejše, da jih skupno sè znotranjimi pušćajo k božji službi istega obreda.

IV. Iste določbe veljajo, v kolikor mogoče, tudi za ženske redovne družbe, ki so se posvetile vzgoji deklic v samostanih in šolah. Ako bi bila kedaj vsled predrugačenih okoliščin in razmer potrebna kaka prememba, se le-tà ne sme izvršiti, dokler ne pritrdi patrijarh in ne dovoli apostolski Sedež.

V. Novi zavodi za mladino ali samostani za redovnike obojega spola z latinskim obredom se v prihodnje ne smejo ustanavljati brez naprošenega in danega dovoljenja apostolske Stolice.

VI. Ne latinski ne orientalski duhovniki ne smejo niti v svojih niti v cerkvah tujega obreda kogar koli odvezati v slučajih, ki so pridržani dotičnemu škofu, razun če jim je od njega dano posebno pooblaščenje. V tem oziru preklicujemo vse in vsakeršne privilegije.

VII. Orientaleci, ki so — četudi po dogovoru z rimskim papežem — vsprejeli latinski obred, smejo zopet povrniti se k prejšnjemu obredu, da se le z dotično prošnjo zglasijo pri apostolskem Sedežu.

VIII. Žena latinskega obreda, ki se poroči z možem Orientalcem, kakor tudi žena vshodnega obreda, ki vzame v zakon moža Latinca, sme ob poroki ali še tudi pozneje — za časa zakona — prestopiti k obredu svojega moža; po ločitvi zakona pa ji je dovoljeno z nova vsprejeti svoj lastni obred.

IX. Vsak Orientalcec, ki biva zunaj patrijarhalnega okrožja, je v oskrbovanji duhovščine latinskega obreda, vendar si pridrži svoj lastni obred, tako da pride pod sodno oblast svojega patrijarha, kakor hitro se povrne v njegovo okrožje, naj je tudi še tako dolgo živel izven njega.

X. Noben red ali redovni zavod lat. obreda, bodisi moški ali ženski, ne sme vsprejeti mej svoje člane Orientalca, dokler se le-ta ne izkaže sè spričevali od svojega škofa.

XI. Ako se kaka občina, družina ali posamezna oseba izmej nezjedinjencev vrne h katoliški edinosti in sicer pod določno izraženim pogojem, da vsprejme lat. obred, naj nekaj časa pač ostane pri tem obredu, vendar ji je na prosto voljo dano, pozneje zopet prestopiti k prejšnjemu kat. obredu. Ako se pa omenjeni pogoj ni stavil, mariveč oskrbu-

jejo tako občino, družino ali osebo le zato latinski duhovniki, ker nedostaje orijentalških, tedaj mora taista vrniti se k svojemu obredu, kakor hitro dobi lastnega (vshodnega) duhovnika.

XII. Zakonske in druge cerkvene zadeve, zastran katerih se apeluje na apostolski Sedež, naj se — ako le-tá naravnost in določno ne zaukaže — nikaker ne izročajo apostolskim delegatom v razsojo, mariveč naj se pošiljajo kongregaciji propagande.

XII. Grško-melhitskemu patrijarhu podeljujemo jurisdikcijo tudi nad vsemi onimi verniki istega obreda, ki bivajo v turškem cesarstvu.

Poleg teh posebnih določil in pravnih predpisov meri Naša skrb, kakor smo vže rekli, vzlasti na to, da bi mogli na Vshodu v primernih krajih vstanoviti semenišča, kolegije in vsakovrstne zavode, v katerih bi se v svojem domačem obredu vzgajali edino le mladi ljudje, da bi kedaj delili duhovno pomoč svojim sorojakom. Sklenili smo, da se goreče lotimo tega za sv. vero nedopovedljivo nadepolnega podjetja ter je v zaupanji na katoliško radodarnost povspešujemo z obilnimi sredstvi. Zakaj — da bode delovanje domačih duhovnikov mnogo vspešneje, ker z večo vnemo vsprejeto in torej plodovitneje od delovanja tujcev, to smo obširneje dokazovali v okrožnici, ki smo jo izdali lansko leto zastran osnovanja novih semenišč v vshodni Indiji. — Ako bomo na ta način poskrbeli za poduk in vzgojo duhovske mladé, potem bodo bogoslovni in svetopisemski nauki pri Orientalcih gotovo v večih čisljih; znanje starih jezikov se bode ravno bujno razcvitalo kakor skrbno gojilo proučevanje novejših. Zaklad učenosti in vednosti, na katerem so tako bogati njihovi cerkveni učenci in pisatelji, se bode v splošnji prid čimdalje razširjal in slednjič dosegel iskreno zaželeni vspeh, da bodo ločeni bratje vsled odlične znanstvene izobrazbe katoliškega duhovništva ter zaradi neomadežanega in vzornega njegovega življenja iskreneje želeli vrniti se v naročje matere cerkve. Potem pa, ako bodo duhovniki svoje mišljenje, svoj trud in delo družili s pravo bratovskoljubeznijo, pride — po milostni pomoči božji — gotovo hitreje oni presrečni dan, ko „se vsi snidemo v edinosti vere

in spoznanja Sinú božjega“, po katerem se popolnoma „celo telo sklene in po mejsebojni pomoči vsega članovja združi“, da tako „po delavnosti, slehernemu udu odmerjeni, telo raste in se potrjuje v ljubezni“ (Efež. IV. 13, 16). Le tista cerkev namreč se more ponašati, da je prava Kristusova cerkev, v kateri sta najtesneje združena „eno telo in en duh“ (Ef. IV.).

Mi prav nič ne dvomimo, da bodo častitljivi bratje kat. patrijarhi, nadškofje in škofje katerega koli vshodnega obreda vsled vzorne svoje ljubezni do apostolske Stolice in Naše osebe ter vsled skrbnosti za svoje cerkve sè vso spoštljivostjo in poslušnostjo vsprejeli vse Naše odredbe ter se skrbno potrudili za njih popolno izvršitev pri vseh tistih, katerim so namenjene. Sadoyi pa, ki jih smemo po vsej pravici pričakovati, se bodo množili po prizadevanji vseh onih, ki na krščanskem Vshodu namestujejo Našo osebo. Zatorej nujno naročamo vsem apostolskim delegatom, naj od prednikov vsprejete naprave onih narodov dostojno čislajo, oblast in veljavo patrijarhov sè vso pokornostjo spoštujejo in branijo ter uradno z njimi občujoč spolnujejo svèt apostolov: „Sè spoštovanjem postrezajte drug drugemu!“ (Rimlj. XII, 10). Škofom, duhovščini in ljudstvu naj se skazujejo postrežljive in dobrohotne; navdaje naj jih oni duh, ki je vodil sv. apostola Janeza, ko je skrivno razodetje poklonil „sedmerim cerkvam, ki so v Aziji“ — s pozdravom: „Milost in mir vam bodi od Njega, kateri je, kateri je bil, in kateri pride“ (Raz. I., 4); v vsem svojem postopanju naj se kažejo kot v resnici vredne poslance in posredovalce sv. edinosti mej vshodnimi in mej rimsko cerkvijo, ki je središče taiste edinosti in ljubezni. — Ravno tako naj svoje mišljenje in delovanje zlagajo z Našimi opomini in ukazi tudi vsi latinski duhovniki, ki se v onih deželah tako hvalevredno trudijo za večno izveličanje duš: ako bodo delali vsikdar v vestni pokorščini do rimskega papeža, tedaj jim bode Bog podelil obilnih uspehov.

Hočemo torej in ukazujemo, da vse, kar smo v tem pismu odločili, na znanje dali in potrdili, natančno spolnujejo vsi, katerih se tiče, in da tega iz nikakeršnih vzrokov, privilegijev ali razlogov ne grajajo, popravljajo ali presto-

pajo, mariveč da vse ostane v polni in nedotakljivi veljavi, tako da mu ne morejo nasprotovati niti apostolske odredbe, četudi na vesoljnih ali provincijalnih zborih izdane, niti druge, od apost. Sedeža ali kakerkoli potrjenje določbe, navade in zastarelosti. Zatorej, da zadobé in vedno ohranijo svojo veljavo vsi Naši odloki, razveljavljamo posebej in izrečno, kaker bi (jih) po imenu našeli v pričujočem pismu, vse druge določbe, ki bi utegnile nasprotovati Našim. -- Hočemo slednjič, da imajo posamezni izvodi tega pisanja, in sicer tudi tiskani, ako so podpisani od notarja in potrjeni s pečatom kakega cerkvenega dostojanstvenika, isto veljavo, kakeršno ima to pričujoče pismo, kjerkoli se pokaže. —

*Dano v Rimu pri sv. Petru l. 1894 po Kr. rojstvu,
dné 27. novembra, v 17. letu Našega papeževanja.*

A. kard. BIAHCHI, prodatarij,

C. kard. DE RUGGIERO.

Pregledala :

I. Kurija. I. DE AQUILA VISCONTI.

Mesto ☒ pečata.

Vodja v tajništvu za „breve“ pisma :

L. CUGNONI.

Radikalizem.

Najnovejša, radikalno-napredna stranka na Slovenskem.

O radikalizmu in radikaleih se dandenes veliko govori. Tudi mi smo v zadnjem zvezku prinesli obširno razpravo o radikalnem toku v češkem narodu. Nekateri dogodki iz najbližje preteklosti slovenske so nas napotili, da vprašanje o radikalizmu načelno pojasnimo s posebnim ozirom na naše slovenske razmere. Pričujoča razprava bo tedaj obsegala dva dela : v prvem bomo razpravljali o radikalizmu v obče, s filozofičnega stališča ; v drugem pa bomo nekoliko spregovorili o radikalni stranki na Slovenskem.

I.

Radikalizem, radikalec — v filozofičnem smislu.

Radikalec je, kdor išče prve korenike t. j. prvega, vse obsegajočega razloga, da iz njega vse izvaja in nanj vse speljuje. Prvi razlog se pa razlikuje na dvoje po dveh glavnih zmožnostih človeške duše, ki sta razum in volja. Glede na razum se razlog zove načelo, glede na voljo pa nagib. Po tem takem se da radikalizem razdeliti na dvoje: je intelektualen in praktičen. Radikalec išče razumu najvišjega načela, katero obsega vsa druga načela, volji pa najvišjega nagiba, kateri določuje vse druge nagibe.

Po intelektualnem radikalizmu teži filozofija; do zadnjega, najvišjega načela pripelje pa metafizika. Filozof je v intelektualnem oziru radikalec, v praktičnem oziru je pa znak radikalizma značajnost. Človek, ki se da v svojem delovanju vstrajno določevati od istega najvišjega nagiba, je praktičen radikalec.

Metafizični razlog intelektualnega in praktičnega radikalizma.

Ta razlog je dvojen: subjektiven in objektivni. Subjektivni razlog t. j. razlog, ki se nahaja v človeku samem. Radikalstvo je človeku prirojeno. Človek je namreč razumno bitje. Kot tak ima um in voljo. Um išče po svoji naravi razloga: zakaj to? kako to? Razmotrivši si nižje razloge priganja k višjim, in se ne vteši, dokler ni dospel do najvišjega. Dopolnavši najvišji razlog bivanja, miruje v njem kot v najvišjem načelu, iz katerega si vse drugo razmotruje in razrešuje. — Isto tako tudi volja. Nagiblje jo vselej neko dobro, dasi dozdevno. Pa skušnja uči, da volja teži od dobrega do dobrega, in ne miruje, dokler ni našla in objela najvišje dobrote; v tej še le najde vteho; čuti se pa popolnoma srečno le tedaj, ko se da od nje kot najvišjega nagibka določevati k poželjenju družih dobrot. —

Človek je radikalec po razumu in volji. Seveda se pri tem radikalizmu um in volja drug drugega podpirata. Razum sveti volji na poti k najvišjemu dobremu; volja pa sè svojim nevtešnim poželenjem po najvišjem dobrem priganja razum, da ji dalje in dalje razrešuje dvome in posvetuje v skrivnostne temine metafizičnih svetov. Čim radikalniša je volja, tem radikalniši je razum, in nasprotno. Kakor velja to glede teženja navzgor, tako tudi glede teženja navzdol. Ako se je volja vdala živalskim silam ter od nadčutnih dobrot obrnila se k poželenju čutnih, zavleče v čutnost tudi razum, čedalje bolj ga zatemnjujoč; isto tako pa tudi razum od svoje strani volji povrača s tem, da ji sè slepilnimi razlogi kaže kot dobro, poželenja vredno, kar je slabo.

Objektivni razlog intelektualnega in praktičnega radikalizma se nahaja zunaj človeka. Vpraša se namreč: ali se nanaša človekovo teženje po najvišjem razlogu na nekaj, kar je objektivno, realno, ali je to teženje brezpredmetno, golo subjektivno domnevanje? Kakor je gotovo, da nekaj biva, tako gotovo mora biti tudi pravzrok tega bivanja. Pravzrok, vkolikor smo ga spoznali, postane za naš razum najvišji razlog. Človek se ob realnem bivanju stvari povspne do spoznanja pravzroka, oziroma do najvišjega razloga. Pravzrok vsega bivanja je Bog. Bog ne biva le v naši misli, ampak ima realnost tudi zunaj nje. Torej tudi spoznanje Boga kot pravzroka ni brezpredmetno, ampak ima svojo objektivno podlago. Po tem takem tudi najvišji razlog, po katerem teži človek sè svojim razumom in voljo, da v njem kot v najvišjem, vseobsežnem načelu in nagibu najde vtehe, ni prazno, subjektivno domnevanje.

Um in volja najdeta torej v absolutnem pravzroku objektivno ozadje svojega teženja. Ta pravzrok pa — smo rekli — je Bog. Bog je tedaj središče, ki skrivnostno na-se vleče duhovna bitja in torej tudi človeka, vkolikor je po duši razumno in prosto bitje, kakor zemljino središče vleče nase telesa. Po zakonih težnosti se telesa na zemlji gibljejo; ako se je telo vsled protivnih sil oddaljilo od zemljinega središča, ga težnostna moč zopet povleče proti središču; tako tudi duh: ko se je raztresel po mnogovrstnosti stvari, ne more v teh obstati, ampak neka težnost ga od tod vleče.

nazaj k enotnemu, absolutnemu središču, v katerem edino najae razumu in volji miru in vtehe. To središče je Bog, zakon težnosti se pa izraža v miselni in poželivni moči duše človeške. Človek ne more mirno razvijati se, dokler se ni sta razum in volja vkoreninila v Bogu. Razumna narava priganja človeka k radikalizmu — v Bogu.

Radikalizem — v zgodovinskem pomenu.

Ko dandenes izgovarjamo besede „radikalizem“, „radikalec“ itd. brez natančnije določbe, jim dajemo omejen pomen, ki je prišel v navado v našem veku. Radikalizem pomenja težnjo po preosnovi človeškega življenja in vseh socialnih razmer v protikrščanskem smislu, in končno v smislu tudi proti zakonom naravnega razuma in vesti. Radikalizem je teoretično in praktično zanikanje Božjega zakona bodisi naravnega ali čeznaravnega, z namenom, da se človeštvo prestavi na podlago, ki bi bila Bogu in dosedaj veljavnemu pravu povsem nasprotna.

Radikalizem se nam tedaj kaže v konkretni obliki protikrščanstva; vendar pa uničenje krščanstva ni njegov edin smoter — radikalizem teži končno po zrušenji tudi naravnega reda, ki je podstava pozitivnega, krščanskega.

Radikalizem bi tedaj pred vsem rad človeško življenje razkristijanal, in sicer najprej javno in s pomočjo javnega zakonodajstva tudi privatno. Razkristijani naj se politika, šola in javna vzgoja, slovstvo, veda in umetnost; potem državnih postav naj se razkristijani družina s civilnim zakonom; na državo naj se preneso vse pravice od posameznikov, da bo državi mogoče vdušiti vsako prosto gibanje ter s pritiskom od zgoraj v ljudstvu zatreti krščanski čut.

Radikalno razkristijanjevanje je vseobsežno, organizovano na vse strani. Filozofično vtelnjitev podaje radikalizmu moderni panteizem v raznih oblikah; kajti panteizem uničuje vsako vero v nadsvetnega Boga, in s tem spodnaša tla tudi krščanstvu pa npravstvenemu in socialnemu redu, ki ga je krščanstvo vtelnjilo. V vedi služi radikalizmu absolutni skepticizem. V umetnosti se zatajuje vera v ideale, izpoveda se goli naturalizem, ki ne vpodablja nego zemeljsko

realnost in sicer vedno raje od nje temne in grde strani. V politiki skuša radikalizem javni red, ki sloni na stanovski razliki, preyreči oznanjujoč vsestransko enakost mej ljudmi.

Kar je dozdej človeštvu veljalo za sveto in nedotakljivo, kar se je smatralo za neposredno ali posredno naredbo Božjo, vsemu napoveduje radikalizem vojsko, uničenje. K vsemu naganja ga le sovraštvo do Boga in njegovega zakona. To sovraštvo je kakor korenika, iz katere poganja radikalna misel in dejanje. Ker pa krščanstvo najočitniše nosi znak prave, Božje vere na sebi in najbolj vtrjuje socijalni red, se radikalno rovanje v prvi vrsti obrača proti njemu. Krščanstvo se pa celo in nepokvarjeno hrani v katolicizmu; zatorej obrača tudi radikalizem svojo ost pred vsem v katoliško cerkev, prepričan, da je zmaga njegova, kakor brž se mu posreči cerkev razrušiti. Socijalisti in radikalci očitno izpovedajo: naš edini sovražnik je katolicizem!')

Dobre lastnosti radikalcev.

Radikalci imajo nekaj dobrih lastnosti, ki jih moramo občudovati in so vredne, da bi jih tudi posnemali. Radikalizem se odlikuje po logični doslednosti; res sicer, da temeljno načelo je slabo, a sprejemši to načelo izpeljuje iz njega radikalec z najstrožjo, brezobzirno logiko posledice do najskrajnejših mej, ne da bi se vstrašil njih grozovitosti. Radikalizem speljuje vse na en najviši princip, ki mu je ob enem edini, vse določujoči nagib — to je: večno sovraštvo Bogu! Radikalizem ne pozna polovičarstva: on ljubi, on pri-sega na c e l a načela. Prisegši sovraštvo Bogu in krščanstvu, noče niti o krščanstvu niti o katerikoli veri ali o Božjem pravu nikjer ničesar vedeti; vse drugače kot liberalizem, kateri, dasi potiska krščansko vero iz politike, iz šole, jo vendar visoko ceni pri vzgoji nižjega ljudstva, priznava nje dobrodejen vpliv na lepe umetnije itd. Radikalizem slednjič povsod vporablja teorijo na življenje; v tem oziru dela prav in logično, kajti teorija, šola je za življenje. Vse drugo zapazujemo pri liberalizmu, ki na visokih šolah, v slovstvu itd.

1) Longhaye: Suis-je français st. 110. Paris 1879.

goji materijalistične nauke, po katerih baje človek nima proste volje, a na drugi strani v verige vklepa in zapira vbi-javce, tatove. ki so m o r a l i vbijati, krasti! Radikalizem se pa tudi v dejanji ne sramuje svoje materijalistične teorije: on odpravlja smrtno kazen, odpira hudodelcem ječe!

Da bi tudi mi — boreč se za sveto stvar posnemali dobre lastnosti radikalcev!

Najstariši in najhujši radikalec je -- hudič. Najodloč-niši, največji antiradikalec je — Jezus Kristus.

Ako je radikalizem po svojem bistvenem znaku so-vraštvo proti Bogu, potem je razvidno, da najstariši radika-lec je hudič; kajti on je prvi odpadel od Boga in ga začel sovražiti. Hudič je pa tudi v človeštvo zasejal radikalstvo, ker je prvega človeka zapeljal v greh, iz katerega se po-raja sovraštvo Božje — radikalizem.

Pa ne le najstariši, ampak tudi najhujši radikalec je hudič. Radikalstvo je namreč tem hujše, čim večje je so-vraštvo do Boga; nihče pa toliko Boga ne sovraži nego hudič. V njem je volja tako obrnjena proti Bogu, da ni zmožen v ničemer več ravnati se po Božji volji niti more z enim samim činom svoje volje Boga ljubiti. Ta-kega sovraštva je človek nezmožen, kajti človek se ne more nikedar tako celotno in radikalno odvrniti od Boga ko čisti duh, kakeršen je hudič. Ljubezen, kakor sovraštvo, se nam-reč ravna po spoznanji; spoznanje čistega duha je pa po-polniše nego spoznanje čutno-duhovnega bitja, kakeršen je človek. Spoznanje se v hudiču sicer loči od bistva, a spoznanje je celotno in popolno, kolikor ga je zmožen; po tem se ravna hotenje: tudi to je celotno in popolno obrnjeno proti Begu. V človeku je pa spoznanje privezano na čutnost in se razvija sukcesivno, ni tedaj nikedar celotno in popolno; zatorej se tudi volja ne more nikedar z vso močjo, katere je zmožna, pojaviti. Ljubezen in sovraštvo v človeku ne more biti nikedar tako intenzivno, tako popolno kot je v čistem duhu. Človek sam ob sebi ne more biti nikoli tako hud radikalec ko hudič.

Najodločniši antiradikalec je Jezus Kristus, ako ga vzamemo po človeški naravi. Dogmatičen razlog te trditve se nahaja v osebnostni zvezi (hipostatični uniji) človeške narave z Besedo. Vsled te zveze razum in volja koreninita v Božji naravi; prvega določuje absolutna Resnica, drugo nagiblje absolutna Dobrota; kakor je torej razum nezmotljiv, tako je volja negrešljiva. Človeški razum Kristusov izključuje vsako zmoto, vsako nepravo sodbo, vsako nelogično sklepanje ali vporabljanje splošnih načel na posamezne slučaje in okoliščine. Ravno tako izključuje volja njegova vsak greh, vsako nepopolnost. Osvitljen od nevstvarjene Božje luči, vidi, kako se žarki resnice iz osrednjega solnea razsipljejo na vse stvarstvo v njega realni in mogoči raznoličnosti. Ravno tako izključuje človeška volja Kristusova, plameneč v ljubezni Božji, vsak greh, vsako nepopolnost do najskrajniše meje, in sicer z najintenzivnišo silo, kakeršne ni zmožno nobeno vstvarjeno bitje.

V hipostatični uniji je tudi razlog, zakaj je antiradikalizem Kristusov močnejši od radikalizma hudičevega. Kristus-človek korenini namreč vsled te unije v Bogu absolutno ne-ločljivo, zato je kot človek v osebi Božji, kakor Bog sam, absolutno nepremagljiv; ako bi podlegel ta človek, podlegel bi Bog. Hudič pa, dasi sovraži celotno in popolnoma, vendar osebno biva sam zase, ne da bi imel v osebni uniji z absolutno slabim bitjem nepremakljivo zaslombo. Absolutno slab princip sploh ne biva, kakor so si ga mislili Zoroaster in drugi dualisti. Ker je tedaj hudič sam na sebi končna oseba, tudi sovrašтво njegove volje ni nevkrotno in nepremagljivo — radikalizem njegov je relati ven, antiradikalizem Kristusov je absoluten. V tem je zajamčena zmaga Kristusova nad hudičem in njegovim kraljestvom, zmaga antiradikalizma nad radikalizmom.

Kristusova cerkev in loža.

Jezus Kristus skrivnostno nadaljuje svoje življenje in delo v katoliški cerkvi. Ta je podedovala Kristusovega duha, Kristusov antiradikalizem. V nji skrivnostno biva Jezus Kristus, razsvitljujoč in gibajoč jo sè svojim Duhom, ki ji

ga pošilja od Očeta. Kakor on, tako je tudi cerkev nezmotljiva v nauku, negrešljiva, sveta v svojih zapovedih in navodilih. Kakor Jezus Kristus, take tudi cerkev izvaja vse iz Boga, z resnico, ki nam je v Božjem razodenju zasijala, vse pojasnjujoč, z Božjo milostjo, ki jo zajema iz včlovečenega božanstva, vse posvečujoč. Naloga Kristusove cerkve je uničevati greh in sovraštvo Božje — tedaj kraljestvo hudičevega radikalizma. Kristusova cerkev je po svoji vstanovi in smotru antiradikalna.

Kristusovi cerkvi nasproti zbira in organizirane protikršćanske, radikalne sile masonska loža. Loža je nekako ministerstvo v hudičevem kraljestvu na zemlji; njej pripada v tem kraljestvu izvrševalna vloga.

Kakor je katoliška cerkev podedovala duh Kristusov, tako oživlja ložo duh hudičev, ki je duh laži in sovraštva Božjega — duh skrajnega radikalizma. Drugače se res ne da razlagati slepa zagrizenost lože ne le proti vsemu, kar je krščansko, ampak tudi kar je naravno. Ta strastnost in razdejavnost manjka ni človeška, ampak satanska. Od tod tudi očitno češčenje satanovo, ki se dandenes čedalje bolj razširja v masonskih krogih. Večno sovraštvo, vojska Bogu! to je najvišje načelo, ki je izpoznavlja masonstvo; iz tega dosledno izvaja svoje načrte, od tega se daje nagibati k vsemu, kar včinja. To načelo je dobilo dostojen izraz v Proudhonovih besedah: „Bog je zlo.“¹⁾ „Bog — ako biva — je sovražnik človeške narave“, „a hudič je prijatelj človeškega društva“! V loži je dandenes vtelešen najskrajniški radikalizem — radikalizem hudičev, iz lože se radikalno gibanje vodi in organizuje po vsej zemlji.

Oče radikalizma — liberalizem.

Radikalizem — rekli smo — sovraži in preganja Boga do skrajne meje. Pa tega se je naučil od svojega očeta — liberalizma.

Liberalizem je izrekel načelo: Cerkev naj se loči od države. Ko je pa cerkev ločil od države, jo je povezal z

¹⁾ Système des contradictions économiques.

državnimi paragrafi in tako ji onemogočil vsako prosto gibanje. Potem pa se je postavil in klical: Glejte no, kako je cerkev ostarela! In tedaj je šel liberalizem in se polastil šol, ki jih je bila ustanovila cerkev; iz teh šol pregnal je Kristusa, pregnal krščansko filozofijo, pa uvedel vanje racionalizem in brezverstvo. In segel je potem v svetišče krščanske družine ter jel skruniti zakrament sv. zakona, češ, zakon je posvetna zadeva — Kristus in cerkev nimata tu nič opraviti! Razkristijanil je nramnost, ločivši jo od vere, češ, tudi ona je neodvisna od Boga, in človek more biti pošten — brez Boga, da, naj tudi Boga sovraži! Razkristijanil je tudi slovstvo, katero je oklical za neodvisno od vere in katerih koli zakonov Božjih.

To in še veliko drugega proti Bogu in njegovemu Kristusu je storil liberalizem. Katoliško cerkev je izpostavil zasmehu in zaničevanju, navadil je narode misliti in živeti brez Boga Ali je po tem takem čudo, da so narodi omrzeli za cerkev in Boga, da se je počasi namesto ljubezni Božje naselilo v srcih sovraštvo, da se je iz liberalizma porodil — radikalizem?

Da, v radikalni tabor napeljuje liberalna država svoje podložnike: s policijskim zatiranjem katoliške cerkve, z brezversko šolo, z militarizmom, z oznanjevanjem morale brez Boga in vere. Srce človeško nasproti Bogu ne more biti indiferentno: ono ga mora ali ljubiti ali sovražiti. Ako se tedaj Bog in njegova cerkev povsod odstranjuje, povsod izključuje in kot obrabljena roba meče v kot, ko se tedaj spoštovanje in ljubezen do Boga v srcih zadušuje — ga bodo ta srca prej ali slej morala sovražiti. Državni liberalizem tira narode v radikalizem.

V čem se loči oče-liberalizem od sina-radikalizma?

Pa oče liberalizem je slep: on ne ve, kakega sina si vzgaja. Meni, da sin bo njemu podoben, da bo kraljestvo-očetovo mirno naprej vladal in ohranil . . . Moti se!

Dasì očetov sin — se radikalizem vender močno razločuje od liberalizma. Nekatere lastnosti radikalizma smogoraj našteji. Oče liberalizem je prav kratke pameti in

omejenega obzorja. On ne ve, da kedor hoče vzrok, mora sprejeti tudi posledice; ne ve, da človek ima prosto voljo zato, da v dejanji izvršuje, kar se je v šoli naučil; ne more razumeti, kako silovite so ideje v zgodovini narodov, kako se mora misel, ki se je v duhu spočela, v dejanje poroditi Vse to je zanj previsoko. Bolje razume reči sin njegov — radikalizem. Roga se dedcu, ki je izgubil spomin in pamet: Ti ata nič ne razumeš! V tvojih šolah so nas navduševali za „enakost“ vseh ljudij. Ti si sicer marsikaj poenačil: a v glavo mi ne gre, kako si vpeljal vnebovpijočo neenakost — mej kapitalistom - milijonarjem pa mej delavcem-nemaničem! Jaz pa mislim, da bi bilo prav in logično tudi to neenakost poravnati: iztrgati sè silo bogatinu iz rok imetje pa razdeliti je po enakih delih mej ljudi! Odpravil si nekedanje Božje in historično pravo, a uvedel pravo „dovršenega dejanja“. Prav! A logično ni, kar zdaj zahtevaš, naj bi ostalo sveto, nedotakljivo, kar si ti dovršil! Jaz bi mislil tako: Ako je „dovršeno dejanje“ izvor prava, kaj, ko bi jaz oborožil žilavo delavčevo pest in ž njo razrušil tvoje tvorbe pa dovršil dejanje, ki tebi ne bo dopadlo — kdo bo mogel dvomiti v pravnosti novega „dovršenega dejanja“? Učil si — in jaz sem si globoko vtisnil ta nauk: Cerkev, bratovščine, cerkveni redovi niso pravne osebe — zatorej pripada njih imetje meni. In pograbil si in potaknil po žepih, kolikor več si mogel! Prav. A ne vem, zakaj bi jaz ne smel tako govoriti: Država, akcijske družbe, bančni zavodi niso pravne osebe — zatorej pripada njih imetje meni, da je razdelim mej ubogo ljudstvo! Proglasil si svobodo tiska, češ, sè slovstvom in časopisjem se uničuje vpliv katoliške cerkve; a to svobodo zopet kratiš ter liste in knjige zaplenjuješ, ko hočem jaz s tiskom uničevati tvoj vpliv! Jaz pa ne tako! Svoboda bodi prava, cela svoboda za vsakega, na vse strani! Ako si ti tiskal, kar si hotel, proti cerkvi, zakaj bi jaz, kar hočem, ne tiskal proti tvoji državi?! Jaz hočem enakost, hočem svobodo brez mej, brez tvojih brzd. Ako si ti odpravil Boga, hočem jaz odpraviti tebe, ki pač nisi viši od Boga!

Začuden poslušal starec te grožnje! Neče verjeti, da tisti, ki tako govori, je kri od njegove krvi in meso od

njegovega mesa. In vendar je tako: on ga je rodil, on si ga je odgojil! In zdaj ga skuša sicer krotiti z raznimi sredstvi: sè stoječo vojsko, s pomnoženo tajno policijo, z izjemnim stanjem, z antisocijalističnimi zakoni, s pregnanstvom itd.! Pa vse prekasno! Mladič se ne dá vkrotiti, zvit je, brezobziren, nevpopljiv! Tu ga izženeš — na desetih drugih krajih se ti grozeč prikaže!

In kaj se bo zgodilo?

Starec-liberalizem bo moral narediti oporoko in hoté ali nehoté za dediča zapisati sina, ki mu je ime — radikalizem. In potem položijo starca v grob, ki ga je sam kopal cerkvi. Pri vseh evropskih narodih liberalizem vže umira — in radikalizem, socijalizem vže nastopa njegovo dedščino. Da, radikalizem bode osramotil, bode zmagal in pokopal liberalnega očeta tako gotovo, kakor logika osramoti nelogiko, kakor doslednost in odločnost, krepko dejanje zmaga nad nedoslednostjo, nad polovičarstvom, nad frazo!

Ko se pa to zgodi, bo stal radikalizem Kristusovi cerkvi nasproti kot njen elin, a očiten, odločen sovražnik. Tedaj se vname boj mej hudičevim radikalizmom in Kristusovim antiradikalizmom. Na kateri strani bo zmaga? O tem ni dvomiti. Na strani Tistega, kateremu je Oče govoril: Sedi na mojo desnico, dokler ne denem Tvojih sovragov za podnožje Tvojim nogam. Zmagal bo lev iz rodu Judovega, ker hudič, dasi zvit in mogočen — Bog vender ni!

II.

O novem letu so na Slovenskem povili novorojeno dete; pri krstu so mu dali ime: napredno radikalna stranka. Povoje novorojencu je dal v Trstu izhajajoči „Slovanski Svet“, kateri je vže dolgo pričakoval, da bi mu nebo poslalo goreče zaželjenega dediča njegovih tradicij. Pobič še ni dobro zagledal luč belega dne, ko se je začel rogati „bradam ljubljanskih politiških papežev“. ¹⁾ Svet ve, da gospodje pri „Rimskem Katoliku“ in pri „Slovenu“ ne nosijo brad — ne, porednež je mislil brade one gospode,

¹⁾ „Vesna“ 1894 str. 286

katera se zbira okolu „Slovenskega Naroda“, katera je nedavno sklicala tako zvani „shod zaupnih mož“

Večkrat se je poslednjih let povpraševalo, ali se nahaja mej Slovenci radikalizem, in ali se sme sploh govoriti o slovenskih radikaleih vzešči beselo v ožišem pomenu. Nekateri so mislili „da“ — drugim se je zdelo „ne“. Menimo, da prvi in drugi so imeli prav. Da bi bival mej Slovenci radikalizem kot formalno organizovana politiška stranka — kaj takega se ni moglo ravno trditi; res je pa vender, da se je tudi pri nas zadnjih let marisikaj radikalnega pisalo in govorilo in da tudi nam ni manjkalo posameznih radikaleev v pravem pomenu. Kedor tako loči, menimo, da prav sodi.

A zdaj so se radikalni elementi, katere je Slovenija do naših dni v sebi hranila raztresenc, začeli zbirati in organizovati, nevrejaena snov vsprejema obliko: pred nami vže stoji napredno radikalna stranka, ki se kot taka zaveda, stranka z izrečenim programom, z jasno določenim smotrom! To je poleg dveh: „katoliške“ in „narodne“ — tretja stranka na Slovenskem.

Prvi spočetek te stranke sega več let nazaj. Iskati nam ga je pri „Slovanu“, katerega je l. 1884 začel izdajati Ivan Hribar. Ni slučajmo, da se nahajajo v spočetni zgodovini „Slovanovi“ imena: Ivan Hribar, dr. Tavčar, Jan Lego. „Slovan“ je l. 1887 zamrl, pa dobil je vže koj 1888 vrednega naslednika v „Slovanskem Svetu“, ki ga je začel izdajati Fr. Podgornik. „Slovanski Svet“ je ostal dolgo nekako osamljen. Njegove težnje so bile tako očitno panslavistične in razkolniške, da so se sami liberalci sramovali Podgornikove družbe; list se je celo iz „Narodne tiskarne“ v Ljubljani preselil v Trst, kjer je upal najti ugodniših tal; radi istega razloga je tudi znani panslavist, „bivši“ duhovnik Jakić, nedavno iz Pulja priromal v Trst. Stanje „Sl. Sveta“ je bilo pa vender še vedno obupno; panslavistiški radikalizem se ni hotel prijeti na slovenski zemlji.

Mej tem se je začelo pojavljati v krogih slovenskih akademikov na Dunaji in v Gradcu čudno gibanje; mi smo začasa opozarjali na „sumljiva znamenja“ v slovenskem višim in srednjem dijaštvu . . . Tri leta je od tega, ko je

začelo izhajati na Dunaji posebno dijaško glasilo „Vesna“. „Vesna“ je bila početkom listič neke frakcije dunajskih in graških visokošolcev, ki so bili v stalni zvezi s češkimi radikalnimi dijaškimi listi, katerih vseh izdajanje je vlada vstavila radi radikalnih in revolucionarnih tendenc, kakor so: „Časopis českého studentsva“, „Časopis pokrokového studentstva“ in „Neodvislost“; bili so tedaj v zvezi — pa ne oficijelno t.j. po vredništvu „Vesne“ same, ampak po načelniku „Vesnanskega krožka“, doktorandu J. J., ki je glavni panslavist in brezverec. Kmalu je postala „Vesna“ glasilo ferijalnega društva „Save“. Ker se je dotedanji vrednik večkrat skazal nezmožnega, ker ni umel niti pravilne slovenščine, je sredi II. leta vredništvo „Vesne“ prešlo na enega najbolj zagrizenih slov. dunajskih „naprednjakov“, ki je dopisoval ozir. dopisuje „Narodu“, „Brusu“, „Slovanskemu Svetu“, „Eдинosti“ in „Soči“. Ko smo mi priobčili v „R. K.“ spisa „Sumljiva znamenja“ itd. pa: „Okrožje in ozadje „Vesne“ — je znal novi vrednik v boj proti nam zaplesti večino slovenskega velikošolstva. Tudi se mu je posrečilo povzdigniti „Vesno“ v tretjem letniku z boljšo vsebino in prikupljivišo obliko. Tekom tretjega leta je vodstvo „Vesne“ prevzel predsednik „Slovenije“, bivši semeniščnik in benediktinec, ki je v vseučiliščinih krogih znan kot najhuji radikalec, ki je kot „Savan“ seveda tudi — borilec. Temu je bil kmalu tudi „Sl. Narod“ premalo napreden. On je najbolj v slov. akademiške kroge zanesel nezadovoljnost z „Narodovo“ in njega stranka „breznačelnostjo“ in popustljivostjo. Slovenski liberalci se tem gospodom akademikom niso zdeli odločni radikaleci, zatorej: dajmo po njih! Razpor se je poostiril, ko je odbor „Radogojev“ sklenil, da se ima odreči podpora „borilecem“. „Narod“ in radikalni vseučiliščniki so si o ti priliki padli v lase. Nasprotstvo je rastlo; in ko se je pripravljajal shod zaupnih mož v Ljubljani, so mladi radikaleci na Dunaji zbrali in sestavili svoje resolucije, da bi jih poslali v Ljubljano. Bero se v 12. številski „Vesne“. Glavna misel v njih je: brezobziren boj klerikalni stranki. Obsoja se ostro popustljivost (?) liberalne stranke nasproti

katoliški! Resolucijam je pridejano njih „vtemeljevanje“, kjer se slov. napredno dijaštvo razglaša za „skrajni levi del“ narodno napredne stranke!“

Resolucijam je pritrdilo okolu 70 „naprednih“ velikošolcev na dveh shodih. Pa vkljub temu so „zaupni možje“ v Ljubljani dunajske resolucije vrgli — pod klop ali, kakor piše „Vesna“ sama — v koš! Od tod jeza v naprednih akademiških krogih! Od tod napad — „na bradeljubljanskih političskih papežev“!

Shod „zaupnih mož“ tedaj, ki je po prvotni nameri imel združiti v skupno delovanje obe glavni slovenski stranki, je dozoril Slovencem novo, tretjo stranko — radikalno. Rana, ki se je tu odprla, je nezaceljiva; slovensko akademsko dijaštvo je od slovenskega liberalizma padlo kot zrelo jabolko — v usta „Slov. Sveta“. Poslednji je vže dolgo prežal na ta plen; saj edino v dijaštvu je še imel nekoliko čitateljev, katerim se je brezplačno vsiljeval. Tudi je „Sl. Svet“ vže dalje časa nemilostno grajal popustljivo in premalo odločno, premalo slovansko politiko ljubljanskih liberalcev. Le da ni vedel, kako in kedaj vdariti

Slednjč ga je rešil shod „zaupnih mož“. Tu se je pred sem svetom pojavil prepad, ki je dejanski vže dalje časa bil mej liberalno „Narodovo“ pa mej radikalno stranko „Sl. Sveta“. Smešno je bilo, ko so hoteli ta prepad pred svetom zakriti!

Po tem shodu je pa tudi „Sl. Svet“ napel vse žile, da bi radikalne akademike privabil k sebi. No, saj Podgornik je imel vže prej iz akad. krogov dopisnike; nekatera vesti in razprave v „Vesni“, kakor n. pr. o Poljaki in pravoslavji, pač tudi kažejo, da je Podgornikov pravoslavni duh vel tudi mej „Vesnani“!

Slovenska radikalna stranka je — dovršeuo dejanje; na čelu ji stoji Podgornik, Mandić in drugi; glasilo njeno je „Slovanski Svet“, vojska njena šteje okolu 70 dunajskih akademikov, ki so pripravljeni radikalno idejo z besedo in dejanjem razširjati po Slovenskem. „Edinost“ jim je vže pristopila. Mej ostalimi slov. listi bodo isto storili v kratkem času še nekateri drugi.

Ako se vpraša, kaka bode slov. radikalna stranka, je dovolj kazati na njen početek in pa na dosedanje delovanje

nekaterih njenih glavnih stebrov. Nagib za to stranko izhaja s Českega, kjer se vže nekaj let nahaja napredno radikalna stranka, dobro organizovana, stranka, ki ima posebno v akademiškem dijaštvu glavno zaslombo. O tej stranki smo pisali v zadnjem zvezku. Po njenem vzorcu se je napredno radikalna stranka osnovala tudi na Slovenskem. Potem ni težko ugibati, kakošna bode. Sodimo jo po česki!

Prvič bo protiverska, antikristijanska. Da se mej Slovenci uvede radikalizem, se prvič morajo pobijati verske resnice. Česki radikalcı so v Pragi izdajali poseben list — „Jednota“, katera je imela nalogo v narodu smešiti, izpodkopavati dogmo za dogmo, kajti, kakor je „Jednota“ očitno izpovedala, dokler vera obstoji, nima radikalizem upanja na zmago; treba v ljudstvu zatreti krščansko svetovno nazoranje pa vcepiti mu drugo, protikrščansko. V istem smislu je delal in dela na Českem „Zař“. Tudi naš „Slovan-ki Svet“ dogmatizuje vže več let s posebnim veseljem; ni je herezije, ki bi je ne bil zapisal in — „dokazal“. Sicer mu srce bije posebno za ruski razkol. No, naravno: tu se pač najprej razvname mlada kri, treba le še pridejati nekaj panslavizma — in ni je več zmote, za katero bi se mladina ne dala ogreti! Sicer se je „Sl. Svet“ vedno navduševal za demokratizem v cerkvi; ne toliko hijerarhija, ampak lajištvo bi moralo vladati v cerkvi. Ta cerkveni radikalizem je glavna točka Podgornikovega dogmatizovanja; z nje razpravljanjem je v duhove vcepljal radikalne nazore prvič glede cerkve in vere, drugič glede politike. Verski radikalizem se posebno izraža v husitstvu; odtod si lahko razlagamo, zakaj se naše napredno akad. dijaštvo po vzgledu českega toliko ogreva za Husa in njegovo češćenje! Husovo krščanstvo najbolj ugaja — radikalizmu, ker z njim se da najprej zatreti vsako krščanstvo! Husovo krščanstvo je po svojem jedru — radikalstvo.

Drugič, slovenski radikalizem bo po vzgledu českega brezobziren nasproti vsem, ki se mu ne bodo hoteli podvreči. Terorizem je znak radikalstva spleh, posebno českega. Z revolverjem na prsi ti žuga radikalec: „Prisegaš na našo zastavo? Ako ne: po tebi bo!“ Možje, še tako zaslužni, še tako narodni, da, tudi liberalni, ako se na sle-

po ne vdajo -- se odstranijo, politično in, ako treba, tudi moralno in gmotno brez vsmiljenja — uničijo! Tako „revolver-politiko“ dobro poznamo na Goriškem.

Slovenski radikalizem se pa ne bo omejil le na politiko, ampak, kakor česki, skušal bo po svojih načorih preosnoviti tudi slovstvo. Zares, krasna literatura se nam obeta od mladih radikalcev, ako smemo na prihodnost sklepati iz dosedanjih umotvorov, s katerimi so nekateri „napredni“ akademiki obogatili slovstvo! Ste čitali „Fran Koščevo“ novelo v „Edinosti“: „Ribičeva Jelica“? Ali pa istega „pisatelja“ novelo v „Vesni“: „Stankov roman“ s podpisom „Ribič“? Zopet tretjo novelo v „Slov. Narodu“: „Te punice, te punice...!“? Res, vse prav vzorci à la Zola, Strindberg, Heyse in enakih! Pero nam odreka, da bi prebrskavali tako blato!

Da, nad vse zanimiv postane odslej „Slov. Svet“, ako bo prinašal „R-e-je“ razprave o sifilitiki in o norcih, Ž-ove polemike proti „Slovenču“ in semeniščnikom, - oě - ove rusofilske, pravoslavne razprave, Ž—ove husitske omladinske vesti izza Cehov, Isteklosmovičeva, Tresmirova, O.E-ova emancipatorična (ženska) poročila, M—eve panslavistiške skoke pa materijalistične novele „Ribičeve“, Koščeve, — é — ove itd.!

Tak duh, duh skrajnega radikalstva, se hoče zdaj polastiti našega slovstva, naše politike, vsega našega javnega življenja! To lepo nalogo ima novo osnovana, tretja slovenska — radikalna stranka!

Nasproti temu — kaj boste počeli ostali dve stranki slovenski — liberalna in katoliška?

Liberalci — na čelu jim „Slov. Narod“ — zgubljajo pred novo prikaznijo glavo in pogum. Nedavno — na „shodu zaupnih mož“ — je slovenski liberalizem od sebe vrgel „napredni“ rep, češ, s tem bo potolažil konservativno misleče Slovence! Pa rep so pobrali in s češčenjem poljubili tržaški „zaupniki“ z dunajskimi akademiki! In pripeli so si ga in nositi ga hočejo. A prisegli so ob enem maščevanje in boj liberalcem, ki se sramujejo naprednjaštva! Strmé gledaje zdaj s lov. liberalci, kaj se bo zgodilo. Kaj se bo zgodilo? Radikalizem se je spočel v liberalni glavi. Liberalizem sam si ga je odgojil in mu pot

vgladil. In zdaj, ko stoji pred njim — mlad, brezobziren, predrzen? Vdati se mu bo moral na milost in nemilost, prepustiti mu svojo dedščino in vladanje.

Tako se je deloma vže zgodilo na Českem, kjer mla- dočeska liberalna stranka propada in gine: potoplja se v tretji, najnovejši — napredno-radikalni. To je vsoda libe- ralizma povsod: požira ga radikalizem, kakor Kronos svoje otroke. To bo vsoda tudi slovenskega liberalizma. Kar je liberalcev, kar je liberalnih listov . . . vstavljali se bodo morda še nekaj časa radikalnemu toku, vžugavali in krotili brezbrzdnega otroka — a slednjič preneha vkljubovanje, in sami preidejo v radikalni tabor. Liberalizem se mora preleviti v radikalizem — sèm ga tira neizprosljiva sila, sila človeške logike. Da, tudi slovenski liberalizem bode zginil, ostane pa radikalizem in -- njemu nasproti naša ka- toliška stranka.

Mi pa? Mi dobimo v radikalizmu očitnega nasprotni- ka: antikrista. Bojimo se ga ne: z nami je Kristus, ki je vedno zmagal antikrista — zmagal ga bo tudi na Slo- venskem.

Dr. Mahnič.

Volilna pravica.¹⁾

Važno vprašanje zanj je zdaj avstrijske politike: preosnova volilne pravice. „Preosnova“ — pišejo časopisi, tako govore tudi po- slanci v državni zbornici. Kolikor smo pa do zdaj mogli izvedeti o tej „preosnovi“, nima niti podobe preosnove, ampak gre se le za neko pomnoženje glasov in poslancev. Naš državni zbor ne bi mogel pre- osnovati volilne pravice, ker glasujejo prerazlične stranke v njem, a vsaka nas je zagotovila, da zvesto ohrani svoja načela in svoje število. Zato ni pričakovati načelne preosnove, obljubljeno je le neko pomnoženje volilcev in poslancev na isti načelni osnovi ko do zdaj. A tudi ta malost dela politikom dovolj preglavice, več nego se je od začetka mislilo. Ker pozna vsaka stranka vrste svojih

¹⁾ Pričujočo razpravo naj vzamejo čitatelji kot nadaljevanje spisa „Politična oblast ljudstva“, ki smo ga priobčili v lanskem IV. zvezku.

volilcev in njihovo število, jemlje pri vsaki predložitvi svinčnik v roke, da izračuni, ali bi imela več volilcev ali manj po novem volilnem zakonu.

Konservativna stranka noče od dozdajnih volilcev nikogar izgubiti, zato zahteva, naj ostanejo dozdajni volilci razvrščeni kakor so, a novi naj se jim prištejejo; liberalna stranka se novih boji in bi rada še nekaj dozdajnih odcepila od svojih skupin in pristela novim volilnim skupinam. Narodne stranke zopet pazijo, koliko Nemcev ali Slovanov več ali manj pride v državni zbor, itd. itd.

Vsako stranko zanima bolj število nego načelo. V tem pa ko se očetje prepirajo in pogajajo v umeteljno okrašeni dvorani državne zbornice, zborujejo po zamazanih krčmah, v najetih shajališčih, na ulicah novi možje, ki do zdaj niso mogli še v zbornico, ki pa menijo, da polagoma zasedejo večino sedežev. Tudi oni štejejo svoje vrste in so prepričani, da, če se volilna pravica izroči številu, bodo kmalu premagali vse stranke s katoliško vred. Ne zavidamo dela ni vladi ni poslancem in smo prav srečni, da nam ni treba šteti glav, ampak samo tehtati njihovo razumnost in modrost.

Zato pa bode naša razprava — ako ji pristojta to ime — zgolj načelna brez pogleda na stranke, ki se zdaj prepirajo za „preosnovo“ volilne pravice in brez pogleda na uspeh. — Razumemo se pa samo ob sebi, da kar podajamo, podajamo na svojo odgovornost in ne zahtevamo, naj se nam učenijo mnenja za dognane verske resnice. Omnia probate, quod bonum est, tenete. Razpravo si razdelimo tako-le:

1. Pravo načelo volilne pravice.
2. Krivo načelo volilne pravice.
3. Občna volilna pravica in njene zle posledice.
4. Vrejena občna volilna pravica.

1. Pravo načelo.

Pravo načelo volilne pravice je pač isto ko načelo politične oblasti. Volilna pravica je le del politične oblasti in sloni torej na istem temelju. Načelo in konec politične oblasti pa je občna blaginja, — *bonum commune*. Skrb za občno blaginjo ima ves narod v celoti, zato pa je politična oblast od Boga podeljena celemu narodu. Če prav je v rokah enega človeka, je vendar le oblast celega naroda, ker je vladar nima kot osebno pravico, ampak kot pravico podeljeno od Boga za celo občino ali državo. Ako bi torej vladar ali zbor vladajočih očitno zlorabil politično oblast za osebne namene ali pa proti koristim države, bi v tem njegovo obnašanje ne bilo „v imenu božjem,“ ampak v imenu osebnega izvolja — v imenu revolucije.

Narod ima v imenu božjem oblast pozvati vladarje, da naj vršijo dolžnosti, in tudi pravico premeniti vladajoče osebe v tem smislu.

Toda pregreha mora biti očitna, celemu narodu jasna, trajna, ki se ne da z lepa odpraviti. — Nezaupanje mora biti izpričano, in mora biti res nezaupanje celega naroda. Nikakor ga torej ne sme narekovati strast ali izvolje ali surova sila ali nevoščljivost ali koristolovstvo enega stanu ali ene politične svojte.

Vprašanje je, ali je pri nas tako nezaupanje opravičeno? Deloma je res opravičeno, deloma pa izvira iz krivih načel ali iz strasti. Opravičeno je nezaupanje, ker politični oblastniki so naložili ljudstvu tolik vojni, krvni in denarni davek, da je nemogoče odobriti ga v imenu občne blaginje. Ta davek plačujejo največ oni, ki nimajo politične oblasti. Naložil se je nepotreben davek za razkošnost gospode, za gledališča, za olepšanje, spomenike, slovesnosti i. t. d. Večina to plačuje, pa ne vživa.

Grešilo se je proti cerkvi. Politična oblast ima braniti cerkev in gojiti vero. Politična oblast, ki cerkev podira, je revolucionarna oblast in narodu je odpor dolžnost. Vstvarili so šolstvo brez vere — in vzraslo je razumnštvo brez vere — ali je torej taka politična oblast še zakonita? V srednjem veku — v času svobode — bi noben knez ne bil polovico toliko zakrivil, pa bi bil vže davno odstavljen.

Politična oblast je služila proti npravstvenosti in je res podpirala razuzdanost, grdo življenje i. t. d. — in je torej v tem revolucionarna ali nezakonita oblast. — Politična oblast se je zlorabila za velike spekulacije in sleparstva, da so narodje sužni zlatega teleta. Za to pozivlje ljudstvo politično oblast, naj se spomni svetih dolžnosti, dokler je še čas. Politična oblast je zamudila braniti čast človeško in dostojanstvo, posebno delavskega ljudstva. Zadnja leta se je nekaj storilo, ali premalo in na pol.

Politična oblast je zatirala narodnost in tudi to je pravni razlog, da si narod osvaja pravo samoobrambe. To načelo verskih, npravnih in gmotnih koristi celega naroda je edino pravo načelo politične oblasti. Kjer se torej zahteva, naj poleg dozdajnih političnih gospodarjev nastopijo še drugi, morajo ti opirati se na te pravne razloge. To tudi povdarjajo krščanski politiki, ki so prijazni ljudovladi, če prav jim včasih uide kaka napačna beseda, izposojena od socijalnih demokratov.

2. Krivo načelo.

Materijalisti so postavili krivo načelo, da je vse le snov, vse le atom. Atomi pa so vsi jednaki. Četudi je to načelo nezadostno in znanstveno nevtemeljeno celo pri rastlinah in še bolj

pri živali, se je vendar proglasilo tudi, pri človeku. Niti organskega življenja v rastlinah ne morejo nam razjasniti materialisti in vendar zahtevajo, naj jim verujemo, da je življenje človekovo: čut, mišljenje, volja le plod spajajočih in razdejavajočih se atomov. A še več. Tudi socialno življenje človeka je zgolj mehanizem sestavljen iz množice ravnopravnih avtomatov; tudi družba človeška je le množica in ne organizem. Nje moč je torej število. V številu pa so vse enote enake, njih skupnost ali njih večina je družba. Po tem nauku je snov (število) vir tudi politične oblasti. Človek ima politične pravice od narave, ker je človek. Za to mora imeti vsak človek volilno pravico, za to mora imeti vsak človek enako pravico; glasovi se samo štejejo, številne večine volja ima neomejeno oblast. Glasovanje se prepusti izvoljstvu. Nobena božja postava, noben zakon poštenja ali dostojanstva, nobena pravica ne velja vpricho števila.

Toda število mora biti polno. Dokler ni polno, je oblast nezakonita. Predsodki, koje je cerkev ali filozofija do zdaj učila, so krivi, če ni obveljalo število kot edina zakonita oblast. Znanost uči, da je materializem resnica, a vsi drugi nauki so laž in sleparstvo. Zatorej je vsaka vlada le vsiljena, ako ni izvoljena od števila in sicer od polnega števila. Iz števila ali množice ne sme izključiti se nikogar, ki je zmožen samostojno misliti in delati: všteti je torej od 18. leta naprej možke in ženske.

Volilni razredi se imajo vpeljati radi olajšanja in razpregleda, ali razvrstiti se imajo volilci edino le po številu, recimo, vsaki razred naj šteje 100.000 volilcev in volilk in voli po enega poslanca. Vsaka druga razvrstitev je nenaravna, zastarela, protivna znanosti in pravici.

To načelo je brezbožno in kruto. Na mesto pravice se postavlja surova sila. Krivo je to načelo, ker ni res, da je politična oblast naravna in osebna, ampak je politična t. j. od družbe in za družbo. Človek poedinec je torej nima od rojstva, ampak od družbe in za družbo. Za to je pa dosledno, da jo le oni izvršujejo v imenu družbe in za družbo, ki so izvrstni v znanju in poštenju.

Ali so res vsi enaki v tem? Ali morejo sploh biti enaki? Ali morejo biti sploh kedaj enako zmožni za politično oblast? Očitno, da se politična enakost naslanja na socialno enakost ljudi. Toda kje je socialna enakost? Socialisti jo obljublajo svojim vernim, ali to je ravno *πρωτον ψευδος* njih političnih naukov, da slonijo na domišljani osnovi.

3. Občna volilna pravica in nje zle posledice.

Občna volilna pravica je ali omejena ali neomejena. Omejena je ali na same možke kakor v Ameriki, ali na neko število možkih kakor v Italiji, v Belgiji itd. Neomejena občna volilna

pravica je prav za prav le tam, kjer volijo vsi dorasli ljudje — možki in ženske, kakor je to deloma vpeljano v nekaterih ameriških državah. Mi nočemo razpravljati o poedinih vrstah občne volilne pravice, ker so razlike za naš namen brez pomena. Bistvo občne volilne pravice je nam

1. razmeroma veliko število volilcev,

2. razvrstitev volilcev po krajih in številu in ne po davku ali po stanu ali po izobraženosti.

Zle posledice pa, ki izvirajo iz načela občne volilne pravice in katere so se tudi res pokazale v onih deželah, kjer je vpeljana, so sledeče.

1. Razumništvo ali cvet naroda ostane brez zastopstva. Če tudi je res, da so socialno vsi ljudje enako svobodni, je vendar le res, da so nekateri bolj učeni, razumni in zmožni nego drugi. Prezirati njih zmožnost in všteti je le po številu z neotesanimi in nezmožnimi možmi ali celo z ženskami v isto vrsto, je proti pameti in tedaj proti božji volji. Le slepa strast more to načelo zahvaliti. Mislimo si volilni razred v mestu s 10.000 moškimi volilci. Od teh je morebiti 200 dovršilo gimnazijo ali realno šolo in še 200 se je sicer vsposobilo in bolje izobrazilo. Ostali volilci so navadno omikani ljudje.

Začne se volitev. Razumništvo je komaj poznati mej volilci, izgubi se popolnoma v neuki množici. In vendar ali ni ravno politika veda, ki zahteva občne (univerzalne) omike in poznanja sveta, ker je nje predmet občna blaginja celega naroda. Priprosto omikani človek ima pač dobro srce za državo in občino, ali ne more jej pomagati. Vsmiljeno srce ne pomaga, kjer ni dovolj razuma.

Razuma za politiko pa nima množica nikoli dovolj. Prazne so sanje, da bi bilo kedaj vse ljudstvo „politično zrelo“. Ljudstvo razume opravila svojega poklica in delokroga, občnih opravil ne razume dovolj. Tudi šola ne more vseh ljudi toliko izobraziti, in pa kje smo še! Pomisliti je tudi, da je pri izobraženem narodu politika veliko teža in zahteva veliko več razuma. Goto-vo je n. pr. dunajsko ljudstvo bolj izobraženo nego naše kraško, zato je pa lažje na Krasu kraljevati nego na Dunaju županiti!

V občni volitvi bo tedaj mnogo dobre volje, dobrega srca, dobrih namenov, ali premalo razuma.

2. Druga zla posledica občne volilne pravice je, da ostane posestvo brez zastopstva. Trditve, da po krščanski morali nima imeti imoviti človek več veljave v občini, v okraju ali deželi, nego li ubogi nemanič, so nove in do zdaj neznane. Bilo je v srednjem veku na Francoskem in Angleškem, kjer je cerkveni duh prevejal ustavo, priznано načelo, da davkov se ne sme nakladati brez dovoljenja davkoplačevalcev. Personenrecht geht vor Sachenrecht, pravijo, toda iz tega ne sledi, da nima blago nobene veljave v politiki. Nikoli nikedo ne bo doka-

zal, da je pravično, če davke nakladajo ljudje, ki davkov ne plačujejo. Vsled tega menimo, da gre velikim davkoplačevalcem poseben vpliv pri nakladanju davkov. Občna volilna pravica pa potisne imovite državljane v stran in proletarijat zavlada. To pa ni prav, da ostane posestvo brez zastopstva, to tudi ni dobro za državo, ki sloni na posestnikih kakor na trdnih stebrih.

3. Tretja zla posledica občne volilne pravice je, da spravi v zbornice zastopnike dvomljive vrednosti. Človek bi si mislil: če bo ljudstvo volilo, bo volilo poslance, ki so z ljudstvom, ki imajo srce za ljudstvo, ne več grofov, knezov itd. (Scheicher). Toda ni je vsodniše zmote ko ono toli razširjeno mnenje, da ljudstvo naj bolje ve, koliko trpi, koliko plačuje, in da ljudstvo si najde samo najboljih zastopnikov. Prazno upanje! Slepcu sonce sije, pa mu sveti! Ljudstvo t. j. število — izbira najslabše poslance, ker se ne upa samostojno presojati njih нравne vrednosti in politične zmožnosti. To nam potrjuje izkušnja po celem svetu. V Italiji se gotovo nimajo tožiti, da jim vladajo knezi, grofi, zlahtniči, a zato jim vladajo slabi odvetniki in zakotni sleparji! A Francijo, kaj je bolj ponižalo, ko ravno občna volilna pravica? Ljudstvo je volilo sleparje in ko je bilo razkrito njih sleparstvo, jih je še volilo. — Amerika je gotovo svobodna država. Tam volijo neuki črnci došli iz Afrike s profesorji in duhovniki, a kake politike volijo? Poslušajmo! L. 1874. je bilo v amerikanskem kongresu 26 kmetovalcev, 11 tovarnarjev, 33 kupcev, 11 bankirjev, 2 ravnatelja železnice, 2 rudarja, 1 gostilničar, 1 posestnik gledišča, 2 zemljemerca, 2 profesorja, 3 zdravniki, 12 časnikarjev, 228 *pravnikov*, in 33 mož brez posebnega zvanja.¹⁾

V Illinois, kjer je skoraj samo kmetiško ljudstvo, je bilo v starešinstvu mej 51 člani le 8 kmetov; v zbornici pa mej 163 le 46!! Mej 21 poslanci za kongres je bilo od tam poslanih 19 juristov!! A kaki so ti juristi? Pisači, slabi časnikarji in agenti, saj pravi in razumni odvetniki, ki se kaj upajo, se ne bavijo s s politiko, kakor rešni ljudje sploh ne!²⁾

V Italiji je na čelu odvetnik najslabše vrste. Za njim stojе zopet sami advokati dvomljive vrednosti. Na Francoskem imenujejo svojo vlado: odvetniško vlado. Razumejo pa vedno sleparske odvetnike. Bodi nam dovoljeno popisati značaj onih politikarjev, kakoršni so v Ameriki vsled občne volilne pravice vse-mogočmi. Imenujejo je politicians. V nekem Cooperjevem romanu „das Packboot“ je politician popisan tako le: Steadfast je vaški odvetnik (zakotni pisač), časnikar, organizator političnih in dru-

¹⁾ Jannet-Kämpfe, Die Veretnigten Staaten Nordamerikas in der Gegenwart, Freiburg. 1893 str. 204.

²⁾ Jannet-Kämpfe l. c.

gih društev. Politična oblast je namen njegovega dela; črez vse sovraži bogate, poštene in omikane ljudi.¹⁾

Francoski poslanec v Ameriki, pl. Sartige nam je popisal ameriškega politician tako le:

„Am Anfang seiner Laufbahn ist er ein Wahlmakler, und wenn nöthig, besorgt er die Wahlumtriebe auf eigene Rechnung oder auf die der Partei. Die Politik bildet in den Vereinigten Staaten nicht einfach den Zeitvertreib von sonst mit dem Gütererwerb oder in anderer Weise sich beschäftigenden Leuten. Es ist dieselbe vielmehr ein besonderer Beruf. Man ist politischer Streber, wie man Arzt oder Bankier ist. Die Laufbahn eines solchen ist arbeitsreich. Er muss zunächst seinen Grad als Rechtsgelehrter erworben haben, und der amerikanische Gesetzeskundige muss in seinem delnbaren Berufe die Kenntnisse eines Advokaten, eines Sachwalters, eines Notars, eines Geschäftsmannes und in Wahlangelegenheiten eines Mannes für alles umfassen. Er muss Journalist, Redner, Unterhändler sein, mit der Feder, mit dem Wort und im Nothfall mit dem Handgelenk für die Interessen seiner Partei thätig sein. Wenn er jahrelang dies alles gethan hat und seinen politischen Freunden nützlich geworden ist, so verhelfen ihm diese zu einem Sitze in der Legislatur seines Staates, und wenn seine Eigenschaften als Parteimann sich dort bewährt haben, so lassen sie ihn in den Congress gelangen.“

4. Razumni, pošteni in imoviti ljudje se umaknejo, kar je popolnoma naravno. Razum je duhovna moč, ki se ne more uspešno boriti proti pesti, proti nasilstvu. Če učen človek vidi, da v politiki odločuje število, se ne bo bavil s politiko, ker učenih število je nično v primeri s številom neukih ljudi. — Tudi izgubi izobražen mož tukaj veselje, kjer prevladuje strast in sila, ne razum in razlog.

Pošteni ljudje se umaknejo, ker se ne mogo boriti z lažjo, obrekovanjem, s sleparstvom, z denarjem. Imoviti ljudje se tudi umaknejo, ker vedo, da v politiki le trpijo na blagu. V občno volilno borbo se vržejo najrajše ljudje, ki nimajo ničesar izgubiti ni na blagu ni na poštenju ni na spoštovanju.

Take so posledice iz načela občne volilne pravice. — Izkušnja nas isto uči! Kaka antipatija še celo pri nas od strani najvzornih mož. Vsak bolji zdravnik, vsak bolji odvetnik, trgovec i. t. d. se rad umakne, če more. Nikedo se ne mara goniti s pobalini in časopisci za poslaniške časti. Vsakega nadopolnega mladeniča se opomina: „Varuj se politike!“ — V Italiji se je plemstvo in sploh pošteno prebivalstvo čisto umaknilo. Se hujše je na Francoskem. V Ameriki, kjer je občna volilna pravica vže vstanovljena, je pa tako le:

¹⁾ Jannet-Kämdfe I. c, str. 122.

„Es existirt in den Vereinigten Staaten eine beklagenswerthe Apathie unter den ehrenwerten Leuten. Sie sind politisch indolent und von einem Geiste der Zwietracht erfüllt. Wenn sie einmal bei einer wichtigen Wahl eine Anstrengung gemacht haben, so hört unmittelbar darauf der Zusammenhang unter ihnen wieder auf, und es wird den ständigen Organisationen der Professionspolitiker wieder das Feld überlassen. — Die den hohen Gesellschaftsschichten angehörigen Männer, die zugleich Character und eine ausgezeichnete Bildung besitzen, finden also selten ihren Platz im öffentlichen Leben. Die thätigsten Charaktere unter denselben ergreifen vielmehr die Laufbahn eines Advocaten, Arztes oder Professors, und erlangen als Specialisten ein Ansehen, welches die verbohrtesten Demokraten anerkennen müssen, wenn sie sich gezwungen sehen, zu ihnen ihre Zuflucht zu nehmen.“¹⁾

Ali niso tudi vže pri nas podobne razmere?!

5. Umaknila bi se od politike tudi duhovščina. — Brez duhovščine pa osurovi politika. Res je sicer, da duhovščina nima političnega poklica, ali čuvati ima vero, pravnost, pravičnost, socialno blaginjo ljudstva. Brez duhovščine zavladajo skoraj povsod divje strasti, ker ni nikogar, ki bi ljudstva miril in tolažil.

6. Zavladal bi grozen in večni nemir. Memimo nemir ob volitvah, kjer se gre za 30.000 — 50.000 volilcev. Le pomislimo. Prva volitev bi bila v državni zbor. Treba je vže mesece poprej po časopisih pisariti, ljudi priduševati, sklicavati shode v krčmah in društvih, govoriti na vse grlo, plačevati za vino, kričati. Ko pride dan volitve, je treba vse delo pustiti, vsaki stranki je najeti več kričačev in nagonjačev. Celo mesto, cel kraj je po koncu. Po dokončani volitvi se valovi ne potolažijo še mesec dni. — Kaj pravim potolažijo! Kmalu se začno priprave za deželni zbor. Zopet nemir. — Komaj je to prešlo, vže so napovedane volitve v občinske ali okrajne zastope in zopet se vznemiri vse ljudstvo.

7. Nemir je toliko večji, ker občna volilna pravica zahteva česte volitve. Sestletna doba jej je predolga. Vrh tega, če se hujskačem zljubi, začno kričati in hujskati proti poslaniški zbornici, da je nezakonita. Po sili zahtevajo nove volitve, ali pa naj se naravnost narod vpraša, kaj hoče in česa želi. Tedaj zopet grozen nemir v celi deželi, ko gre zborovat po 2.000.000 mož. Ako zahtevajo demokratje česte volitve, je to prav dosledno po njihovem načelu, da je ljudstvo vir politične oblasti.

8. Občna volilna pravica ne daje vsled tega nobene zanesljivosti in stalnosti v postavah. Vedno se kujejo nove postave, novi dostavki, premembe i. t. d.

¹⁾ Jannet-Kämpfe, Die Vereinigten Staaten Nordamerikas in der Gegenwart. Freiburg, 1393. str. 205 in 207.

O vsaki važni stvari je cel folijant postav, da je tudi najbolj zvedenemu sodniku težko pogoditi pravo. Nobena stranka nima miru. Posebno katoliška stranka, koji je za večna načela, ne bo smela nikoli reči: No, hvala Bogu, zmagali smo, zdaj delujmo za blaginjo in posvečevanje naroda! Miru ni nikoli. Treba je neprestane agitacije, vednih shodov, govorov, vabil, priduševanja, nagovarjanja! Kar so letos n. pr. v Belgiji pridobili, pridobili so z ogromnimi žrtvami in z velikim naporom, a zdaj morajo to skrbno čuvati, ker množica je vihrasta in nestanovitna. Liberalna in socijalistična stranka delati dan in noč, da izpodrineti katoliško večino, ki vsled tega ne sme ene noči mirno spati.

9. Občna volilna pravica hoče biti res občna t. j. teži po tem, da voli poleg poslancev tudi sodnike in vlado t. j. upravne uradnike. Pri nas se sicer še takih glasov ne sliši, toda načelo je moč, ki deluje v svojo mer. V Ameriki je to načelo vže prevladalo. Ob vsaki volitvi predsednika ali kongresa ali deželnega zbora, zahteva se v imenu naroda novih sodnikov in uradnikov, ki zmagalcem služijo. Koliko so taki uradniki vredni in kako zanesljivi taki sodniki, misli si lahko vsak. Pri nas smo izgubili zaupanje celo v porotnike, ki se žrebajo, a koliko bi jim pač zaupali, če bi je volila politična stranka?

Naše trditve o zlih posledicah občne volitve potrjuje dejstvo, pa so prvi prijatelji občne volilne pravice vprav socijalisti, najhujši nasprotniki Boga in države, Kristusa in cerkve. Gotovo ne namerujejo dobrega z občno volilno pravico, ker za cerkev nimajo ko slabo srce. — Mej strastnimi hujškači za občno volilno pravico najdemo često propalice, ki pač dobro vedô, komu služi nahujskana množica. —

Reklo se je vže, da bi volilna pravica zadovoljila delavce in tako zabranila, da ne bi pristopali v toliki meri k socijalistom (Scheicher).¹⁾ Nam se to v obče ne zdi res. Od kar so na Nemškem vvedli občno volilno pravico, je socijalistična stranka napredovala, da je zdaj vže tolika, kolike ni nobene v državnem zboru. Njihova moč še vedno raste in bati se je, da dobijo večino v zbornici.

Reklo se je, da vprav delavci v mestu in na deželi koprmiijo po volilni pravici, a niti to ni res. Občne volilne pravice si bolj žele voditelji delavcev, ko delavci sami.

¹⁾ Vender pa dr. Scheicher ni zagovornik občne volitve v zmislu socijalnih demokratov.

4. Vrejena občna volilna pravica.

Izrekli smo se načelno proti občni volilni pravici, kakeršne si želijo socialisti. Toda za občno volilno pravico, ki bi bila res občna, smo vender. Občna pa je le tedaj, ako res celi narod voli t. j. če voli vsaki državljani z ono veljavo, ki mu pristoji v narodnem življenju. Množica ni narod. Narod je organizem, v kojem ima vsaki ud svojo veljavo. Po tej veljavi naj se razdeli volilna pravica in tedaj bo res občna. Enačenje človeštva po številu in snovi je delo revolucije in se ne zлага s stvarnikovo idejo. —

1. Menimo torej, da naj se naravnim voditeljem naroda: duhovnikom, izredno izobraženim in imovitim državljanom prizna posebna veljava, kjer se gre za koristi celega naroda. Naša avstrijska ustava je to veljavo priznala, a malo srečno izvršila. Glasove imenovanih slojev naroda se je namreč razcepilo deloma v gosposko zbornico, deloma v poslaniško zbornico. Čemu pač? Ali bi ne bilo mnogo jednostavnije in primernije, da se je vse glasove odločilo za posebno t. j. za gosposko zbornico? Tedaj bi bila gosposka zbornica res gosposka. Zdajne gosposke zbornice niso izbrane ni od ljudstva ni od „gospode“ niti od vladarja, ampak od vlade, ki je odgovorna državnemu zboru. Vsled tega je gosposka zbornica le posoda občujoča s poslaniško zbornico. Vlada skrbi, da je v obeh posodah po priliki ista tekočina, iste barve in enako visoka. Če v gosposki posodi kaj spuliti, se kar dolije....

Zato ima gosposka zbornica le častno ime, kajti v resnici odločuje politiko poslaniška zbornica. V resnici je gosposka zbornica z ministri vred odyisna od poslancev. Gosposka zbornica je torej odvisna od istih volilcev ko poslanci t. j. od množice. Nedavno smo doživeli, da je poulično pobalinstvo, pozvano na pomoč od poslancev, vsililo gosposki zbornici toliko novih članov, da se je dosegla potrebna večina ¹⁾ Lepa „gospoda“, ki zboruje po milosti pouličnih politikov!

Drugačno samozavest bi imela gosposka zbornica, ako bi sedeli v njej i z b r a n i (izvoljeni) zastopniki duhovščine in vseh izredno izobraženih in imovitih državljanov.

V poslaniško zbornico bi potem volili zastopnike vsi ostali državljani. Vsi, pravimo, ker po socialni veljavi delavskega ljudstva ni več pravično, da nima volilne pravice. Vspodobilo se je za-njo in zahteva jo v obrambo svojih koristi. —

2. Volitev naj bi se vršila po stanovih. Vsaki stan pozna najbolje svoje zaupne može. V gosposko zbornico bi volili zastopnike:

I. vladar.

II. duhovščina.

III. uradniki in profesorji.

¹⁾ V Budapešti. Taki grdi slučaji se v celi Evropi večkrat ponavljajo.

IV. vlastitelji.

V poslaniško zbornico bi volili zastopnike :

I. uradniki in učitelji (ki niso dovršili viših šol.)

II. hišni gospodarji in gospodarji-obrtniki in trgovci v mestih.

III. kmetje posestniki.

IV. Delavci a) na deželi b) v mestu c) v tovarnari.

Izključeni so kaznjenci, potepuhi in ljudje brez dela.

3. Volitev bi ne smela biti zgolj politična, ampak volilo naj bi se zastopnike stanovskih koristi, ki bi pa bili pooblaščen tudi v političnih vprašanjih. N. pr. kapitelj izvoli škofa najprej za nadpastirja, ki pa ima zagovarjati tudi politične koristi duhovščine in cerkvene. Profesorji izbero ravnatelja (ako pridejo kedaj do tolike samouprave!), ki je ob enem njih pooblaščenec z deželnem zboru. -- Kmetje izbero odbornike stanovskih zadrug, kojim naložijo tudi skrb o političnih koristih. I. t. d.

S takim volilnim načinom bi se zabranilo hujskanje in naganjanje množice; vzelo bi se moč slabemu časopisju, krotilo bi se glasne politične pobaline, ki so pripravili politiko ob častno ime. Ljudstvo bi pri volitvah samo mislilo in trezno presodilo, kedo mu je prijatelj, a kedo samo klepetec. Volilce bi vodile v obče bolj praktične koristi, ne več strast in nevoščljivost, vsaj ne v toliki meri ko do zdaj. Za ta namen je se ve da treba množico organizovati v zadruge.¹⁾

¹⁾ Naj svobodno povemo svoje mnenje!

Mi ne moremo prav odobriti, da se érez mero hvalijo direktne volitve nasproti indirektnim. Razlogi za to hvalo niso morda kaka trdna načela, ampak upanje uspehov in zaupanje v osobno priljubljenost pri množici. Kar se pa načela tiče, bojimo se, da se bodo gospodje še kesali, kakor se je to primerilo na Nemškem učenjaku-filozofu, ki je o tej stvari ravno tako sodil ko v Avstriji n. pr. dr. Scheicher. Dr. A. Stöckel namreč je v svoji izvrstni knjigi: „Lehrbuch der Philosophie“ tako le hvalil direktne volitve: Unseres Erachtens dürfte das directe dem indirecten Wahlsysteme entschieden vorzuziehen sein. Denn bei dem direkten Wahlsysteme ist in Wirklichkeit das ganze Volk theilhaftig, und kann durch die Art und Weise, wie es wählt, seinen Willen kund geben, während bei der indirecten Wahl eine solche Theilhaftigkeit des ganzen Volkes an der Wahl ausgeschlossen ist, dass es nur die Wahlmänner zu wählen hat, die dann nach eigenem Gutdünken und mit alleiniger Rücksicht auf ihre eigenen Interessen die „Volksvertreter“ wählen. Die natürliche Folge davon ist diese, dass in der „Volksrepräsentation“ gewöhnlich nur eine Partei dominiert, welche nun dem Volke Gesetze aufzwingt, die doch zunächst nur in ihrem Interesse liegen, dem ganzen Volke aber keineswegs zum Besten gereichen

Wir finden es daher sehr erklärlich, dass heut zu Tage der Ruf nach directen Wahlen immer lauter und allgemeiner sich kund gibt; ebenso erklärlich aber auch, dass die Bourgeoisie in Verbindung mit der Bureaukratie mit aller Zähigkeit an den indirecten Wahlen festhält

Tako dr. Stöckel l. 1869, a v izdaji IV. l. 1876 popravlja: „Seitdem haben uns die Ereignisse in Bezug auf Constitutionalismus und Parlamentarismus vollständig zu Pessimisten gemacht. Wir erwarten von diesem Systeme der Corruption gar nichts mehr.“ Str. 634.

4. V zbornicah mora biti zastopana res cela občina, ker sicer je volilna pravica laž. Znatne manjšine ne bi torej smele ostati brez zastopnikov, kakor so dandanes pri nas. Tudi to bi tolazilo in mirilo razburjeno množico.

5. Volitev bi morala biti vsakemu volilcu zapovedana. Politika je skrb za občno blaginjo in mora biti vsakemu državljanu sveta dolžnost. Vsled premogočnega vpliva nepoštenih časopisov in hujskačev velja zdaj politika skoraj za nečastno in nehvaležno opravilo, kojemu se vsak poštenjak odtegne, če more. Politika je skoraj madež ali očitjanje, kakoršnega se varuj, če hočeš veljati za uglednega in spoštovanega moža. To je jako nevarno in pogubno mnenje. S kako vestjo morejo učeni in pošteni možje malomarno prepustiti skrb za občno blaginjo celega naroda malovrednim in zlomiselnim pustolovom? V Atenah je bila vsakemu državljanu zapovedana skrb za državo in v slučaju razpora ali domače borbe je moral vsaki državljan okleniti se ene stranke za blagor domovine. Mlačnost ali malomarnost je veljala za veliko pregreho, katero je država kaznovala. V tej stari zapovedi je skrito modro načelo, katero je treba poštovati, ako se hoče res imeti občne volitve in ne samo občne volilne pravice.

Dr. Parlica.

Deset poglavij iz narodnostnega katekizma.

I. — Zakaj hočemo zopet o narodnostni razpravljati?

O narodnosti smo govorili vže večkrat. V pričujoči razpravi se zopet vračamo k temu predmetu. Imamo pa posebno tri razloge, radi katerih se nam zdi umestno nekaj točiek iz narodnostnega vprašanja pojasniti.

Narodnostno vprašanje je vedno še na površji javnega življenja skoro pri vseh evropskih narodih, dasi se je vže začelo umikati socialnemu. Narodnostni princip, v katerega imenu so se največ izvršili politični prevrati zadnjih petdeset let, vpliva še zdaj tako oblastno na duhove, da se bo brezdyomno v nedaljni prihodnosti poskusilo narodnostni program izvesti do poslednje točke. Moti se, kedor misli, kakor bi se narodnostna ideja vže preživela! Ona je še mogočen faktor, s katerim morajo računati vsi, katerim je Previdnost izročila vsodo evropskih narodov.

Drugič — nahaja se, tudi mej omikanci, veliko takih, kateri še zdaj ne vedó, kako bi o narodnosti mislili. V to vrsto ljudi spada tudi mnogo dobromislečih katoličanov. Nekateri menijo, da narodnost ne obsega nič dobrega, da je od kraja do konca iznajdba — hudobnega duha! Drugi pa nasprotno: oni pretira-

vajo moč narodnostnega načela, iskaje v njem dobrot, katerih smemo pričakovati le od krščanstva. Osodna bi bila nič manj prva zmota kot druga. Dolžnost naša je, da si o sleharni reči nasnujemo pravi pojem. Kdor napačno sodi, ne bo nikoli mogel prav delati. Resnica je neobhoden pogoj pravemu delovanju.

Slednjič. Prav kar se tiče nas in našega lista, slišati smomoral od liberalne strani očitane, da sovražimo narodnost, da nam je narodnost, kakor smo zgoraj rekli — hudičeva iznajdba. Drugim, ki se sicer prištevajo našim somišljenikom, se naša narodnost ne zdi dovolj odločna; to edino bi bilo, kar jim ne ugaja na nas. — V naslednjem hočemo stvarno razviti svoje nazore o narodnosti ter pokazati njih vporabnost na javno življenje. Ta razprava bodi torej, da tako govorimo, naša narodnostna izpoved. Kdor hoče odslej soditi naše narodnostno mišljenje, beri te strani. Tako smo od nekedaj sodili o narodnosti, a tudi za v prihodnje ne verjamemo, da bi se naše prepričanje kedaj omajalo, kajti opira se na razloge naravne pameti in krščanskega razodenja.

II. — Narod in narodnost. Nju početek. Narod pa država in cerkev.

Da bomo prav mislili o narodnosti, moramo določiti, kaj je narod. Narod je večja skupina ljudi, kateri izhajajo iz istega rodu, govoré isti jezik in se po posebnih svojstvih in običajih ločijo od drugih ljudi.

Ako vse navedene znake izločimo od posameznih narodov, združivši jih v pojem, dobimo idejo narodnosti. Narodnost po tem takem izraža obsežek vseh onih lastnosti, po katerih se narod kot tak loči od vsakega drugega naroda. Za glavni znak narodnosti se dandanes smatra skupnost jezika.

Kateri je početek naroda in narodnosti? z drugimi besedami: kaj je take vplivalo na človeško društvo, da se je različilo po narodnih skupinah? Zgodilo se je to deloma naravnim potom, deloma tudi, ker je Bog neposredno posegel v človeške razmere.

Naravno se je narod razvil iz družine. Iz ene družine se je porodilo več ljudi, kateri so potem vsak za se ustanovili svojo družino; iz teh družin so se razvile sopet druge itd. Tako se je krog iz enega praočeta izhajajočih sorodnikov čedalje bolj širil, dokler so počasi, v teku vekov, nastali celi narodi. V članih naroda se tedaj pretaka več ali manj kri istega skupnega očeta. Res je sicer, da se narodnemu deblu večkrat vcepijo tuje veje, katere se počasi ponarodijo; pa ravno zato smo tudi rekli: „več ali manj“. Nekateri narodi, kakor n. pr. židovski, se tako zapirajo tujim življenjem, da skozi tisočletja čist ohranijo svoj prvotni znak; drugi pa so za tujščino tako dovzetni, da si vse asimilu-

jejo; kri in snov ste večinoma tuji; njih je skoro le oblika, ki se izraža v jeziku in njega skladbi; tak je n. pr. novo grški narod, ki ima v sebi morda osemdeset odstotkov slovanskega življa.

Znano je, kako tesno je v človeški naravi spojena čutnost z dušnostjo. Ta spojenost provzroča, da kri in čutnost toliko vplivata na dušo in duševne lastnosti. Od tod si tudi razlagamo, kako prehajajo od starišev na otroke nekatere rekli bi, čutno-duševne lastnosti, kakor n. pr. temperament, določeno nagnenje do neke vrste opravil, večja sposobnost za nekatere stroke človeške delavnosti pred drugimi itd. Te notranje lastnosti dobivajo v različnih narodnih šegah in običajih lice tudi na zunaj. Tako je tedaj narod vže iz hiše svojega praočeta nekako označen. Poglavitna dedščina pa, ki jo je narod dobil od svojih dedov, je jezik. V tem se nekako koncentrujejo in najživejše izražajo vse narodove svojine. Narodni jezik je pred vsem svetom odprto pismo, v katerem nam narod razodeva um in srce, svojo specifično naravo in individualnost. Pokaži mi jezik, in jaz ti povem, kateri in kak je narod, ki ga govori.

Kar se pa tiče narodnih jezikov, nam poroča sv. pismo, da od prvega početka jih ni bilo; pojavili so se še-le pozneje v zgodovini. Kajti od začetka je bila vsa zemlja enega jezika. Se-le ko se je skupni rod Adamov očitno jel vpirati Bogu in vporosti svoji namerjal postaviti velikanski spomenik, ki bi imel segati do neba — jim je Bog sam zmedel skupno govorico, da se je razcepila na več jezikov. Novejša jezikoslovna raziskovanja potrjujejo poročilo sv. pisma. Od tiste dobe je človeški jezik razcepljiv. Od Boga razdrobljen — kakor menijo mnogi jezikoslovci — na tri kose, se je čedalje bolj drobil in se drobi, čim bolj se človeški rod razmnožuje in razhaja. Prav ta razcepljivost je jezik vsposobila, da je postal nekaka forma, ki v sé sprejema specifično narodnostne snovi dajoč jim konkretno obliko. Narod je po jeziku — narod.

Kar pa se zove narod, ne smemo nikak zamenjati z državo ali pa celó s cerkvijo. Narod z državo zamenjavajo oni, ki ne priznavajo nobeni drugi državi pravice do obstoja nego le tisti, ki se je osnovala vsled zedinjenja vseh ljudi spadajočih k isti narodnosti; cerkev pa spaja z narodom oni, ki hočejo da bi se osnovala nacijonalne verske skupine, in bi nobena cerkev ne obsegala nego le člane dotične narodnosti. Niti eno niti drugo je prav. Država je juridično društvo v obrambo privatnega in javnega prava na znotraj in zunaj v to, da morejo državljani mirno živeti in se razvijati. V to svrho se pa lahko združijo ne le ljudje ene narodnosti, ampak tudi mnogih, kakor nam priča zgodovina, da se je večkrat zgodilo, in so se take države neredkokrat lepše razcvitale nego druge edin-narodnostne. Pa še večja je razlika mej narodom in cerkvijo. Cerkev ni naravna sku-

pina, ampak nadnaravna in sicer po početku, po konečnem smotru in po sredstvih svojih; tudi ni omejena na en narod ali ljudstvo. Lehko se sicer zgodi, da ima narod posebe svojo vero, svojo cerkev; ali prava vera, prava cerkev nepozna takih mej, njo je Bog postavil za vsa ljudstva, za vse narode. Kdor hoče nacijsionalno cerkev, ne pozna Kristusove misli in nima pojma o njegovi cerkvi; kajti Kristus ni namerval nikedar nacijsionalne cerkve, ki bi se omejila na Jude ali kateri drug narod — on je v mislih imel občno, katoliško cerkev, rekši svojim apostelnom: „Pojdite po celem svetu in oznañajte evangelij vsem stvarjem . . . Učite vse narode, krstite jih in učite jih izpolnjevati vse, kar sem vam naročil, in glejte, jaz sem pri vas vse dni do konca sveta“. ¹⁾

III. — Narodnost in katekizem. Spada narodnostno vprašanje na prižnico ?

„Sonvi materie in cui la politica, e qualche volta la stessa nazionalità, sono strettamente in relazione colla fede e coi costumi, ed in questo caso il sacerdote cattolico ha non solo il diritto, ma il sacrosanto dovere d'intervenire, di studiare seriamente gli argomenti *pro e contra*, di cribare la cosa e trattarne diffusamente, privatamente ed in pubblico, nelle società, nei libri, nelle aule dei parlamenti, anche dal pulpito, se occorre, senza rispetti umani.“

Il Popolo 1894 N. 188.

So ljudje, kateri nikakor nočejo, da bi se narodnost stikala bodisi z vero ali z pravoslovjem. Zatorej naj bi tudi duhovnik, kateri po svojem poklicu ljudstvo uči, kaj verovati, kako krščansko živeti, nikedar ne zahajal na politično polje, katero obdelovati pripada drugim! Vera in prav, kakor v politiki, tako tudi pri narodnosti nima ničesar govoriti!

Kar se tiče verskih nazorov, so si ti ljudje — kar je res čudno — diametralno navskriž; kajti eni malo ali nič ne verujejo, drugi so pa tako verni, da ravno radi prevelike verske gorečnosti smatrajo vero in duhovniški poklic za presvet, previsok, nego da bi se smel duhovnik kakorkoli pečati s pogansko narodnostjo! Oni prvi so nam dobro znani liberalci, kateri bi, kakor vse druge človeške zadeve, tako tudi narodnost radi odtegnili Bogu in njegovemu zakonu; popolna ločitev vere od vsega človeškega je vedno bilo in je njih geslo. Drugi so pa oni dobri, krotki katoličani, ki tako radi liberalcem gredo na limanice;

¹⁾ Mark 16, 15. in Mat. 28, 19. 20. Primeri prekrasni list litomer. škofa Eman. Janeza do svojih vernikov l. 1890.

mislijo, da o vseh rečeh, ki izrečno ne spadajo k dogmi, edino prav sodijo le gospodje liberalci; zato rej seveda so za njimi pobrali tudi gorenjo trditev: duhoven mólci o politiki, mólci o narodnosti!

Ni res!

Prvič. Od kod je narodnost, podučuje nas le sv. pismo. Sv. pismo razlagati pa pripada duhovniku.

Drugič. Narod, narodnost je vendar le nekaj, in sicer nekaj človeškega. Bog je pa absolutni gospodar človekov in vsega človeškega. Razmerje mej človekom in Bogom določuje vera; zato rej zavzema vera vsega človeka in vse, kar človek dela. Ni dejanja človeškega, ki bi bilo nasproti Bogu popolnoma indiferentno: ali je dobro ali je slabo. Določevati pa, kaj je dobro, kaj slabo — to poglavje spada v pravoslovje. Pravoslovni učenik krščanskemu ljudstvu je pa — duhovnik.

Ako je narodnost nekaj, se more ali dobro rabiti ali zlorabiti, kakor vsaka druga reč. Kakor torej duhovnik na prižnici in v spovednici bogatinu daje pravila, kako naj porablja svoj denar, da ga ne bo zlorabljal, kakor podučuje stariše, kako naj razdele mej otroke zemeljsko imetje, da si ne obtežijo vesti in si nakopljejo večnega prokletstva, tako mora človek tudi glede narodnosti pravoslovne zakone poslušati, kaj sme, česa ne sme, da bo jezik in narodnost rabil v dobre svrhe, a ne zlorabljal. Oni pa, ki je postavljen, da mu te zakone razlaga, je zopet duhovnik. To je ono razmerje, v katerem se nahaja narodnost z vero in pravostjo, to je slučaj, o katerem piše pod naslovom tega poglavja navedeni italijanski list, da ima duhoven katoliški ne le pravico, ampak velesveto dolžnost vmes posegati in resno pretresavati razloge za in proti, in sicer tudi javno, dalje ne le v društvih, knjigah, v zbornicah, ampak tudi s prižnice.

Tem razlogom se pridružuje drug velevažen razlog — imenovali bi ga zgodovinskega. Prav v naših časih se je namreč v imenu narodnosti veliko izvršilo. V imenu narodnosti se je Evropi malone popolnoma predrugačilo politično lice, so se uvedli v slovstvo, v državno zakonodajstvo nazori, kateri so povsem nasprotni nazorom, ki so veljali doslej; da, v imenu narodnosti so se razveljavili zakoni krščanskega in doslej priznanega mejnarodnega prava. In kar je še posebno poudarjati — po teh narodnostnih prevratih je bila najbolj prizadeta cerkev pa papež in duhovni. V imenu narodne volje se je revolucija polastila Rima, je v Italiji in drugod cerkvi vgrabila nje imetje... Ako se to in enako v imenu narodnosti uči in dela pred našimi očmi, dela proti cerkvi — kedo bo cerkvi in duhovnom odrekal pravo govoriti vmes, govoriti o narodnosti, preiskovati, ali in v koliko so nje zahteve osnovane, ali so narodnoslovne teorije, katere opravičujejo toliko posilnih dejanj proti cerkvi in postavnim dr-

žavam, res v soglasji z evangelijem, z Božjim in naravnim pravom? Ako tedaj ni drugega razloga, izzivljejo duhovnika vže sama dejanja, ki so se v poslednji dobi vršila, da se mora izjaviti o narodnostnem vprašanji; kajti od tega, kako misli o njem, je odvisno, ali smatra ona dejanja za dobra, dovoljena, ali nasprotno; je odvisno tudi, kako vodilo bo dajal vernemu ljudstvu, da se po njem ravna v slučajih, kakor se dandenes tako pogosto ponavljajo.

Slednjič imamo razlog, ki bi se smel imenovati apologetičen. Znano je, da duhovnik dandenes svetu nikedar ne more vstreči. Tako je tudi glede narodnostnega vprašanja. Z ene strani liberalci preradi duhovniku očitajo, da ni naroden, ali vsaj dovolj naroden, češ, da stavi yero pred narodnost, da mu srce bolj gori za Rim, nego za domovino: sploh, da duhoven vže vsled svojega poklica ne more biti narodnjak. Dobre katoličane sploh imenujejo brezdomovince. Od druge strani, posebno od državnih birokratov, pa mora duhovnik slišati ravno nasprotno: da je preveč naroden, da ravno duhovščina neti v ljudstvu narodno strast! Po tem takem je duhovnik prisiljen, da govori besedo v obrambo svojo in stvari, ki jo zastopa. Najboljša obramba pa je, da očitno pred svetom izpove svoje nazore o narodnosti, o nje razmerji do vere in cerkve, da. držeč se večno pravih krščanskih načel, razloži, kaj se sme zahtevati v imenu narodnosti, in kaj zahtevati je pregrešno. Ako vtemelji svoje nazore z razlogi iz sv. vere in zdrave filozofije, potem njemu, duhovniku, ne more nihče očitati niti nedoslednosti, niti neznačajnosti, a tudi ne narodnostne pretiranosti ali nje nasprotja — narodne mlačnosti.

V dokaz, kako more tudi narodnostno vprašanje spadati v področje duhovnega pastirstva, navedemo iz najnovejše dobe vže zgore omenjeni pastirski list, ki ga je litomeriški škof Emanuel Janez 26. dec. 1890 pisal svojim vernikom. V tem listu razpravlja edino le narodnostno vprašanje, osvitljuječ je z lučjo sv. evangelija in zdravega razuma; k temu listu in njega zlatim naukom se mislimo v naslednjih poglavjih še večkrat vrniti.

IV. — Narodnost je dobra. Zatorej smo dolžni narod ljubiti in narodnost si ohraniti.

Razložili smo vže zgoraj, kako se je narod razvil iz družine. Narod je torej povsem naravna skupina, v katero ni treba človeku še le sprejetemu biti, ker iz nje izide in v njo je sprejet vže vsled svojega rojstva. Na to skupino je navezan, ne da bi jo mogel svojevoljno popustiti ali zamenjati z drugo; človek more marsikatero lastnost svojega naroda zatajiti, more celo zabiti materin jezik — in vendar vedno ostane, kar se je rodil: Slovenec, Nemec itd. — sin svojega naroda.

Tak je razvoj človeške narave, katera je delo Božjih rok. Bog je vstvaril vse dobro. Kar je pa dobro, se sme ljubiti, dà, po okoliščinah, se mora ljubiti. In tako dobro je za vsakega človeka lastni narod in narodnost. Človeka vleče vže srce k lastnemu narodu; saj tudi svojo mater ljubi z gorkim čustvom, in narod je nekako mati vseh njegovih rojakov. Dalje je narod nji-va, na kateri je posameznik vzrasel, telesno in duševno se razvil; narod mu vtisne poseben znak, narod mu da uživati gmotne in duševne dobrote, katere si je priboril v teku stoletij; celo uživanje verskih dobrot posrejuje posameznikom narod. Dasi-ravno so te dobrote čeznaravne, se vender raji sprejmejo, ako jih otroku in ljudstvu podajemo v materini besedi, kajti tako jih sprejme kot darove narodove in si jih globokejše vcepi v srce. Ako je narod v obče sè srcem vdan veri, je tudi posamezniku lahko in naravno, da nevstrašno izpoveda to vero; v resnično katoliški deželi se ne more nego le kato'iško misliti in čutiti; a kako težko je to mej narodom, ki se je v večini katoliški cerkvi odtujil!

Od naroda tedaj imamo brezštevlnih duševnih in časnih dobrot, imamo materin jezik, razne šege, zavest, da smo udje obširne družine, da z nami sočustvujejo milijoni krvnih bratov, duševno ali gmotno pomoč, ki jo od njih dobivamo po različnosti potreb. Ljubezen do naroda nam torej ne vleva le čut srca, ampak nam jo nala-ga tudi hvaležnost. „Bodite hvaležni“¹⁾ opomina apostelj Pavel. Aposteljnova beseda zahteva, da hvaležno pripoznavamo vsa-keršne dobrote, tedaj tudi tiste, ki smo jih prijeli od svojega naroda. Ljabezen se pa javlja na razne načine, tako tudi ljubezen do naroda. Prav in pohvalno je tedaj, da se veselimo radi lepega in dobrega, katero se resnično nahaja v našem narodu, da se srečne čutimo, ker smo njega sinovi. Prav je in samo na sebi razumno, in nihče, ki prav misli, se ne bo ob to spotikal, da se raji poslužujemo materinega jezika nego tujega, da ta jezik gojimo, da želimo, naj bi ga spoštovali in po vrednosti ce-nili tudi tisti, ki govore drug jezik; kajti materin jezik ima za vsakega človeka poseben mik in dobrodejno vpliva tudi na trdo-srčne značaje. Kako hitro so se potolažili razbesnjeni Judje, ki so žugali Pavla vsmrtiti, ko so slišal, da je Pavel jel govoiti v njih jeziku! Tudi je prav, dà, dolžnost, da povspešujemo z vsemi dovoljenimi središtvij blaginjo narodovo, kajti ravno v tem se kaže ljubezen in hvaležnost do njega.

Res sicer, da je narodnostna različenost posledek greha, ker, kakor nam spričuje sv. pismo, je Bog ravno s tem hotel kaznovati ošabnost človeškega rodu, da je ljudem zmedel go-vorico in razkropil jih po zemlji. Narodnosti je torej dal početek

¹⁾ Kol. 3, 15.

greh. Toda ne vse, k česar početku je greh dal povod, je slabo. Tudi prisega se je uvedla radi človeške lažljivosti — a nihče ne bo trdil, da je prisega slaba; radi bolezní je potrebno postalo zdravilo, in vender zdravilo je dobro. Tako zdravilo za človeški rod je bila zmedba skupnega jezika, iz katere so se porodile razne narodnosti; kajti prav s tem se je vstavilo nadaljno razširjanje in poobčenje vpornosti proti Bogu, tako da se ni okužil ves rod. Bog je skupno zaroto strl in združene moči razdvojil — tako je narodnostna različnost služila Božji previdnosti in je posredno dobri stvari veliko koristila. Sicer pa je ostala tudi narodnim jezikom naravna dobrota kot jo je imel prvotni, skupni jezik, da namreč tudi po njih človek izraža svoje misli in čustva; narodni jezik je vedno še socialna vez mej ljudmi in omogočuje mejsebojno občevanje. Razlikuje seveda se narodni jezik od skupnega prvotnega; kajti poslednji je vse ljudi objemal spajajoč jih v eno družino, a narodni jezik je omejen le na en del človeštva, na eno skupino, katera se ravno po jeziku ločuje od drugih narodnih skupin. Zatorej je naravna dobrota narodnega jezika manjša od dobrote prvotnega skupnega jezika; vender pozitivna dobrota mu še ostane, in ta dobrota je velika.

V. — Narodnost in sv. pismo. — Jezus Kristus. Sv. Pavel.

Nekaterim se zdi kar pregrešno narodnostno vprašanje stikati s sv. pismom, češ, sv. pismo je beseda Božja, Bog pa — kako bi se utikal v naše narodnostne prepire?

Mi pa menimo, da ravno v časih, ko so pojmi zmedeni kakor dandenes, je treba zateči se k Božji besedi. Saj pri sv. pismu drugega ne iščemo nego luči in poduka. Pa da bi bilo za Boga res nedostojno podučiti nas o narodnostnem vprašanji?! Zakaj pač? Ali ne obstoje narodi iz ljudi — in te ljudi je Bog vstvaril in odrešil! Saj vender ni vse, kar obsega narodnost, slabo?! Božja beseda in milost, dasi čeznaravna, narave ne ruši, ampak jo povzdiguje, plemenjuje. In zakaj bi od tolike luči, ki nam je iz nebes zasijala v Jezusu Kristusu, en žarek ne bil padel tudi osvetliti narodnostno vprašanje? Ali ni Bog sam včlovečivši se prišel na svet živeti mej narode, kot otrok svojega naroda? Da, ako je v narodnosti količkaj naravnega, pozitivnega, pokazati nam mora Jezus Kristus, ali smemo narodnost in nje jezik ljubiti.

Pač pa ne pričakujmo, da nam bo sv. pismo govorilo v naših modernih pojmi — ne, sv. pismo govori v obliki, v zlogu svoje dobe, se vprilicuje pojmom in omiki onih, katerim so pisatelji Božji pošiljali svoje knjige. Tako tudi Jezus Kristus. Kar se tiče oblike, predaval je svoje Božje nauke tako, kakor so zahtevali tedanji časi in razmere pa omika ljudstva, kateremu je govoril. Vender je Kristus govoril vsem lju-

dem, vsem časom; pod ponižno obliko njegovih nauk je skrita neskončna modrost. Treba le z vernim duhom premišljevat i njegovo besedo in vzgled, in našli ne bomo človeške zadeve, da bi je on za vselej ne bil pojasnil in podučil nas, kako imamo o nji misliti ter dosledno potem ravnati.

Tako je tudi glede narodnosti. Ne bojmo se — narodnost ni v Jezusu Kristusu ničesar izgubila; kakor je on ohranil in spopolnil naravo in kar je v nji dobrega, tako je dobila tudi narodnost v njem svojega odrešenika in spopolnjevatelja. On je kralj, kateremu vse dobro dopade.¹⁾ Kristus je pa narodnost spopolnil in odrešil, ker je z besedo in dejanjem pokazal, kako se narod in narodnost sme in ima ljubiti.

Kakor se da z gotovostjo sklepati iz nekaterih mest v evangelijih, je Jezus Kristus, učeč po Judeji in Galileji, govoril svoj materin, narodni jezik — sirokaldejski. Ta jezik, posebno kakor so ga govorili Galilejci, ni bil posebno izobražen, niti visoko cenjen. In vender Jezus se ga ni sramoval, Jezus si ga je izbral za posodo svojih nebeških nauk in skrijnosti pred umetno izolikanim grškim ali latinskim jezikom. Jezus Kristus je imel svojo domovino — Nazaret. Bil je to eden najneznamenitish krajev vže tako ne slavne Galileje. Nazarečani so bili šalivcem v prigovoru, češ, iz Nazareta ne more priti nič velikega. Pa Jezus Kristus je svojo domovino venderle ljubil, okol trideset let je preživel v nji, dokler ga ni višji poklic drugim peljal.

Pa tudi ko je, preselivši se iz Judeje v Galilejo, začel tu oznanjevati Božje kraljestvo, obrnil se je najprej k svojim domačinom — Nazarečanom, da bi njim pred drugimi odprl vrata v nebeško kraljestvo. Zapustil je Nazaret še le, ko ga niso hoteli sprejeti kot preroka Božjega. Jezus Kristus se s tem vzgledom pokazal, kako mora biti ljubezen do bližnjega vrejena: ona začenja pri tistih, ki so nam po naravnih vezeh najbližji, od teh še le se razteza na druge, ki steje nam dalje.

Isto tako je Jezus Kristus nčeč in čudeže delajoč do smrti ostal pri svojem narodu: in ko ga je kananičanska tujka prosila, naj bi ji ozdravil hčer, jo je s početka trdo zavrnil, češ, on ni poslan razen k izgubljenim ovcam Izraelove biše.²⁾ Oni, njegovi „otroci“, naj od njega samega slišijo zveličavno besedo, tujcem bode poslal aposteljne, svoje hlapce, oznanjevat evangelij! Menimo, da Jezus Kristus je tako nenavadno rezko govoril ne toliko radi tega, ker ga je tujka prosila milosti, ampak bolj, ker je hotel pokazati, kako se mora vsak najprej posvetiti svojemu narodu ter povspeševati njegovo korist in slavo — to zahteva prava ljubezen, ki, kakor smo rekli, začenja pri svojih.

¹⁾ „Rex bone...: cui bona cuucta placent.“ Sv. cerkev na oljčno nedeljo.

²⁾ Mat. 15. 22. ss.

Da, Jezus Kristus je v ljubezni objemal ves svoj narod; ljubil je tudi njegovo slavo, v skrbeh bil za njegov blagor in njegovo bodočnost. In naroda svojega ni ljubil le mrzlo — z razumom in z voljo, ampak tudi s srcem, z gorkim čustvom. Kako milo de človeku beročemu, kar nam pripoveduje sv. Luka v svojem evangeliju: „In ko se približa in vglada mesto, razjoka se nad njim, rekoč: „Ko bi pač tudi ti vedelo, vsaj ta tvoj, dan kaj je tebi v mir: ali sedaj je skrito pred tvojimi očmi...“

Mi nismo narodnostni prenapeteži, vendar premišljeva je ta ginljivi dogodek ne moremo nego le vneti se v ljubezni do domovine in nje slave — vnema nas Jezus Kristus. Ne bojmo se tedaj, češ, nismo pravi kristijani, ako se nam zasolzi oko ljubezni do domovine, ako se ogrevamo za materin jezik, za narod in njega pravice, za slavo, za srečo njegovo — s tem še le se skazemo prave učence Kristusove!

Vzemimo Kristusovega apostelja Pavla. Človek bi skoraj mislil, da je ta odločni zagovornik vseobčestva krščanske ideje, ta apostelj vseh narodov, ki je tako nevsmiljeno bičal tesnosrčnost judovskih fanatikov, izgubil ves čut za nekedanje svoje krvne brate. In vender ni tako! Kako mogočno se mu je še pozneje, dolgo po spreobrnitvi, obujal narodni ponos, kako se mu je ogrevalo srce za pravo narodno slavo Izraelovo! Judovske nasprotnike svojih nauk zavrača tako le: „Hebrejci so? tudi jaz sem; Izraelci so? tudi jaz sem; rod Abrahamov so? tudi jaz sem!“¹⁾ Spet do Rimljanov: „Pravim torej: Jeli Bog zavrzel ljudstvo svoje? Bog ne daj! kajti tudi jaz sem Izraelec, iz semena Abrahamovega, iz rodu Benjaminovega.“²⁾ In kako slovesno spet našteva prednosti, s katerimi je Bog odlikoval njegov narod! „... Kateri so Izraelci, katerih je posinovstvo, in slava, in zaveze, in postavodajstvo, in služba, in obljube, katerih so očetje, in od katerih je Kristus po mesu, ki je Bog nad vse blagoslovljen na veke. Amen.“³⁾ Kdo je pa topleje ljubil izraelski narod kot Pavel kristijan, apostelj? „Bratje, dobra želja mojega srca in molitev je za zveličanje Izraela.“⁴⁾ Prava ljubezen žaluje, trpi, se žrtvuje. Tako ljubezen do svojega naroda je imel Pavel: „Resnico govorim v Kristusu, ne lažem, to mi spričuje moja vest v svetem Duhu, da imam veliko žalost in neprenehano bolečino v svojem srcu; kajti želel bi, da bi bil jaz sam preklet od Kristusa...“⁵⁾ Kdor ve, kaj je Kristus našemu apostelju, more soditi, kako neizmerna je morala biti njegova ljubezen do naroda!

¹⁾ 1 kor. I, 22.

²⁾ Rim. II, 1

³⁾ Ibi. 9, 4. 5.

⁴⁾ Ibi. 10, 1.

⁵⁾ Ibi. 9. 1. ss.

Pa tudi drugače najdemo v stari in novi zavezi spodbudnih besedi in ginljivih vzgledov, kako se mora ljubiti lastni narod. Mojzes se je veselil veličine svojega naroda in jo proslavljal. „Kje je ljudstvo tako slavno, kliče naydušen, ki bi imelo take obrede in tako pravične zapovedi, kakor je ta celi zakon!“¹⁾ Pravični Simeon se je radoval, da je videl in objel Kristusa, ki ga imenuje „luč v razsvitljenje poganov in v poveličanje izraelskega ljudstva“.²⁾ Prerok Jeremija sedi plakajoč ob razvalinah jeruzalemskega mesta, ter peva srce pretresujoče žalostinke o razdejanem mestu pa o njegovih v sužnost odpeljanih prebivalcih. Katera pesen je kedaj topleje izražala domovinsko čustvo nego znani psalm 137? „O rekali babilonskih, ondi smo sedeli ter jokali, spominjajoč se Sijona. Na vrbe smo obesili strune svoje . . . Kako bi pesem Gospodovo peli v tujcev deželi? Če pozabim tebe, Jeruzalem, pozabi naj se desnica moja. Jezik moj naj se prijemlje neba, ako se ne spominjam tebe, ako ne povzdigujem Jeruzalema nad glavo radosti svoje“. Ko vidi Matatija nezgode svojega ljudsta, tuguje tako-le: „Gorje mi, zakaj sem se rodil gledat pogubo svojega naroda in pogubo svetega mesta!“³⁾

Pa tudi vzglede sijajnih dejanj nam podaja sv. pismo. Kolikim nevarnostim so se izpostavljali, koliko se trudili Mojzes in preroki, da bi svoj narod ohranili zvestega Bogu, da bi odvrnili od njega malikovavstvo! Kolikokrat so Jozue in sodniki ljudstvo rešili, skazali se njega prave prijatelje! Kedo bi ne občudoval Judite ali Estere, ki ste izpostavili lastno življenje v nevarnost, da bi oteli svoje ljudstvo! Kje pač se najdejo vzorniši vzgledi rodoljubne ljubezni nego jo občudujemo na makabejskih bratih-junakih, ki so lastne vgodnosti, ki so blago in življenje žrtvovali za svobodo svojega naroda!

VI. — Kako ne smemo ljubiti naroda ali pretirana narodnost.

Kaj uči o tem zdravi razum? Zopet sv. pismo.

Kakor nam naravni čut velevali ljubiti narod, tako nam Božja postava prepoveduje ljubiti ga pregrešno. Slabemu podvrženi človek zna vse zlorabljeti, v ysem meje, ki mu jih je pognil Bog, prekoračiti. To more storiti tudi glede narodnosti. Greši pa, kedor ljubi svoj narod slepo, preziraje njega napake ali prednosti drugega naroda; pregrešna je ona omejena ljubezen, ki objema le sorojake, a od sebe odbija vse druge ljudi; pregrešna ona brezobzirna ljubezen, katera povspešuje izključljivo

¹⁾ V. Mojz. 4, 8.

²⁾ Luk. 2, 32.

³⁾ 1. Mak 2, 7.

koristi lastnega naroda, a blaginjo drugih narodov zanemarja; pregrešna je tudi ona krivična ljubezen, ki ne pozna niti pravice niti npravstvenih zakonov, ki si celo v imenu narodnosti dovoljuje vsakatera sredstva, ako se zdi, da to zahteva navidezna slava lastnega naroda. To je narodnostna pretiranost, fanatizem!

Povprašajmo razum — in vže on obsoja narodnostni fanatizem kot nekaj nenaravnega. „Vsako živeče bitje ljubi, kar je njemu podobno“ — uči sv. Tomaž Akvinski;¹⁾ da so si pa vsi ljudje mej seboj podobni, da so celo vsi enega bitja, uči i skušnja in pristna zaanost. Vsak človek ima telo in dušo; pri vseh ljudeh ima telo iste ude, isto notranjo in zunanjo sestavo; duša ima razum in prosto voljo; vseh narodov ljudje so zmožni verskih nazorov in čustev, vsak ima jezikovno sposobnost. Razum torej ne more nikedar odobravati, da človek človeka radi tega zaničuje ali celo soyraži, ker spada k drugi narodnosti ali govori drug jezik. Narodni fanatizem sloni na neresnici, na predsodkih, on je krivičen. Bodisi da se zaveda ali ne — on preceňuje prednost svojega naroda, a je slep za njegove slabosti; hibe vidi le na drugih narodih, njih dobrih lastnosti ne pozna, njemu je narodna blaginja, narodna slava najvišji smoter, od te si obeta najvišje sreče. Kolika zaslepljenost! Tudi da bi bivala na zemlji ena sama narodnost, da bi se en sam jezik govoril, s tem bi nikakor še sè sveta ne spravili vse gorjé, ki tlači človeški rod. Krivičen je narodni fanatizem, ker smatra blaginjo narodo vo za najvišje dobro, katero se ima povspeševati brez vsakega ozira na druge narode. Pa tudi radi tega mora razum obsojati tak fanatizem, ker narodove blaginje ne le ne povspešuje, ampak jo le kratí in zavira. Dotika z drugimi narodi koristi, ker razširja obzorje, budi duhove k delavnosti. Fanatizem omejuje vsak narod na samega sebe. Eaostranska, izključljiva ljubezen lastne narodnosti ruši vezi mej raznimi narodi, zanaša nemir v družine, duhove razdražuje, narode zapleta v prepire in boje, dà, narodni fanatizem je zanetil strašne vojske, ki so v kratkem uničile plodove dolgoletnega truda in dela.

Pa še pregrešniši, še podlejši se nam kaže narodni fanatizem v luči čeznaravnega razodenja, v luči krščanstva. On greši prvič proti temeljnim resnicam krščanskega razodenja: vsi ljudje izhajajo od istih prastarišev, vsi so v Adamu grešili in pripadli časni in večni smrti, a vse je odrešil eden in isti Odrešenik Jezus Kristus; vsi ljudje so poklicani Boga spoznati in ljubiti, služiti mu in v njem se večno zveličati. „Iz enega človeka, uči sv. pismo, je Bog naredil celi človeški rod, da bi prebival na vsem površji zemlje.“²⁾ „Po enem človeku, zatrjuje sv. apostelj Pavel, je prešla smrt na vse ljudi po tistem, v ka-

¹⁾ Sum. I. sec. quaest. 27.

²⁾ Dej. ap. 17, 26.

terem so vsi grešili.“¹⁾ „Je pa tudi le en posrejevalec mej Bogom in ljudmi, Jezus Kristus, ki se je dal kot odkupnino za vse.“²⁾ Pred Bogom imajo torej vsi narodi in vsi jeziki enako vrednost, in „kedor se ga boji in pravico dela, mu je v vsakem narodu ljub.“³⁾ „Mi vsi smo otroci Božji po veri, ki je v Kristusu Jezusu.“⁴⁾ Zatorej moramo tudi biti ena celota mej seboj, da se vresniči, kar piše apostelj: „Tu ni ne Žid ne Grk, ampak vsi so eno v Kristusu Jezusu.“⁵⁾ Po sv. krstu smo vcepljeni kot udje v Kristusovo telo, in smo tako poklicani drug drugega podpirali in prenašati. „Kakor je telo eno in ima mnogo udov, vsi udje talesa pa, dasi jih je več, so yender eno telo: tako tudi Kristus; kajti po enem duhu smo vsi v eno telo krščeni, židje ali ajdje, sužnji ali svobodni.“⁶⁾ Zatorej pa opominja isti apostelj, naj ne bodi v telesu nobene razprtije, „ker je le „en Bog in oče vseh, le en Gospod, ena vera in en krst.“⁷⁾

Pa tudi s krščansko pravnostjo se ne zлага narodna pre-tiranost. Kristus, naš Gospod in postavodajalec, nam je postavil kot najvišji zakon: „Ljubi Gospoda, svojega Boga, iz celega svojega srca, iz cele svoje duše, iz vseh svojih moči; to je prva postava; druga pa je tej enaka: Ljubi svojega bližnjega, kot samega sebe; druge večje postave od te ni.“⁸⁾ Pa ta postava se nikakor ne omejuje na same sorodnike po krvi in jeziku, ampak razširja se na vse ljudi, da, razširjati se mora na vse, celo na sovražnike, saj so vsi ljudje otroci enega nebeškega očeta in istih zemeljskih prastarišev. To ljubezen Zveličar posebno pri-poroča v priliki o vsmiljenem Samaritanu, ki je tako ljubeznivo poskrbel za Juda padlega mej razbojnike, akoprav so se Judje in Samaritani smrtno črtili.“ Jezus Kristus kar veli: „Ako le tiste ljubite, kateri vas ljubijo, kako plačilo naj bi dobili — ne delajo tega tudi cestninarji.“ „Jaz pa vam rečem: Lju-bite svoje sovražnike, dobro delajte onim, ki vas sovražijo, in molite za tiste, ki vas preganjajo.“⁹⁾ S temi besedami — ne obsoja li Jezus Kristus vseh onih, ki imajo gorko srce le za svoje ljudstvo, za svoje rojake, za druge pa so hladni, ako ne celo polni mržnje in sovraštva!

Pa sv. pismo nam podaje tudi vzgledov, ne le kako se ima narod ljubiti, ampak tudi kako se ne sme ljubiti. Po besedah :

¹⁾ Rim. 5, 12.

²⁾ I. Tim. 2, 5,

³⁾ Dej. ap 10, 34. 35.

⁴⁾ Gal. 3, 26.

⁵⁾ Gal. 3, 28.

⁶⁾ I. Kor. 12, 12. 13.

⁷⁾ I. Kor. 12, 25 in Ef. 4, 5. 6.

⁸⁾ Mark 12, 30. 31.

⁹⁾ Luk 10, 30-37.

¹⁰⁾ Mat. 5, 44. 45.

„Vredil je v meni ljubezen“ — nas tudi s. pismo uči, kaka bo di naša ljubezen do naroda, da ne bo pregrešna.

Naša ljubezen do naroda ne bodi slepa ali strastna, tako da prikriva ljudstvu njega slabosti, da opravičuje njega grehe, ali da molči o nevarnostih, ki mu pretijo. Prava ljubezen tu povzdigne glas svareč. grajajoč. Tako so delali sveti možje stare in nove zaveze. „Hudobni in sprijeni rod — rotil se je Mojzes v sveti nevolji — tako povračaš Gospodu, bedasto in neumno ljudstvo! Ni li on tvoj oče, ki te je vstvaril?“¹⁾

Tobiji je nesreča narodova le pravična kazen, ki si jo je zaslužil od Boga: „Gospod nas je kaznoval radi naših hudobij.“ Tako so ravnali tudi Kristus in njegovi aposteljni. Jezus Kristus se je sicer zjokal nad Jeruzalemom, a dodal je grožnjo: „Pridejo nad te dnevi, ko te bodo tvoji sovražniki obdali z nasipom, tebe in tvoje otroke treščili ob tla in nobenega kamna pustili na tebi, ki nisi spoznal časa svojega obiska.“²⁾

Očitali so ljudstvu njegove hudobije, naj je bila resnica še tako pikra. Tako je apostelj Peter javno očital svojemu ljudstvu, da je „svetega in pravičnega zatajilo in početnika življenja vporilo.“³⁾ Kako britke resnice je svojim rojakom v obraz metal sv. Štefan! „Trdovratni in neobrezanih src in ušes! vi se vedno svetemu Duhu upirate; kakor očetje vaši, tako tudi vi. Katerega od prerokov niso pregnali očetje vaši? In pomorili so te, kateri so naprej oznanili prihod pravičnega, njega izdajalci in ubijalci ste sedaj vi postali. . .“⁴⁾

VII. — Kako ljubijo narod Savli — a kako Pavli!

Zgodovina novega zakona nam je ohranila spomin velikega moža, ki mu je nekdaj bilo ime Savel, a potem, ko se je spreobrn timer postal apostelj Kristusov, se je zval Pavel. Hočemo vedeti, kaj je narodni fanatizem. kako ne smemo naroda ljubiti — pogledjmo na Savla; a se hočemo zopet podučiti, kako imamo kot kristijani narod ljubiti — pogledjmo na Pavla.

Savel je bil strasten narodni fanatik; kedor ni bil obrezan, mu ni bil človek, nevreden, da živi! Mojzesova postava in nje obredi — senca bodoče resnice in čeznaravnih dobrot, so mu bili tako k srcu prirastli, da je hotel cel svet s se silo Mojzesu vpokoriti. Pa še bolj je norel za tako zvana sporočila, nanešana z bajkami in praznovrnimi nauki. V teh se je izražal pravi judovski značaj po svojih svitlih, a še bolj po temnih straneh;

¹⁾ V. Mojz. 32, 5. 6.

²⁾ Tob. 13, 15

³⁾ Luk. 19, 42-44.

⁴⁾ Dej. ap. 7. 51. 52.

prav zato so mu bila sporočila svetejša od Božjega razodenja, zapisanega v Mojzesovih knjigah. Strast slepi — kar je niže, podvrže višjemu, in — da je le narodno, bodi še toliko popačeno in nevredno, cenejše, ljubše ji je od prave, čiste resnice!

Pa Savel, preslepljen od strasti, ni bil toliko prost, da bi mogel kaj preiskavati ali trezno presojudati — kar ni bilo judovsko. bilo je vže zato slabo, zatoorej se je moralo zatreti! Ko se je tiste čase v Jeruzalemu in Judeji prikazala mlada cerkev Kristusova, je Savel kar zbesnel nad kristijani: niso se umivali, kakor je velevalo sveto narodno sporočilo! Sv. pismo pravi, da Savel je kar „dehtel pretenje in smrt zoper učence Gospodove.“¹⁾ Najdemo ga pri kamenjanji sv. Štefana, kako je varoval suknje onih, ki so kamenjali. Prenašati ni mogel očitaj, katera je Štefan v obraz metal svojim rojakom! In ne da bi se zadovoljil divjati proti kristijanom v Jeruzalemu, sprosil si je od velikega duhovnika pisem v Damask, da bi tudi od tod kristijane pritiral v Jeruzalem. Pa Savel sam se kasneje, dolgo let po spreobrnjenju, obtožuje svojega fanatizma pišoč: „Črez mero sem preganjal cerkev Božjo in jo zatiral in sem napredoval v judovstvu bolje od mnogih vrstnikov v rodu svojem in bil sem preobilo vnet za očetovska svoja sporočila.“²⁾

Pa zadosti je le vedeti, da je bil Savel — farizej, in sin farizejev.³⁾ Kar je bilo specifično judovskega, izražalo je ime „farizej“. Ti ljudje so šli tako daleč, da so zemljo in celo nebesa le Abrahamovim potomcem prirekovali. Edino, pravo ljudstvo so jim bili Judje, ajde so imeli za neljudstvo, katero je izključeno od Mesijevega kraljestva, na vse veke zavrženo! Le Abrahamovim potomcem je odprta pot do zveličanja. Noben Jud ne bo pogubljen, kajti oče Abraham bo de sedel pred vratmi peklen-skimi in nobenemu Judu ne dal noter. Ni jim bilo mar za duše — da bi le vse narode obrezali in pojudili, naj bodo vsled tega še slabši — zato jim je šlo! V to jim noben trud ni bil preveč. Tako jim tudi Gospod očita: „Gorje vam, pismarji in farizeji, hinavci! da prehodite morje in zemljo, da pridobite enega, kateri se pojudi; in ko se je pojubil, naredite iz njega peklenškega sinu, dvakrat hujega od sebe!“⁴⁾ Pač podobni so bili današnjim narodnim fanatikom, kateri žrtvujejo toliko denarja, toliko truda, da bi spreobrnil k svojemu jeziku enega samega človeka. češ, s tem se je pomnožilo število rojakov, povišala narodna slava, čeravno ni njih spreobrnjenec niti postal bolji človek niti si je s tem zagotovil večno zveličanje! Da bi se resnici, da bi se nebesom ljudje pridobivali — za to se pač ne zmenijo! Taka je te-

¹⁾ Dej. ap. 9. 1.

²⁾ Gal. 1, 14.

³⁾ Dej. ap. 23, 6.

⁴⁾ Mat. 23, 15.

daj ona farizejska, strastna narobe-ljubezen do naroda! In iz šole takih fanatikov je stopil Savel v svet. Kaj čuda potemtaka, da je ves gorel za svoje piškavo judovstvo in ves svoj ogenj izbruhaval nad krščanstvo, akoprav se je to toliko odlikovalo i po vzvišenosti svojih nauk in po svetosti pa vzornosti svojih izpoznavalcev — prvih kristijanov! Toda strast slepi, a mej vsemi strastmi najbolj slepilna je narodnostna strast. In narodnostni strastnež bil je — Savel!

Zdaj pogledimo — Pavla!

Ni je razlike! — besede so te istega moža, ki je nekedaj s toliko strastjo preganjal in zatral vse, kar je bilo judovsko; in Pavel je te besede povdarjal nasproti tistim kristijanom, kateri so bili sicer sprejeli vero Kristusovo, a so še kot kristijani tako visoko cenili judovsko postavo in nje obrede, da so jim podrejevali krščanstvo. To poslednje jim je bilo pristransko, zveličanja bajé ne more dati nego obreza in življenje po narodnih sporočilih! Celo nežidje se morajo dati obrezati in priseči na Mojzesovo postavo, predno se smejo krstiti! Narodi naj bi sicer sprejeli Kristusov evangelij, a še prej naj bi se pojudili — za to je šlo pred vsem. Skratka: narodnost je prva, vera še le druga! Dandenes nič drugače ne učijo nekateri narodnjaki, kateri hočejo biti tudi — kristijani. Takim krščenim fanatikom se tedaj Pavel odločno, brezobzirno vstavlja: Ni je razlike! Ni razlike mej Judom in Grkom.¹⁾ Spet: . . . ,ni (v cerkvi) ajd in Jud, obreza in barbar in scit, suženj in svoboden, ampak vse in v vsem Kristus.²⁾ Pavlu je Kristus vse zravnal in zenačil. on je podrl steno ločitve mej narodi.³⁾ Judje so se ponašali sè svojo obrezo, a Pavel se jim nekako roga, češ, kako otročji so, da se bahajo z obrezo v mesu, narejeno z roko!⁴⁾ Postavljali so zveličavno moč v dela Mojzesove postave, a temu nasproti povdarja Pavel vero, brez katere ni zveličanja — mej tem ko je postava le greh namnožila! Vse, s čemer se ponašajo, pozivajoč se na svoje judovstvo nasproti poganom — vse jim Pavel podira: milost, opravičenje, življenje pride le po Kristusu. Nič ne velja judovstvo. Judom drugega ne pusti nego — greh, skupno s pogani: Vsi so grešili in potrebujejo slave (odrešenja) Božje!⁵⁾ Da, nič ni narodnost in nje slava brez Kristusa — vse mine, vse spuhiti, le kar temelji v Kristusu in v resnicah njegove vere, to ostane!

Pa — ali Pavel kristijan, Pavel apostelj nikar več nima srca za svoje rojake? Ni res — videli smo vže zgoraj, da jih je ljubil, a videli tudi, kako j h je ljubil. Kristusova milost je

¹⁾ Rim. 10, 12

²⁾ Kol. 4, 11.

³⁾ Ef. 2, 1.

⁴⁾ Ibi. 2, 11.

⁵⁾ Rim. 3, 23.

v njem vkrotila in obrzdala strast, da je odslej služila plemenitišim svrham Božje previdnosti. Milost je Pavla očistila in vredila njegovo ljubezen. Še planeni v njem ogenj rodoljubja — a ta ogenj je čist, je svet. On želi narodu svojemu slave — a ne one zemeljske slave, ki gine kot senca, ampak slave neminljive, večne, do katere so mogli dospeti le podvržši se Kristusu, njih pravemu kralju, kralju resnice in pravice. Do te slave je dospelo le pičlo število Kristusovih aposteljnov in učencev. Želi jim sreče, a ne sreče, katero so menili doseči strši jarem rimljanski in podvržši zemljo si — ampak sreče srca, ki jo je Kristus prinesel onim, ki so dobre volje. Da, Pavel bi bil hotel, da bi res tudi narod njegov prišel do svobode, a do svobode — otrok Božjih. Pavlu, okusivšemu sadove Kristusovega odrešenja, je bilo vse, kar je svet mogel dati — blato, in hrepeneti po tem — potrata, izguba časa in moči. Da bi tudi mi to umeli! Čemu pač toliko loviti se za senco!

Pa kako silen je bil v Pavlu kristijanu, aposteljno ogenj rodoljubja! Da, tem silnejši je bil, čim duhovnejši, čim čistejši, čim plemenitejši! Kar se poraja le iz strasti in krvi, ni nikedar tako silno, tako vzvišeno, nego kar se spočenja v duhu in v visokih krščanskih idejah. „Velika žalost in neprenehana bolečina“ je Pavlu razrivala srce, ker so bili bratje njegovi po krvi trdovratni, in želel je, da bi bil on „sam preklet od Kristusa“ za nje. Zgodovina ima dovolj vzgledov, da je domoljubje krščanskih src plemenitiše, trajniše, za žrtve pripraviše, nego onih, katerih ne obseva žarek Kristusove milosti.

VIII. — Vrhunec narodnostnega malikovanja: absolutna narodnost, nacionalna cerkev, absolutno-narodnostna morala.

Narodnost se je v 19. veku razvila na poseben način. V kolikor je človeštvo organična celota, dá se pač govoriti o nekem oživljajočem, gibajočem principu, o neki duši v človeštvu in v narodih. Človeštvo ima svoje dušeslovje, ali recimo: bivajo dušeslovni zakoni, po katerih se razvija mišljenje in življenje narodov. Razni zgodovinski dogodki in prevrati po veliki francoski revoluciji so povzročili, da so evropski narodi začeli se zavedati in čutiti se vsak zase kot posebno celoto ali organizem. K temu probujenju narodne zavesti je brezdvomno največ pripomogel pritisk prvega Napoleona na Evropo. Francoska hegemonija in nje posilstvo sta na Nemškem in drugod povzročila odpor: narodi so se nasproti občenemu zatiralcu začeli zavedati samih sebe, svojih pravic, ki jim pristojajo kot takim nasproti tujemu posilstvu. Tu nam je iskati početka modernega narodnostnega principa. Tako probujena narodnost se je dalje gojila in krepila. Narodnost je začela prihajati sila, katera, vcepljena v duhove, je za-

čela počasi presnavljati vse duševno življenje narodov in preoblikovati tudi politično lice Evrope. Čim bolj so se pa v politiki in v javnem življenju zatajevala verska načela, tem bolj je narodnost jela zasedati mesto, katero je nekedaj zavzemala vera in Bog. Narodi morajo vedno imeti nekega „boga“, da dobivajo v njem najvišji, absolutni razlog, s katerim morejo metafizično vtemeljiti in pred pametjo pa vestjo opravičiti, kar počenjajo. Narodnost je v 19. veku postala bog-malik, kateremu se je klanjalo javno mnenje, kateremu je, vsaj večinoma, služila politika, slovstvo, zakonodajstvo. Nemška idealistična filozofija, posebno hegelijanizem, je božjo absolutnost narodnostne ideje metafizično vtemeljil; te filozofije nazori so se nekako uradno sprejeli in širili po višjih šolah posebno onih državah, katere so se hotele vtrditi in raztegniti na podlagi narodnostnega zedinjenja. To velja pred vsem o Italiji, kjer danes hegelijanizem vkljub vsej različenosti mej nemškim in italijanskim narodnim duhom, vkljub vsej mržnji, ki so jo od nekedaj Italijani čutili proti severnim „barbarom,“ zaseda prvo mesto na vseučiliščih in v slovstvu; isto velja, vsaj deloma, tudi o Nemčiji. Hegelu biva vsa realnost edino le v občni ideji, ki si jo nasnujemo potom abstrakcije. Občna ideja je bog. Taka ideja je „država,“ „narod“ ali „narodnost“. Ker je tedaj ideja „narodnost“ pojav pričujočega, mislečega in hotečega božanstva, je ona absolutna: vir vsega prava, vse resnice — njej se mora brezpogojno klanjati vse. Historično pravo, pozitivno pravo, zakoni, ki bi bili izraz volje nadsvetnega, večnega Boga — vse to je nič, prazna domišljija!

Te filozofije načelom sorodne ali vsaj v nje smislu so težnje po tako zvan: nacionalni cerkvi, kakeršne so se v teku tega veka pri mnogih evropskih narodih v različnih oblikah vže pojavile in se deloma še pojavljajo. Povdarja se narodnostno stališče nasproti mejnarodnosti in vseobčestvu katoliške cerkve. Ta poslednja bajé narodnosti ni prijazna, ako celo ne zavira njenega razvoja. Dolžnost je torej, da nji nasproti stražimo varujoč, vsak narod zase, kar ima posebe svojega. Rado se govori o narodnih šegah in običajih, povdarjajo se nacionalna prava in privilegiji (n. pr. galikanizem) nasproti rimski Stolicy; poznajo se narodne tradicije, katere hoče bajé rimski papež prezirati. Sploh naj bi katoliška cerkev sprejela po narodih razno lice. V to se posebno zahteva služba Božja v narodnem jeziku; jezikovna vez, ki spaja katoličane raznih narodov — namreč latinščina, naj bi se umaknila narodnim jezikom. Pa da se ne misli ostati le pri jeziku in obredu, to očitno dokazuje zgodovina našega veka. Ne! ponaroditi se hoče ne le naša cerkev in obred, ampak tudi vera in z njo npravstvenost. Spričujejo nam to možje, ki so na Francoskem, na Nemškem in drugje poskusili vže vstanoviti „francosko,“ „nemško“ katoličanstvo,

„francosko,“ „nemško“ cerkev; spričujejo nam to tudi poskusi naših cirilo-metodijevcev. Najprej bi se hotelo katoliške narode odtrgati od rimske Stolice in njih škofov; kajti preverja se jih — tako beremo na vsaki strani „Slov. Sveta“ — da rimska cerkev latinizuje, da so škofje narodnostnim zahtevam krivični, da so tajni zavezniki narodnostnih zatiralcev. Potem ko bi se narodi odtrgali od Rima, tiralo bi se jih v herezijo, v brezverstvo! Sémkaj konečno težijo!

Dà, ponaroditi bi se imela cerkev, ponaroditi evangelij, ponaroditi Božje in človeško pravo, ponaroditi pravost, ponaroditi Bog; prav tako, kakor so stari pogani, vsak narod zase, imeli svoje bogove, svoje mitologijo, svoja nebesa, svoje pravo in pravost: večna, nepremenišljiva resnica in nje pravo bi se moralo prevestiti posebnim, še tako krivičnim težujam vsakega naroda!

In ali nismo prišli vže tako daleč, da se krščanstvo identifikuje na Nemškem z nemštvom, na Laškem z italijanstvom, a mej Slovani sè — slovanstvom...! Tako vsaj je pred leti v „Slovanu“ modroval znani Jan Lego, češ, Slovani so vže po naravi krščanski, in krščanstvo jim je baje malo ali nič prineslo! Potem pa — bodimo le dobri Slovani, bodimo narodni: to je naše krščanstvo, naša vera in cerkev!

Z verstvom je v tesni zvezi pravoslovje. Ko se je začel moliti narodnostni bog malik, je morala dosledno njegova volja postati najvišji zakon, sodilo dobrega in slabega. Tako se je v resnici tudi zgodilo. „Narodova volja“ ali kar narod „hoče“ — to je edino dobro in lepo. Ko so masonski prekucuhli Italijo zedinjevali, ko so, zatrši Božje in človeško pravo, prevračali prestole in cerkev samo ropali, izpolnjevali so le „narodno voljo.“ V imenu italijanske narodnosti polastili so se Rima. Sploh razveljavile so se desetere zapovedi Božje in razglašalo se je za dobro in pravično vse, kar je zahtevala narodova slava; kakor v politiko, tako se je tudi v slovstvo uvajala absolutno-narodnostna morala. Začelo se je ne povpraševati, ali se nazori, katere izraža umetnik v svojem umotvoru, zlagajo z večno veljavnimi idejami bodisi verskimi ali npravstvenimi — ne, dovolj pisati v narodnem jeziku; kar se v tem podaja, dasi tudi blato — je vse zlato, vse pravo in lepo! Sploh se je narodnim pisateljem privlastila neodvisnost od vseh zakonov, vzvišenost nad Bogom, vero in moralo, nad vsem, kar veže razum ali voljo. Da so le — narodni!

IX. — Narodnostna ekskluzivnost.

Z narodnostnim fanatizmom je v najožiši zvezi narodnostna ekskluzivnost ali, kakor bi rekli po slovensko, izključljivost. Narod, ki sebe in svoje vrline precenjuje, se prerad loči od drugih narodov, omeji ali popolnoma pretrže občevanje z njimi, češ,

da ima v samem sebi dovolj kreposti in kulturnega življa. Taki fanatiki ne bodo drugega gojili nego lasten jezik, učiti se tujščine jim je omadeževanje narodnega značaja, prelagati dela iz tujih slovstev jim je — ponižanje! Posnemajo nekdanje fanatike — farizeje, katerim je bil vže grški jezik nesnaga.

Menimo, da nič ni bolj pogubnega za narod, nič bolj ne zavra njegovega kulturnega napredka, nego taka izključljivost. Ona prvič zapira pot do najboljših plodov človeškega duha. Noben narod nima vsega duševnega napredka v zakup; v vsakem nahajamo mož, ki so se v eni ali drugi stroki posebno odlikovali. Narod tedaj, ki se popolnoma omeji na samega sebe izključivši, kar je tujega, se oropa najizbornih sredstev duševne izomike in napredka.

Iz tega sledi omejenost duševnega obzorja. Narod, bodi še tako velik, je vendar i geografično i duševno omejen. Da se v resnici svetovno izomika, da si razširi obzorje, treba mu je meje, katere mu stavi prostor in narodni jezik, prekoračivi. Nihče, bodi še tako učen, ne more temeljito in vsestransko poznati niti zgodovine, niti filozofije, niti sploh stanja, v kojem se nahaja katerakoli veda, ako se dotične vede ni učil nego le iz domačih pisateljev. To zlo je tem večje, čim manji je narod, čim nižja je njegova kultura. Občevali smo vže z enim in drugim inorodcem. Vže več let od tega, ko sem se seznanil s posebno nadarjenim mladeničem, ki je bil nekje v Italiji dovršil gimnazij z maturo. Kar se tiče italijanske zgodovine, slovstva, bil je povsod doma; a kakor brž si hotel z njim prestopiti meje njegove domovine, bilo mu je tu vse španjska vas. Dovolj, da ni vedel, katero je glavno mesto Angležke! Omeniti bi hotel tudi, kar sem pred leti slišal od moža, ki je imel priložnost občevati z mladeniči vzgojenimi na izključljivo narodnih srednjih šolah, na katerih se goji le materin jezik in narodno slovstvo, pa z mladeniči vzgojenimi na gimnazijah, ki imajo bolj univerzalen, mejnarodnostni značaj, kjer se poleg materinščine pridno goje tudi druga slovstva. Neverjetno, rekel mi je, kolika omejenost, kolika tesnosc, srčnost in topost se nahaja pri prvih, ako se primerjajo s poslednjimi!

Po ekskluzivnosti narod pa tudi prerad duševno otrpne in zastane na poti napredka. Narava človeška kakor v posamezniku, tako tudi v celih narodih, je nekako neurna; da se obudi in k delu prižene, treba jo dramiti. Razvoja in napredovanja človekovega nič bolj ne ovira, kot ločenje in osamljenost. Vpelji ga mej druge ljudi, da z njimi občuje, da tekmuje, da se v svetu obrusi! To mu daje priliko skusiti svoje moči, svoje sposobnosti vporabljeni na razne strani; nasprotstva, mej katere ga postavi življenje, izživljejo njegovo energijo, da se protivi, da zmaguje težave. Taka je tudi z narodom. Kakor posameznik, tako tudi narod svoje moči razdrami in vsestransko razvije le v občevanju

z družimi narodi. Tu se mu odpre pot za tekmovanje; tuji vzgledi ga vlečejo k posnemanju, protivljenje ga izzivlje k odporu. V dotiki s ptujci se obrusi, si olika jezik in zlog, pa si tudi vjasni nazore; z razširjanjem duševnega obzorja se mu odpira pot k novi delavnosti; naravna energija, ki biva v narodu, ekstenzivno čedalje v širših krogih prodira, dejstvujoč se v novih tvorbah, mej tem ko bi sicer otrpnela in zamrla. Narod, kateri noče ničesar vedeti o tujstvu, sam sebe vlenablja in mori, v samem sebi, kot lastnem grobu, svoje moči zakoprava in stavi zavornico svojemu napredku. Vrhu tega se tudi nikedar do dobra ne spozna, ker se vedno precenjuje, misleč, da zadoščuje sam sebi, ko to vender ni res, kajti Bog je kakor posamezne ljudi, tako tudi posamezne narode obdaril s posebnimi vrlinami in sposobnostmi; nikomur ni dal vsega, ampak hotel je, da bo en narod, na drugega navezan, in v toliko eden od drugega odvisen. Še le britke skušnje, nesrečne vojske in prevrati podučijo tak narod, da sam ni vse, ampak da tudi drugi narodi kaj premorejo, kaj dobrega imajo, česar on nima. Tako je tudi narodno ekskluzivne Francoze še le vojska l 1870-1 do dobra podučila, da tudi Nemci so še nekaj na svetu, da „la grande nation“ vender ni še tako neskončno velika, kakor so si v svojo velikost vtopljeni francozi domišljali. Ravno tako je bilo potreba še le japonske šibe, da so sinovi nebeškega kraljevstva v Kitaji zbudili se in sprevideli, da so vender tudi oni — ljudje kot vsi drugi!

Narodnostna ekskluzivnost je sploh nekaj nenaravnega, nečloveškega. Saj človek je po naravi družabno bitje. V začetku, po Božji ideji, so bili vsi ljudje ena skupina, en narod. Res sicer, da se je pozneje ta skupina razkropila v več narodov. A to razkropljenje je bilo le začasno sredstvo, s katerim je Bog hotel zabraniti splošno pokvarjenost. Človeštvo deliti in razcepeljati ni nikedar bilo po volji tistega Boga, ki je hotel biti Oče naš t. j. Oče vseh ljudi. Zatorej ostane vedno naša naloga, da zid narodnostnega ločenja, ki ga je mej nas postavil greh, kar je v naših močeh, podiramo, da se mej seboj spoznavamo, bratimo in se v teženji po skupnem smotru spodbujamo. To pa velja še bolj potem, ko nas je Jezus Kristus v eni veri in v enem krstu združil v eno družino, ki je katoliška cerkev. Narava in krščanstvo obsojata narodnostno izključljivost!

X. — Narodna prava. Narodna enakopravnost — kaj je in kako se mora razumeti.

Govori se dandenes veliko o narodnih pravicah, o narodni enakopravnosti. Prisvaja se narodu pravo, da kot tak biva, da prosto izomika in razvija svoj jezik, da si ohranja tudi druge posebne lastnosti, po katerih se razlikuje od drugih narodov.

Narodno pravo ni iluzija, ono ima realno podlago in objektivni razlog, kakor vsako drugo naravno pravo. Tega objektivnega razloga nam je iskati v volji Stvarnikovi, kateri nas je vstvaril kot družabna bitja ter obdaril z jezikom, ki naj bi bil socialna vez mej nami. Tudi razdvojitve prvotnega jezika v narodne se je izvršila po volji Božji. Kakor imamo neopustljivo pravo, da ohranimo, gojimo in spolnujemo vse, kar smo od Boga prejeli, tako nam nihče ne sme kratiti prava, da si gojimo tudi jezik in z njim narodnost z vsemi nje svojčinami. Kedor bi hotel to pravo narodu odrekati ali kratiti, bi bil krivičen; grešil bi proti volji Stvarnikovi. Kratenje narodnih pravic je greh proti pravici, katerega bi se moral vsak, ki je kriv, spovedati in ne dobiti odveze, predno se ga ni skesal in obljubil se popoboljšati! Da bi se narodni zatiralci zavedali tega greha!

V volji Stvarnikovi biva tedaj objektivni razlog narodnih pravic. Te pravice dajejo vsakemu narodu prostost, da goji svoj jezik in posebna svojstva, ter da se na podlagi teh duševno izomika in spopolni. Kakor je veji naravno, da poganja in se razrašča iz debla, tako je naravno narodu, da poganja duševni svet in rast iz jezika, kateri mu je določil početek in bivanje. Prostost narodovo moramo ravno tako spoštovati kakor prostost posameznega človeka. Nedotakljivo in sveto je vsakega človeka pravo, da določuje o samem sebi: ali se hoče izomikati in kako. Nihče ga ne sme siliti k omiki niti k taki omiki, kakeršne on noče; nič ne de, da bi bilo zanj koristniše, ako bi storil, kar in kakor hoče tujec. Korist in celo večno zveličanje človekovo nas nikakor ne opravičuje kratiti mu to, kar mu je Bog dal kot neoddatno pravo, česar Bog sam mu ne more in ne sme kratiti: prostost volje. Tako je tudi z narodi. Prepustiti moramo njim, da se narodno t. j. na podlagi narodnega jezika izomikajo in napredujejo.

Akoprav bi morda za kateri narod koristniše bilo, da bi se izobražal v tujščini, zanemarivši lastni jezik, vendar nihče in nikoli ne sme ga siliti k temu. To je navadni izgovor narodnostnih zatiralcev in vsiljevalateljev tujščine: češ, kaj si morete pomagati s svojo materinščino! Boljše je za vas in vaše otroke, ako se izurijo v mogočni tujščini! Dovolj: mi n o č e m o tako — in vi nam nimate kratiti naše prostosti!

Ima pa vsak narod naravno pravico na podlagi narodnega jezika izobraziti se do najvišje stopinje, torej pravico tudi tirjati, da se mu osnujejo vsa kulturna izobraževališča od najnižih do najvišjih. Vsak jezik, vsaka narodnost je spolnoljiva kakor sploh vse človeško; in razviti narodnost pa njene elemente do najvišje stopinje spolnoljivosti je naroda neprelastljiva pravica. Sicer pa iz tega še ne sledi, kakor bi morali narodu, ki se zdaj nahaja na nizki stopinji omike, vže jutre zidati vseučilišča itd. To bi bilo zidati brez podlage, v zrak. Razume se ob sebi, da

povsod velja zakon naravnega razvoja: od zdalej navzgor, od nepopolnega do popolnišega, do najpopolnišega. Kdor bi za Slovence zahteval vsenčilišče, ko še nimajo enega samega popolnega gimnazija, bi delal brezpametno. Pravico sicer imamo kot narod zahtevati narodne niže, srednje in više šole, a da se moremo zdravo in naravno razviti, zahtevati moramo v onem redu, kakor zahteva naravni zakon. Ko je pa narod dobil svoja kulturna izobraževališča, bo ob enem sprejel v svoje izomikanje tudi toliko tujščine, kolikor mu je potrebno v popolno izobraženje in v gmotno pa duševno korist svojih sinov. Da bi pa moral sprejeti tujščino, in v koliko mu je je sprejeti — k temu siliti ali mu določevati spet nima pravice niti državna niti druga oblast. Pa siliti k temu menimo da sploh tudi ni treba. Res sicer zna tu pa tam obveljati začasno načelo narodnostne ekskluzivnosti, tako da se narod popolnoma zapre odvrčajoč vsak vpliv tuje kulture — a to zgodilo bi se, rekli smo, vsakrat le začasno; kajti strast se prej ali slej ohladi in slednjič pride vendar spet do veljave zdrava logika človeškega razuma, katera vedno zahteva, da se javno življenje tako vredi, da more čim večje število posameznikov proti do večje sreče in blagostanja. Načelo, da šola služi življenju — mora slednjič vendar prodreti; realne zahteve življenja vedno odločilno vplivajo na prevstroj javnega šolstva in narodnega izobražanja.

Dandanes se veliko govori o narodni enakopravnosti. Tudi mi hočemu k sklepu te razprave dvoje besed o tem spregovoriti.

Po tem, kar smo vže rekli, je pač jasno, da vsi narodi morajo res biti enakopravni t. j. vsakateremu se mora dovoliti popolna prostost, da se izomika na podlagi materinščine ter da vse stori, kar je potrebno, da ohrani svoj značaj in svojine, po katerih se kot narod razlikuje od drugih narodov. Kajti Božja volja je, da se je človeštvo razlikilo po narodnostih; ista Božja volja hoče tudi, da vsak narod biva kot tak, da se razvija, razcvita, da napreduje in se spopolnjuje.

Vendar pa s tem ne učimo, kakor bi morali vsi narodi v s a k e m oziru biti popolnoma enaki ali enakopravni. Marveč narodno enakopravnost moramo vzeti, kakor enakopravnost posameznih ljudi. Kot ljudje smo vsi enakopravni; to pa pomeni: vsak človek, kateregakoli stanu, spola, starosti, katerekoli omike ima pravico prosto določevati o sebi, svoje zmožnosti gojiti in razvijati, tako da more doseči svoj konečni smoter, namreč večno zveličanje, pa tudi časno srečo. Iz tega pa ne sledi vže, da bi morali biti vsi ljudje tudi v d r u z i h ozirih popolnoma enakopravni n. pr. da bi mož v n i č e m e r ne bil pred ženo, učenjak pred nevednežem, stariši pred mladim itd., kajti to bi bilo isto, kar prevgrevati socialni red in družstvo samo rušiti. Družstvo naše je namreč organizem, je celotno telo, na katerem so posamezni ljudje udje. Na telesu ima sicer vsak ud pravico, da živi

in raste, da opravlja posel, za kateri je vstvarjen, in v tem oziru je enakopraven z družimi; a z druge strani se vendar mej udi nahaja tudi velika neenakost: glava je več kot noga, oko več kot uho, srce več kot trebuh: vklub enakopravnosti je vendar neenakopravnost. Tako je tudi v društvu. Eden je postavljen kot glava, drug kot oko, tretji kot roka itd. Tako je vredil društvo Stvarnik in njegova Previdnost je vsakemu človeku odkazala v društvu svoje mesto.

Isto moramo reči o raznih narodih, po katerih se sestavlja veliki organizem, ki je človeštvo. Vže od narave vsak narod ni za vse, ampak vsakemu pripada v zgodovini posebna vloga, ki mu jo je izročila previdnost Božja. En narod, n. pr. grški, je obdaril Bog s posebnimi duševnimi zmožnostmi, ki ga sposablajo gojiti vede in lepe umetnije; drug narod, n. pr. rimljanski, se po naravi odlikuje po pravnem čustvu in nevpogljivi volji, kar ga sposablja, da politično deluje, da snuje države; poznamo tudi narode bolj praktične naravi, ki jih sposablja za trgovino; drugi narodi čutijo v sebi nagnenje do mirnega družinskega življenja in domače zemlje — to so poljedelski narodi itd. Naravno je pa, da narodi, ako jih sodimo s tega stališča, ne morejo biti enaki, ker bi morali biti vsi ali kmetovalski ali trgovinski ali vojaški. Ker pa tako ni in biti ne more, ako nočemo razrušiti socialni red, moramo pri vsi enakosti priznati tudi neko neenakost mej narodi. Iz tega pa sledi, da si more en narod pridobiti prava, do katerih drug narod nikdar ne more priti; da torej vže narava sama je uvedla mej narode poleg enakopravnosti tudi nekakošno neenakopravnost. Narod, ki je poklican gojiti vede, reševati visoke filozofične in življenjske probleme, bo imel v tem oziru hegemonijo nad semi družimi; narod, ki ga sposablja narava za svetovno trgovino, si bo kopičil denarja in bogastva ter bodo v tem oziru več ali manj od njega odvisni drugi narodi; ravno tako si bo politično nadarjen narod snoval velike države ter spravljal druge narode v politično odvisnost: o politični enakopravnosti mej njim in drugimi odvisnimi narodi se ne more več govoriti. Zatorej se pa lahko zgodi, da en narod politično gospoduje družemu, a on sam je znanstveno ali duševno odvisen od njega, kakor so bili n. pr. Rimljani v duševnem in kulturnem oziru odvisni od politično odvisnih Grkov.

Zraven tega so v zgodovini še drugi faktorji, kateri narode narodom podrejajo, narode nad narode povišujejo, faktorji, kateri večkrat niso odvisni od proste volje narodove. Zgodi se lahko, da nesrečna vojska, lakota ali kuga potare en narod in ga podredi drugemu. Lehko so tudi moralni faktorji n. pr. nenravstvenost in duševna onemoglost, ki provzročijo, da narod se ne more ob svoji moči vzdržati in je potrebno celo za njegov obstoj, da se vda in podvrže drugemu, mogočnejšemu narodu, ki ga brani in povzdigne. Kolikokrat se je zgodilo, da so se celi narodi, ko se

niso mogli obraniti proti zunanjim navalom, prostovoljno podvrgli tujemu narodu, tuji državi. Očitno je pa, da narod, ki se je bodisi prostovoljno bodisi zmagal v pravični vojski, podvrget drugemu, s poslednjim pe more biti več politično enakopraven.

Neenakopravnost mej narodi torej ima svoje razloge deloma vže naravi ali v njih individualnih sposobnostih in nagnenju, deloma pa jo povzročajo ali silni dogodki neodvisni od človeka ali pa tudi prosta volja. Silni dogodki, nesreče itd., po katerih narodi postajajo odvisni, spet se ne dajo zaprečiti, ampak so neizogibne posledice greha in prokletstva, ki ga je Bog izrekel nad rodом človeškim, so torej od Boga vsaj dopuščeni, in zato jih moramo prenašati, a ne siloma rušiti razmerij, ki vsled njih nastanejo, ker — tudi če se ne oziroma vže na posebno individualnost narodov — za rod človeški, pokvarjen po grehu, je boljša nekaka neenakost in iz nje izvirajoča neenakopravnost, nego absolutna, na vse raztezajoča se enakopravnost.

Absolutno, v vsakem oziru vse ljudi, oba spola, vse stanovce, in vse narode poenakopraviti hočejo ravno tisti, ki namerjajo prevreči obstoječi društveni red — socialisti.

Dr. Mahnič.

Apologetični razgovori.

Vesoljni potop.

V šestem poglavju svojih prvih bukev nam pripoveduje Mojzes priprosto sicer, ali ob enem tako vzvišeno, da človeka stresa sveti strah vže ko bere, kako je razžaljeno veličastvo božje kaznovalo popačeni človeški rod z vodami vesoljnega potopa. Kakih 2000 let je bilo vže poteklo od tega, kar je bil prvi človek vstvarjen. Hudobija na svetu je bila vedno večja, strah božji je zginil, pregrehe in krivičnosti so prikipele do vrha, ali tudi prizanesljivost in potrpežljivost je prišla do tiste mere in meje, katero si je Bog določil. Bog je sklenil popačeni človeški rod kaznovati, postaviti je hotel poznejšim rodovom svaričen vzgled, večni spominik svoje pravičnosti. Noe pa je bil pravičen in je milost našel pred Bogom. Njemu Vsemogočni zapove zgraditi ladijo in mu reče: „Glej, povodenj pošljem na zemljo, da pokončam vse meso, v katerem je duh življenja pod nebom, vse, kar je na zemlji, naj pogine. S teboj pa postavim zavezo in pojdeš v ladijo ti in tvoji sinovi in tvoja žena in žene tvojih sinov s teboj. In od vseh živali, kar jih je, vzemi v

ladijo po dvoje, da s teboj žive." Noe je vse storil po božjem povelji. 120 let je delal barko in opominjal ljudi k pokori, pa ga niso hoteli poslušati, temuč „jedli so in pili, ženili in možile so se do dne, ko je Noe šel v ladijo.“ Kar so pridrli studenci globokega prepada, odprle so se zatvornice neba, dež je lil na zemljo, vode so narastle, vzdignile barko, ki je v varstvu božjem plavala po vodah. Vsi ljudje razun Noeta in njegove družine so se bili potopili. Čez 150 dni so začele vode vpadati in ladija je obstala na armenskih gorah. Noe in kateri so bili z njim so šli iz ladije. Noe postavi Gospodu altar in daruje Bogu žgavni dar.

To je ob kratkem sporočilo Mojzesovo v sv. pismu glede vesoljnega potopa. Misliti smemo, da je on, navdihnjen od sv. Duha, popisal to dogodbo, kakor jo je zvedel iz ustnega sporočila Noetovih potomcev; morebiti je imel tudi kaj pisanega pred seboj. Vsekako imamo v omenjenem oddelku prvih Mojzesovih bukev sporočilo očitivnih prič, morebiti nekaj okrajšano, gotovo pa v bistvu nespremenjeno.

Res je težko odgovoriti na vprašanje, kako se je mogel ta vesoljni potop zgoditi, in na to vprašanje tudi sv. cerkev nič ne odgovori, temuč ona prepusti razlagavcem popolno prostost, razlagati in učiti, kakor se jim najbolje zdi, način te povednji. Sv. pismo nam le toliko pove, da je Bog kaznoval z vodami vesoljnega potopa popačeni, pregrešni človeški rod. Ker je pa sv. pismo resnično v vseh svojih delih, se držimo nauka, da so ob potopu pomrli vsi ljudje razun Noeta in njegove družine. To sicer ne spada mej verske nauke, vendar nas v tem potrjujejo sv. očetje, sporočila o takem potopu skoraj pri vseh narodih in paralelna mesta v sv. pismu, tako I. Petr. 3.20: „Kateri so bili nekedaj neverni, kader se je barka delala, v kateri jih je bilo malo, to je osem duš iz vode otetih.“ Enako tudi v drugem listu sv. Petra 2. 5.

Nasprotniki sv. vere, moderni naturalisti, marisikaj vgovarjajo temu Mojzesovemu sporočilu. Oni sploh ne verujejo, da bi bil Pentatevh, to je pet Mojzesovih bukev, res od Mojzesa pisan, da bi se bilo v resnici to in tako zgodilo, kar in kakor se v njem pripoveduje. Z „eksaktno znanostjo“ in „neovrgljivo razvidnostjo“ hočejo trditi, da je vse le plod domišljije, pravljice, bajke, večkrat predelane in popravljenе. Pripovedka o vesoljnem potopu, kakor se pripoveduje v prvih Mojzesovih bukvah, pravijo, se je dogotovila v tej podobi, kakor jo imamo, še le po babilonski sužnosti. Trde, da tak potop, kakor ga pripoveduje Mojzes, se celo zgoditi ni mogel, ker nasprotuje dognanim resnicam prave vede. Vprašujejo porogljivo, odkod bi bilo prišlo toliko vode, da bi bila poplavela celi svet; kako je mogel Noe vse živali po dvoje zbrati v svojo ladijo; kje bi bil zanje prostor; kedo bi jim bil stregel i. t. d.

Oglejmo si torej nekoliko bolj natančno, koliko veljajo ti njih vgovori, na kako trdni podlagi slone njih pozitivni rezultati eksaktne vednosti.

Pred vsem pravimo splošno. Sv. pismo nam spričuje o vesoljnem potopu, in to nam zadosti. Vesoljni potop je čudežen dogodek, je delo vsemočnega Boga, je dokaz božje neskončne pravičnosti, ki se ne pusti zasmehovati. Kedor veruje v Boga, ta se ne bo spodtikał nad tem, kar pripoveduje sv. pismo.

Kaj pravi k temu posvetna veda? Ali morebiti očitno nasprotuje sv. pismu? Nikakor ne. Izvrstni učenjaki, velikani v geološkem znanstvu pripoznavajo, da sedanja oblika zemlje ni še prav stara, ne presega več kot 5 — 6000 let. Dolomieu piše: „Zagovarjati hočem drugo resnico, ki se mi neovrgljiva zdi in za katero upam dobiti dokazov na vsaki strani človeške zgodovine in kjerkoli so zapisani narurni prigodki, da namreč sedanji stan naše suhe zemlje ni še prav star.“ Še bolj določno govori Cuvier: „V resnici, eden najgotoviših, čeravno najmanj pričakovanih posledkov geoloških raziskovanj je, da ni še zelo stara zadnja revolucija, ki je zemljo opustošila.“ Na drugem mestu pravi: „Kakor Deluc in Dolomieu, mislim tudi jaz, da, ako je kaj dokazanega v geologiji, je dokazana trditev, da je bilo postalo površje naše zemlje žrtva velike in nenavadne revolucije, ki ne sega veliko čez 5 ali 6000 let nazaj.“ Koliko veljavo imajo te besede učenega geologa, spoznamo iz izrečne pripombe Cuvierja, da ga namreč pri njegovih preiskavah nikakor ni vodila želja, opravičiti Mojzesovo sporočilo. Enako uče tudi Sausure, dr. Bertrands i. dr. Posvetna veda sploh, osebito geologija, pripoznava, da se ne da kar naravnost trditi, da je identičnost mej geološkim diluvijem in vesoljnim potopom, o katerem pripoveduje sv. pismo, nemogoča. Iean d'Estienne sklepa svoj kritični razgled raznih muenj in teorij glede vesoljnega potopa s temi primernimi besedami: „Čeravno ne podaja naravoznanstvo nobenega direktnega in materijalnega dokaza za vesoljni potop, vendar spričuje, da se da prištevati v vrsto tistih prikazni, ki označujejo zadnjo preobrazbo zemeljske krogle v starodavnem času človeštva. Geološko je potop mogoč in verjeten; zgodovinsko je gotov. Nobene dvojbe, nobene velike težave ni glede tega resnicoljubja.“ Toliko geologija.

V resnici, ko bi ne imeli družega poročstva za resnicoljubje navdihnjenega pisavca, kakor posebnost katastrofe in gotovost, s katero je pripoveduje, bi mu ne mogli odreči vere. Kaj bi bil pa tudi mogel imeti Mojzes od tega, ko bi se bil kaj takega le izmislil? Kaj bi ga bilo moglo privedi do razširjanja take prazne pravljice in kako bi bil mogel pričakovati, da mu bo kedo verjel? Tisti čas, ko je živel Mojzes, je moral biti tak nenavaden, pretresljiv dogodek še živo v spominu ljudi, morali so imeti o njem še netajljive sledi. Gotovo, ko bi se bil Mojzes drznil trositi laž o

tako čudežnem dogodku, o katerem ni bilo več ne sledu ne tiru. Ljudje bi mu očitno nasprotovali in on bi bil zgubil veliko na svoji veljavi. Toda komu je neznano, da ni skoro noben dogodek starodavnih časov v tako živem spominu vseh ljudstev, kakor ravno spomin na neki vesoljen potop, v katerem so se potopili razun malo izjem vsi ljudje. Našteti hočemo nekatera sporočila o vesoljnem potopu le po imenu.

V zapadni Aziji najdemo sporočilo babilonsko, feniciško, frigiško, sirska; v vshodni Aziji perziško, kineško, indijsko. Pri Helenih sporočilo o Ogygesu in Devkalijonu, atiško, tesališko, fokiško, samotrakisko. Sporočila Egipčanov in Mehikanov se skoraj popolnoma vjemajo s sv. pismom, omenja se celo izpuščen ptič. Nadalje imajo svoje sporočilo Peruanci, prebivalci na Tahiti in Orinoko, severni Amerikanci, Japonci, Kelti, Germani in Slavenom jako sorodni Litvanci.⁴⁾ Ni še dolgo tega, ko so dobili preiskovalci v nekdanji babilonski deželi različne napise, narejene na žganih pločah in sicer pisane ali vrezane v klinopisu, ki nam neovrgljivo spričujejo resničnost in božji izvir sv. pisma. Človek noče spoznati Boga in mu dolžno hvaležnost skazovati za dano razodenje, tedaj se kamenje vzdigne iz svojih tisočletnih grobov in oznanjuje slavo Vsemogočnega.

V resnici spolnjujejo se dan na dan vedno bolj besede Gospodove: „Če ti molče, bodo kamni vpili“ (Luk. 19.) Na teh pločah najdenih v babilonski deželi tedaj, je v klinopisu vrezano sporočilo o vesoljnem potopu gotovo kakih 2000 let pred Kristusom in se v prestavi glasi: Na prvi ploči zgodbe Izdubarja: „Hasisadra je rekel njemu, Izdubarju: Jaz ti hočem odkriti, o Izdubar, zgodbo moje rešitve in oznanovati Ti hočem izrek bogov. Mesto Surippak, kakor veš, mesto na Evfratu, to mesto je bilo vže jako staro, ko je razdražilo srce bogov, da so sklenili povodenj . . . Gospod nezapopadljive modrosti, Bog Ea, je sedel v posvetovanju z bogovi in je naznanil njih sklep svojemu Kikkisu: Kikkisu čuj . . . in dobro pazi, mož iz Surripaka, sin Ubaratutu-a. Zapusti Tvojo hišo, napravi si ladijo Oni hočejo zatreti seme življenja; Ti varuj življenje in vzemi seboj v ladijo seme življenja vsake vrste. Ladija, katero moraš Ti napraviti, naj ima . . . vatlov dolžine, to naj bo nje mera . . . vatlov, enaka mera na širokost, kakor na visokost in morje samo, napravi ladiji tudi streho. Ko sem bil to slišal, sem rekel Ea-n, mojemu gospodu: O, Gospod, (zgradbe ladije) kateri ukazuješ, ko bom to delal, me bo ljudstvo sè starešini zasmehovalo. Ea je odprl svoja usta in rekel, on je rekel svojemu hlapcu, meni Ti jim boš rekel, kedor me razžali in V resnici jaz bom storil, da bo obok neba jaz bom sodil v visočini in globočini.

⁴⁾ Hettinger, Apologie II. p. 307; Lücken, Traditionen des Menschengeschlechtes; Dr. Fr. Lampe, Zgodbe sv. pisma, str. 60.

Ti pa ne zapiraj svojih vrat, dokler ne pride čas, da Ti jaz povem. Potem pa stopi skozi vrata ladije in znesi vanjo Tvojo zalogo žita, vse Tvoje premoženje, Tvojo družino, Tvoje hlapce, Tvoje dekline, Tvoje sorodnike. Črede polja, živali, vse kar Jaz bom pokazal, da Tvoja vrata obvarujejo. Adrahasis (Hasisadra) je na to odprl usta in rekel: O, Gospod, še nobeden ni zgradil take ladije na svetu da morem videti in ladija . . . na zemlji kakor si Ti ukazal“.

Druga ploča ima sledeče: „Močno peti dan so se vzdignili. V svojem obsegu, štirinajst v svojih delih, štirinajst vse skupaj sem naštel. Zgotovil sem streho jaz sem jo pokrtil. Šesti dan sem bil v ladiji, sedmi sem vredil njene oddelke, osmi vso njeno notranjščino. Tri Sare (velika mera, beseda pomeni 3600) smole sem izlil po notranjih stenah tri Sare ljudi, nosilci košev; hranil sem en Saru živeža za sorodnike; dva Sare košev so si mej seboj razdelili mornarji ukazal sem vole darovati odločil sem za vsaki dan pijačo kakor prah na zemlji in koše sem nesel sè svojo roko Ladija je bila zgotovljena. Kar sem imel srebra, sem prinesel. Kar sem imel zlata, sem prinesel. Kar sem imel zdravega semena, sem prinesel. Vse to sem nesel v ladijo, vse svoje služabnike, može in žene Tedaj je rekel neki glas: Zvečer bo z neba pokončanje deževalo; stopi v ladijo in zapri; čas je prišel; je rekel glas: zvečer bo pokončevanje deževalo. Sè strahom sem pričakoval ta dan solnčni zahod, ta dan, ko sem stopil v ladijo; strah me je bilo. Stopil sem notri in zaprl vrata za seboj. Krmarju Buzurkurgalu sem izročil ladijo. Na to se vzdigne Muzeri-ina-namari iz globočine neba, črn oblak, v čigar naročji je Raman dal slišati svoj grom, mej tem ko Nebu in Serru eden proti drugemu vdarjata; nosilci trona korakajo naprej črez hribe in doline. Mogočni bog kuge napravlja viharje. Adar dela, da izstopajo kanali in reke; Annunaki napravlajo povodnji; sè svojo močjo stresajo zemljo; valovi vedno bolj naraščajo in se proti nebu vzdigujejo; vsa luč je vgasnila, tema noči pokriva zemljo.“

Tretja ploča: „Zemlja je pusta ko hrib oni vojskujejo se z ljudmi. Brat ne pogleda več brata, noben človek se za drugęga ne zmeni. Bogovi v nebesih so v strahu zavoljo povodnji, iščejo zavetja, stopajo gori proti nebu boga Anu. Kakor pes v svoji koči, tako čepe tesno skupaj bogovi pri omrežju neba. Istar vpije kakor žena pri porodnih bolečinah, vzvišena boginja kliče glasno oblatilo; to, kar sem bil prej bogovom naznanil kot pretečo nesrečo. Gotovo; naznanil sem bogovom nesrečo, pokončevalni boj proti mojim ljudem. Pa jaz nisem napravil ljudi, da napolnijo morje kakor mlade ribe. Tedaj so bogovi ž njo tožili zavoljo Annunakoy; na eni strani

so sedeli bogovi in tožili. Oni so stiskali ustnice . . . prihodnost.

Sest dni in sedem noči so vladali veter, povodenj, vihar. Pri začetku sedmega dne se je vihar nekoliko polegel; povodenj je bila končala boj, kakor kaka mogočna vojska, pomirila se je; morje se je nazaj pomaknilo, vihar in povodenj sta se vlegla. Vozil se je prek morij in tožil, kako so prebivališča ljudi postala vmazana; kakor hlodi so plavala okrog mrtva trupla. Odprl sem bil okno in ko me je zadela luč dneva, sem se vsedel, da bi jokal, po mojem obrazu so tekle moje solze. Moja ladija je šla naprej čez dežele, vse so bile grozno morje. Tedaj se je dal videti kos suhe zemlje, dvajnat mer visoko. K deželi Nizir je šla ladija. Hrib v deželi Nizir je zadržal ladijo, ni šla dalje. Drugi dan je hrib v Nizir ladijo zadržal. Tretji in četrti dan je hrib v Nizir ladijo zadržal. Peti in šesti dan je hrib v Nizir ladijo zadržal. Ob jutranji zori sedmega dne sem vzel goloba in sem ga pustil leteti; pa ker ni našel mesta za počitek, je prišel nazaj. Vzel sem na to lastovico in sem jo pustil leteti; pa ker ni našla mesta za počitek, je prišla nazaj. Na to sem vzel vrana in sem ga pustil leteti. Vran je odletel in ko je videl, da je bila voda vpadla, je skušal boječ stopiti v vodo; on pa ni več se vrnil. Tedaj sem pa vse izpustil venkaj na štiri strani sveta, daroval sem dar. Altar sem postavil na hribu . . . Bogovi so se veselili nad prijetno vonjavo daru. Na to je prišla boginja Istar in je vredila na obnebu veliki obok, ki ga je Anu napravil. Nikoli ne bom pozabil teh dni, spominjati se jih hočem in vedno nanje misliti. Naj pridejo bogovi k altarju. Le Bel naj ne pride: zakaj on je brez premisleka naredil in ukazal povodenj in moje ljudi je pokončal. In ko je prišel Bel ter videl ladijo, se je čudil in kričal k bogovom: Katera človeška duša je všla; noben človek ne sme preživeti to pokončanje. Tedaj je Ea odprl usta in rekel: Ti si vojščak, vodja bogov; zakaj si tako nepremišljeno povodenj zapovedal? Na grešnika naj pade njegov greh, na tistega, kedor greši, njegova pregreha. Bodi milostljiv in dovoli, da on (človek) ne bo pokončan. Namesto povodnji stori, da pridejo levi in se število ljudi zmanjša. Namesto povodnji zapovej, da pridejo hijene in se število ljudi zmanjša. Namesto zapovedati povodenj, naj pride lakota in zemlja opustoši. Namesto povodnji naj pride bog kuge in zmanjša število ljudi. Jaz nisem sporočil sklepa bogov; le sanje sem poslal Adrahasisu in on je slišal glas bogov. Tedaj se je vsmilil Bel in je prišel notri v ladijo, prijel me je za roko in vzdignil. Enako je storil z mojo ženo in on je položil njeno roko v mojo, naju je blagoslovil in rekel: Do zdaj je bil Hasisadra vmrljiv, zdaj pa naj bo povzdignjen Hasisadra sè svojo ženo, da je kakor eden izmej

nas, kakor eden bogov. In oni so me vzeli in me peljali na neki oddaljen kraj⁴⁾.)

To je, izvzemši nekaj malega, nebistvenega, vsebina babilonskega sporočila. Zapisali smo je tukaj deloma zaradi tega, ker je bilo v najnovejšem času izkopano, deloma pa, ker nam je zaradi svoje silbe starosti — učenjaki stavijo to sporočilo več sto let pred Mojzesom — in lepega soglasja s sv. pismom, vsaj v bistvenih rečeh, trden dokaz za njega resničnost. Podobnost toraj in soglasje teh sporočil tako različnih narodov s svetopisemskim sporočilom nam je dokaz resnice historičnega fakta. A. pl. Humboldt pravi: „Te starodavne pripovedke človeškega rodu, ki se enako ostankom velikega ladjeloma po celem svetu razkropljene najdejo, vzbujajo filozofičnemu preiskovalcu človeške zgodovine največ zanimanje. Pri vseh ljudstvih najdemo občudovanja vredno podobnost njih kozmogoničnih sporočil. Raznovrstni jeziki, lastni nekaterim, kakor se zdi popolnoma osamelim rodovom, nam sporočajo ravno tiste prigodke. V bistvu se nanašajo glede pokončanja človeških rodov in prenovljenja narave le malo razlikujejo; vsako ljudstvo pa jim daje svoj krajevni kolorit. Na velikih delih suhe zemlje, kakor na najmanjših otokih tihega morja, je vedno najvišji in najbližji hrib, na katerem so se ostanki človeškega rodu rešili.“

Da se taka sporočila o potopu v resnici skoraj pri vseh znanih ljudstvih najdejo in da se vjemajo s sv. pismom, to pripoznavajo tudi maloverni, da celo brezverski učenjaki. Vprašajo pa, odkod bi bilo prišlo toliko vode, da bi bila pokrila vse hribe? Nadalje, da pravi sv. pismo: „In vode so segale čim dalje višje na zemlji in pokrile vse visoke gore pod vsem nebom. Petnajst komolcev višje je bila voda kakor gore, katere je pokrila“; ker je pa v armenskem gorovju Ararat, na katerem je ladija obstala, najvišji, v Aziji je pa še mnogo, do tritisoč metrov višjih vrhov, kako je mogla voda stati tudi nad temi gorami?

Izvrstni razlagavci sv. pisma, kakor Pianciani, Lambert, Godefray, Salmon, Bellink, Schoupe, Hettinger, Veith, Zschokke, Reusch, Michelis in drugi, katerim smemo brez pomislika slediti, nam odgovarjajo na ta vprašanja tako, da njih razlaga prav nič ne nasprotuje dosedanjim naravoznanskim vednostim. Oni uče, da, ako se oziramo na šege in narodno govorjenje jutrovskega ljudstva, ne smemo vzeti besede sv. pisma „vso zemljo“, „vse gore pod nebom“ po črki za vso zemljo okrog in okrog, temuč le velik kos zemlje. Kakor se bere v tem pomenu n. pr. V. Mojz. z. 25. „Danes bom začel pošiljati strah in grozo pred teboj v ljudstva, ki prebivajo pod vsem nebom.“ 1. Mojz. 41, 54, 57,; „Po vsem svetu je bila lakota, po vsi deželi egiptovski je bilo

⁴⁾ St. Thomasblätter 1889.

dosti kruha. — Vse dežele so prihajale v Egipt, da bi kupile živeža.“ 3. Kralj. 10. 23, kjer se govori, da je bil Salomon povišan nad vse kralje zemlje, da je prišel cel svet ga gledat. Vse te geografične zaznambe so tako malo vzeti po besedi, kakor n. pr. Mat. 12. 1. kjer Kristus govori o kraljici iz Sabe, da je, prišla od pokrajin zemlje poslušat Salomona, ali ko v Dej. apost. 2. 5. beremo, da so v Jeruzalemu prebivali judje, bogaboječi možje iz vsakega naroda, kateri je pod nebom. Gotovo je Bog svoj namen tudi dosegel, čeravno niso vode vso zemljo poplavile. Namen božji je bil le kaznovati grešni človeški rod: „Potrebil bom človeka, katerega sem vstvaril, z obličja zemlje.“ Lahko si tudi mislimo, da ob tistem času še precejšnji kos zemlje ni imel nobenega človeškega prebivalca in tedaj v dosego božjega namena ni bilo potrebno, da bi bili tudi drugi kraji ob enem vsi poplavljeni. Nikakor nečemo s tem trditi, da bi ne bilo mogoče sukcesivno poplavljenje cele zemlje, da je bil svetopisemski vesoljni potop le neki začetek splošnemu diluviju. Pozitivno tega pa tudi ne moremo trditi, čeravno bi bilo v tem najlepše soglasje sv. pisma in posvetne vede. Opomnili smo vže, da je sporočilo o potopu, kakor ga je bil Mojzes zapisal, nekako sporočilo očitivnih prič. Noe in njegovi sinovi so pripovedovali „patres nostri annuntiaverunt nobis“ to, kar se je bilo zgodilo, svojim otrokom in ti zopet naprej. Kaj pa pomenijo besede „vsa zemlja je bila pod vodo, vode so pokrile vse gore pod nebom,“ drugega kakor, da je bila pod vodo vsa zemlja, kolikor so mogle videti te priče, da so vode pokrile tudi vse vrhe najvišjih gorā, kar jih je bilo v obzorji teh prič? Več te priče tudi niso hotele trditi in bi tudi trditi ne mogle brez posebnega božjega razodenja, katero pa za ta slučaj vsiliti nimamo nobene pravice. Noeta in njegove sinove je pač analo brigalo, ali je bila pod vodo tudi Amerika, Avstralija, Chimborasso, Dawalagiri i. t. d., in to kar nič ne ovira resničnost in natančnost njegovega sporočila. Kaj ne govorimo tudi mi v navadnem pogovoru: celi svet se je čudil, vsak obžaluje, od vseh krajev sveta so ljudje skupaj prišli i. t. d.¹⁾ „Sv. pismo, pravi Delitzsch, zahteva vesoljnost povodnji le za obljudeno zemljo, ne pa za zemljo kot tako. — Da je bil pokončan ves takratni človeški rod razun ene družine sē živalmi vred, ki so bile v njegovi okolici in sicer precej daleč na okrog, to in le to nam pove sv. pismo.“ Tako se je izrazil tudi Pianciaui rekoč: „Mi ne storimo nobene krivice Noetu, njegovim sinovom in rešitelju Izraelcev, ako menimo, da niso nič vedeli o Ameriki. Avstraliji, ne oni, ne njih sovrstniki, ne bližnji potomci, da tudi niso poznali niti slutili, kake živali prebivajo v teh deželah in na oddaljenih krajih starega sveta n. pr. na „nosu dobre nade,“ sploh da

¹⁾ Primeri: Fr. v. Hummelauer S. J. Diluvium v. Sündfluth.

niso imeli bolj obširnega znanja v geografiji ali zoologiji, kakor Aristotel, Hiparh, Ptolomej in Plinij.“ V tem relativnem pomenu smemo vzeti tudi besede sv. pisma: „in od vseh živali, kar jih je, vzemi v ladijo po dvoje.“ Omenjeni razlagavci uče, da smemo vzeti le tiste živali, ki so bile bolj v dotiki s človekom, ki so bile zbudile njegovo pozornost in sočutje. „Saj to so bile“, opominjo Reusch, Delitzsch in Pianciani, „vse živali;“ katerih ni poznal, jih zanj ni bilo; da bi ga bil pa Bog podučil o ekzistenciji ptujih živali in mu naročil jih poloviti, ali da bi bil Bog Noetu tudi njemu neznanih živali po dvoje pripeljal, da bi jih obvaroval v ladiji, tega sicer ne bomo kot neverojetno razglasili, ako sv. pismo to sporoča, nikakor pa ne bomo pripravljeni čudeže na ta način množiti, ako nas besede sv. pisma k temu ne silijo.“

Vgovor, da je bila ladija veliko premajhna za toliko živali, ki prebivajo na suhem, bi vtegnil delati težave in preglavice le tedaj, ko bi po besedi razlagali dotično mesto sv. pisma, nikakor pa v tem pomenu, ki smo ga ravno kar razložili. V dokaz temu je napravil berolinski višji stavbarski in konzistorijalni svetovalec J. E. Silberschlag v svoji geogeniji natančen načrt, po katerem je odločil v Noetovi ladiji prostor vsem zunaj vode živečim živalim po Linejevemu sistemu. Enako je tudi primerno razdelil mej onih osem ljudi v ladiji razna opravila, kakor krmenje živali, snajenje hlevov i. dr. Noe je imel še časa dovolj za astronomična opazovanja.)

Na druge malenkostne vgovore, ki so bolj podobni komarjevemu pikanju, kakor resnemu vgovorjanju, se ne bomo ozirali. Resnicoljuben človek se ne bo porogljivo zadiral v to, kar pripoveduje sv. pismo, temuč se sv. spoštovanjem bo vzel vsakikrat v roke svete knjige in se srčno hvaležnostjo jih prebiral, vedoč, da tam, kjer ni vere, je vse temno in mračno, kjer je pa vera, je vse jasno in svetlo.

P. A.

Grško-slovanski razkol na vshodu.

I. Vshodno vprašanje — slovansko vprašanje.

Ex oriente Lux! Z vshoda Luč! Na vshodu se nam je rodil Kristus — Odrešenik; z vshoda se je po celem svetu razširil nauk zveličanja, kateri je razsvetlil one, ki so v temi in senci smrti sedeli.¹⁾

¹⁾ Joh. Es. Silberschlag, Geogenie, Berlin 1780. Dr. C. Güttler, Naturforschung u. Bibel; Freiburg 1877.

²⁾ Cant. „Benedictus“.

„Častiljivost vshodnih cerkvâ, vtemeljena v starodavnih ter znamenitih zgodovinskih spomenikih, vživa po vsem krščanskem svetu veliko spoštovanje in slavo; kajti pri njih so se vsled premilostnega sklepa previdnosti božje pričetki človeškega odrešenja brž tako razširili, da so se ondi najpreje razvele apostolstvo in mučeništvo, učenštvo in svetost ter obrodili prve — ravno tako vesele kakor zveličavne sadove. A iz njih je tudi drugim narodom širom svetâ došla preobilna množina dobrot, ko je sv. Peter — da bi pregnal zlobo premnogih zmot in pregreh — prišel na povelje božje luč božje resnice, oznanilo miru in prostost Kristusovo v Rim, gospodoyalko narodov. — Rimska cerkev pa, prva izmed vseh, je gotovo posebno vshodnim cerkvam od apostolskih časov sèm vedno v obilni meri skazovala spoštovanje in ljubezen“.

Tako piše Leon v najnovejši konstituciji o vshodnih cerkvah. In mi naj bi vshoda ne hoteli spominjati se?! „Če pozabim tebe, Jeruzalem, pozabi naj se desnica moja. Jezik moj naj se mi prijemlje neba, ako se ne spominjam tebe, ako ne povzdignem Jeruzalema nad glavo radosti svoje.“¹⁾

Pod „vshodom“ umevamo vse kristijane, raztresene po Evropi, Aziji in Afriki, ki imajo svoj posebni obred, različen od latinskega. Dandenes pa je le majhin del teh zjedinjen z rimskim papežem. Zavoljo tega nam vshod zaznamuje dejanski vshodne kristijane z lastnim obredom in ločene od papeža.

Na vshodu so štirje glavni obredi: grški, sirski, armenski in koptski.

I. Koptski obred je še iz časov apostolskih. Razširjen je po Egiptu, Etijopiji, Abisiniji. Vseh pristašev tega obreda je do en milijon dvesto tisoč. Kopti imajo patrijarha v Kajiru. Katoliških Koptov je le nekaj tisoč.

II. Armenski obred je iz tretjega stoletja po Kristusu. Začetnik mu je sv. Gregorij. Ta obred je razširjen po Armeniji, Perziji, Mezopotamiji, Siriji, Mali Aziji, evropski Turčiji, južni Rusiji, v Georgiji, v Avstriji in v Indiji. Vseh pristašev tega obreda je do deset milijonov. Katoličanov s patrijarhom v Carigradu je do dvesto tisoč.

III. Sirski obred. Ta obred se deli: a) v čisto sirski obred; teh je do eden milijon, katoličanov do sto tisoč; b) v sirsko-kaldejski obred; teh je do tristo tisoč, katoličanov trideset tisoč; c) v sirsko-maronitski obred;

¹⁾ Fs. 137.

ti so vsi katoličani, njih število znaša do pol milijona; patrijarha imajo na gori Libanom; d) v s i r s k o - m a l a b a r i š k i obred; teh je eden milijon, mej njimi čez dvesto tisoč katoličanov. Razni sirski obredi so razširjeni po Perziji, Siriji, na Cipru, v Palestini, Indiji. Sirskega obreda jih je torej skupaj do dva milijona.

IV. Najglavniši in najbolj razširjeni obred na vshodu je pa grški. Ta obred izvira iz apostolskih časov, saj so knjige Novega zakona razun ene bile spisane v grškem jeziku. Grški obred se je posebno vtrdil in razvil, ko se je Carigrad sezidal in vstanovilo vshodno cesarstvo. Sprejeli so ga tudi drugi narodi, samo, da so grški jezik nadomestili s svojim. Tako se grški obred deli na: čisto grški, grško-melhitski, grško-georgijanski, grško-rumunski, grško-slovanski obred.

1. Čisto-grški obred t. j. z grškim jezikom, je razširjen v Carigradu, Traciji, v Mali Aziji in na bližnjih otokih, v grškem kraljestvu, v Tesaliji, v Peloponezu in Arhipelagu, v Epiru, po grških kolonijah v Italiji, po raznih mestih posebno trgovskih. Teh je vseh skupaj do pet milijonov, katerih je le tri milijone podložnih carigraskemu razkolnemu patrijarhu.

2. Grško-melhitski obred. Pristaši tega obreda so razširjeni po Palestini in Siriji. Vseh jih je do dvesto tisoč. Od teh je do 150 tisoč katoličanov.

3. Grško-georgijanski obred šteje le nekaj tisočev, nahaja se na kavkaškem vznožju. Odvisni so od sinode raske.

4. Grško-rumunski obred je razširjen po Rumuniji, Besarabiji, Dobruči, po Sedmograškem, v mali Valahiji. Ta obred šteje čez devet milijonov, mej temi je en milijon katoličanov. Jezik je sicer rumunski, ali pisan na sploh s cirilico.

5. Grško-slovanski. Ta se zopet deli v obred:

a) grško-bolgarski, ki je razširjen po Bolgariji, Macedoniji, Traciji. Vseh pristašev ima do šest milijonov. Mej njimi dva katoliška škofa.

b) grško-rusinski. Ta obred se rabi v Galiciji (Avstrija). Ti so vsi katoličani; jih je do treh milijonov.

c) grško-srbski obred je razširjen po Srbiji, Črnigori, Dalmaciji, Bosni, Hercegovini, po Hrvaškem, Slavoniji. Teh je do štiri milijone. Le nekaj tisoč je katoličanov.

d) grško-ruski, v carstvu ruskem, ki šteje nad osemdeset milijonov pristašev, odvisnih od petrograjske sinode.

Vseh vshodnih kristijanov raznih obredov je torej do 130 milijonov. Katoličanov mej temi je komaj 5 do 6 milijonov, vsi drugi, so ločeni od papeža! — Slovanov vshodnega obreda je do 93 milijonov, a mej temi jih je komaj nekaj nad tri milijone s papežem združenih — celih 90 milijonov je ločenih od papeža! Vseh Slovanov različnih obredov, tudi latinskega, ki so zdru-

ženi s papežem, je do 25, a onih, ki so ločeni, jih je 90 milijonov; in ti so rayno na vshodu. Iz vsega torej je razvidno, da vshodno vprašanje se tiče v prvi vrsti Slovanov, da vshodno vprašanje je eminentno slovansko vprašanje. Vsakega Slovana torej ni le verska, ampak tudi krvna dolžnost, da se bavi z vshodnim vprašanjem. Večina naših krvnih bratov sedi še v temi — in da bi se ne hoteli vshoda spominjati?! „Če pozabim tebe, Jeruzalem, pozabi naj se desnica moja!“

Vshodno vprašanje pretresa posebno zadnja desetletja Evrope. Ono je politično vprašanje. Zahodna Evropa sluti, da je v „odrvenelem“ vshodu začelo nekaj kliti, gibati se. Narodi, diplomati se zanj zanimajo, listi, učenjaki, vse piše o njem . . . Sluti se, da kedor se vshoda polasti, bo imel v rokah vsodo sveta, da njemu pripade gospodstvo v sredozemskem morji. In vendar je naši diplomaciji in sploh naši javnosti vshodno vprašanje tako temno, nerazumljivo! Diplomacija in javno mnenje zapadne Evrope je izgubilo verski čut, hoče svetovne zagonetke razumeti brez vere! Pa vshodna ljudstva imajo vero — to je nevtajljiv faktum; vera zavzema na vshodu celo življenje. V Evropi se ta faktum prezira, zavoljo tega je in bode našim diplomatom vshodno vprašanje nerazumljivo. Le ena država v Evropi ve, da je vshodno vprašanje versko, in se po tem tudi v politiki rayna — Rusija. Ta kliče neprenehoma svojemu pravoslavnemu mužiku in kozaku: Rešimo pravoslavnega brata iz poganske turške pesti; vrzimo iz Evrope Turka, sramoto krščanov; ne mirujmo, dokler križ ne zasadimo na cerkvi svete Sofije v Carigradu! Rusi si prisvajajo v prvi vrsti versko misijonstvo na podrtinah turškega cesarstva, zato so si izbrali za simbol: križ zasajen v polumesec. In vsi vshodni pravoslavni narodi, v kolikor ni diplomacije vmes, težijo proti Rusiji, in pričakujejo od nje, da pred poganskim svetom zopet proslavi znamenje krščanstva — sveti križ!

II. Vshodni kristijani so razkolniki — vender ne toliko verski.

Do 125 milijonov vshodnih kristijanov je torej ločenih od papeža, od namestnika Kristusovega, in mej temi celih 90 milijonov Slovanov. Ako hoče zdravnik bolnika ozdraviti, ni zadosti, da je učen, da pozna bolezni in zdravila, ampak poznati mora tudi bolnika, njegovo bolezen in mesto, stopnjo njegove bolezni. Le tedaj bode vedel, katero zdravilo, kako močno, kje in na kak način mu je sme dati. Če dejanskega stanja ne pozna, mu je vsa učenost zastoj ali celo škodljiva bolniku, ker zdravi eno bolezen za drugo, ali zdravi, kar je še zdravo. Da torej mi katoličani vshodne kristijane ozdravimo od

razkola, ne zadostuje, da smo temeljito učeni v katoliških resnicah, da vemo natančno, kaj je v teoriji kriva vera, kaj je razkol, ampak poznati moramo tudi razkolnika samega, razkol, kakor je na njem. Le tedaj bomo znali z razkolniki tako delati, da jih za Kristusovega namestnika gotovo pridobimo.

Kakor še sami dokažemo, imajo vshodni kristijani velikansko mrznjo do katoličanov in tudi do papeža. Razkol je tolik in tako grozen, da je komaj treba delati še večega. In vendar so med katoličani ljudje, ki vže tako grozni razkol — ne vemo, iz nevednosti ali iz zlobnega namena — razypivajo še za širšega, kakor je v resnici. Trdijo, da razkolniki so tudi najhujši krivoverci, slabši od protestantov itd. To poljubno povejšavanje razkola pa zadržuje in celo onemogočuje zjedinjenje. Zjedinjenje je mogoče le tedaj, ako imajo vshodni kristijani res nekaj z nami skupnega. Je pa troje, kar more vse ljudi z Bogom in med sabo družiti in jediniti v katoliško cerkev: vera, upanje in ljubezen. Vshodnih kristijanov ne jedini s katoliško cerkvijo morda obred in marisikaj drugega — a trdimo, da v veri, v dogmah se od nas le malo ločijo. Vshodne kristijane metati v eden koš s protestanti je najhuša krivica. Vshodni kristijani so ohranili skoro vse dogme, a protestanti, rekli bi — nobene.

Tekom stoletij se je le o naslednjih katoliških dogmah razpravljalo, ali jih tudi vshodni kristijani izpovedajo ali ne. Vendar, ako gledamo tudi pri teh dogmah na bistvo, kaj vshodni kristijani mislijo, in ne na način izražanja, najdemo, da so nam dosti bližji, kakor se navadno misli. To vedeti, je za zjedinjenje jako važno.

1. Trdi se, da vshodni kristijani ne verujejo v bivanje vi c. — Mi priznamo sicer, da besede za naše „vice“, „purgatorium“ nimajo; a vendar tudi oni mašujejo za rajne, molijo za zveličanje duš, imajo razne pobožnosti za verne duše, slične našemu 40-urnemu češčenju Sv. R. Telesa. Vshodni kristijani gotovo ne molijo za zveličanie vže zveličanih niti vže pogubljenih, kajti tudi oni verujejo da iz nebes in iz pekla ni več izhoda. Torej gotovo molijo za one duše, ki trpijo v kakem kraju začasno. Vshodni kristijani torej dejanski verujejo v vice, če tudi nimajo posebnega izraza za to, ker v svoji skrajni konservativnosti niso hoteli v kasnejših stoletjih sprejeti novega izraza, kakor ga je katoliška cerkev še-le v devetem stoletji. Oni imajo reč, le trmoglati so, da ji imena več dati nočejo.

2. Trdi se, kakor bi vshodni kristijani ne verovali, da izhaja sv. Duh iz Očeta in Sina, kakor uči kat. cerkev, ampak da izhaja samo iz Očeta, ker niso hoteli sprejeti v „vero“ „Filioque“ t. j. „in Sina“. — Glede tega piše P. V. Vannutelli O. P. v „Sguardo Generale sulla questione Religiosa d'Oriente“, v knjigi, ki jo je izdal „con revisione ecclesiasti-

ca e con minuto esame": „Pripomnimo, da florentinski zbor je slovesno izrekel, da Grki niso dolžni v „veri“ prideti besedo „Filioque“ (Con. Fl. Ben. XIV.); saj je znano, da se tudi v vshodnem obredu večkrat ponavlja, da sv. Duh izhaja od Očeta po Sinu; da je bil dan (manifestato) od Očeta in od Sina, in mnogi drugi jednaki izrazi v bistvu izrekajo isto dogmatično resnico, katera je bila na florentinskem zboru določena. Tudi oni z evangelijem ponavljajo, da Sin pošilja sv. Duha, da sv. Duh prijemlje od Sina, da sv. Duh je Sinov itd. Bistvena ideja pri katoličanih je glede izhajanja sv. Duha ista kakor pri orientalcih, razlika je le v načinu izražanja. (Mazzella, kardinal, Dissert. 10. mar. 1887.). — Glavni vzrok, zakaj niso hoteli sprejeti „Filioque“, je zopet kriva njih prevelika konservativnost, njih predsodek, kakor bi v veri, v bogoslovji ne smelo biti absolutno nobenega napredka. Glede stavila res ni več napredka, a napredek je mogoč v vedno globokejšem pojmovanju dogem. Gotovo ni proti veri, resnicam, do katerih smo prišli po logičnem sklepanji iz razodetih resnic, dati svoje precizno ime. Vender orientalec se brani vsprejeti nove izraze v teologijo še iz drugih, bolj nizkih vzrokov, katere kasneje naštejemo.

3. Trdi se, da vshodni kristijani primata papeževega ne priznavajo. — Dejanski ga res ne priznavajo. Nasprotno trditi bi bilo blazno. Vedenje vshodnih kristijanov priča prejasno to žalostno resnico. — Vender spekulativno ga priznavajo. Liturgične knjige vshodnih kristijanov same učijo, da je Kristus ustanovil primat. Vshodni kristijani odlikujejo sv. apostola Petra pred drugimi apostoli. Tudi ne morejo tajiti, da so v onih občnih cerkvenih zbiorih, katere sami priznavajo, imeli vsikedar predsedništvo rimski papeži. Nekoji celo priznajo nekak primat rimski cerkvi — a le primat „časti“ — ne jurisdikcije. Mnogi vshodni kristijani, ki ne morejo tajiti vstavitve primata, pravijo, da je bil prenesen v — Carigrad. Vender ko bi bilo to res, kako da so sveti vshodni očetje, katere sami vshodni kristijani častijo, da jih bolj ne morejo, zatekali se v prepirnih in težkih cerkvenih zadevah v — Rim? Jasno je torej, da mej pravim heretikom in vshodnim kristijanom je velika razlika. Prvi taji dogmo o primatu spekulativno in dejansko, poslednji pa le dejansko.

P. Vannutelli, ki je celih 25 let proučaval vshodno vprašanje in skoro cel vshod večkrat prepotoval, piše: „Gotovo je, da v vshodnem razkolu ni nobenih formalno krivih nauk, da bi bila bistvena razlika v dogmah samih in bi to moglo zaprekat zjedinjenje. Za zjedinjenje ni potrebna nobena bistvena sprememba, ampak le bolj jasno (esplicita) izražanje dogmatičnih resnic, ki so v že implicite v veri, katero vshodni kristijani

izpovedajo.¹⁾ A na strani 52 piše: „V resnici in v bistvu vera in dogme, katere (vshodni kristijani) izpovedajo, so naše. tako da, ako mi zaničujemo ali nečemo priznati njihovih dogem, zaničujemo in ne priznavamo svojih“.

Cerkveni zbori, ki so se pečali z vshodnim vprašanjem, se niso niti dotaknili veljavnosti mašnikovega posvečenja in zakramentov pri vshodnih kristijanah in njih hijerarhične organizacije. Torej vse to je veljavno pri njih, četudi se posvečevanje vrši „illicite“, ker brez dovoljenja namestnika Kristusovega.

Glede svetnikov, katere vshodni kristijani častijo, je treba ločiti mej liturgičnimi in takimi, katere je samo ljudstvo v svetnike povzdignilo. Mej liturgičnimi svetniki se nahajajo pa le taki, katere tudi katoliška cerkev za svetnike časti. Toraj. Le v novejšem času so povzdignili v svetnike tudi može, kateri gotovo sveti niso bili n. pr. Focija, Marka Efeškega.

Ker so vshodni kristijani glede dogme v kljub razkola katoliški cerkvi tako blizo ostali, jih cerkev katoliška nikedar ni izobčila, niti v obče, še manj pa imenoma, najmanj pa, da bi jih bila razklicala za „vitandi“ t. j. za krivoverce, katerih se morajo pravoverni katoličani ogibati.

Da razkolniki niso v verskih rečeh tako globoko podučeni, je verjetno; tudi, da se mej njimi tu in tam veliko vraž in morda celo protiverskih nazorov nahaja, ne tajimo. Sicer se kaj takega nahaja tudi mej katoličani. Kakor bi bilo krivično in neumno iz kakih febronijanskih spisov ali iz vražarskih knjig, ki se nahajajo mej katoličani, soditi katoliško cerkev samo, ravno tako krivično je vero razkolnikov obsojati radi mogočih vraž in nevednosti, ki se mej razkolniki nahajajo. Splošna dobrota jabolk se ne sodi po gnjilih, ampak po zdravih jabolkih. Mi govorimo o normalnih razkolnikih, o takih, kateri poznajo vero, ki se nahaja v njihovih liturgičnih knjigah. O teh trdimo, da se v dogmi malo ločijo od nas.

In sam Leon XIII, kateri nasproti nevernikom, nasproti zapadnim racionalistom tako toplo priporoča škofom-misijonarjem in duhovnikom, da naj dogme oznanjujejo, zagovarjajo, branijo, v zadnji svoji konstituciji glede vshodnih cerkva ne priporoča vshodnim patrijarhom toliko apologijo katoliške dogme, niti jih opominja, da bi skrbeli za podlago krščanstva, ampak za k r o n o: za ljubezen in edinost.

¹⁾ „Sguardo Generale“ str. 65.

III. Vshodni kristijani so razkolniki ne toliko po veri, kakor po ljubezni. Politika v zgodovini vshodnega razkola.

Hitro ko se je cesarstvo Konstantina Velikega razdelilo, se je pokazalo tekmovanje mej vshodnim in zapadnim svetom. Eden se drugemu ni hotel podvreči. Ko so vshodni cesarji videli, da se rimski papeži nočejo ponižati in zlorabljeni za bizantinske politične namere, so jih začeli vže zgodaj preganjati. Papeža sv. Silverij in sv. Martin sta vmrla kot žrtvi bizantinskega preganjanja. V VII. in VIII. stoletji so vshodni cesarji grozili opustošiti Italijo. Italijani zopet so se upirali ravenskim eksarhom, zastopnikom vshodnega cesarstva v Italiji. Karol Veliki je vstanovil sveto rimsko cesarstvo in je tako zapadnjake zavedno vbrnil vshodnega gospodstva. V IX. stoletji se je vshod vsled hujskanja Focijevega ločil tudi v nekaterih dogmah od zapadne cerkve. Verski razkol se je sicer zopet zacelil, a mržnja in odtujenost mej zapadom in vshodom je vedno bolj rasla.

V X. stoletji so Normani izbrisali v Italiji vsaki sled grškega gospodstva. V XII. in XIII. stoletji, za časa križarskih vojsk, so se zapadnjaki-križarji na potu v sveto deželo večkrat borili tudi z vshodnimi kristijani. Sovraštvo do zapadnjakov se je v vshodnih kristijanih posebno razvnelo leta 1203, ko so se zapadnjaki proti volji in opominom Svete Stolice z vojsko polastili Carigrada in vstanovili „latinsko cesarstvo“ izpodivši postavne gospodarje. To je bilo za Grke, ponosne na svojo slavno preteklost, veliko razžaljenje. Vstanovitev latinskega cesarstva na vshodu ostane na večne čase grda pega zapadnega sveta.

Tudi Beneška republika in Genova, vitežki redovi na Rodu in Malti so se neprestano bojevali proti Grkom in jim jemali trdnjavo za trdnjavo, otok za otokom. Ne tajimo sicer — Grki sami so mnogokrat nadražili zapadnjake, da so se morali braniti — a dejstvo ostane, da ti neprestani politični boji so mejsebojno politično sovraštvo vedno bolj netili.

Ko so se Turki vrgli na Carigrad, da bi si ga prilastili in grško cesarstvo razrušili, se zapad, razun papeža, ni ganil, da bi vshodnim kristijanom prišel na pomoč. Tako globoko se je vže politična mržnja bila vkoreninila v srcih nasprotnih strank, četudi so se bili Grki verskih nauk zopet oklenili na florentinskem zboru, in so to versko jedinstvo trdili tudi potem, ko so Turki Carigrad vzeli.

Za naslednika patrijarhu Jožefu, ki je florentinske določbe podpisal, so izvolili Skolarisa, ki je mnogo spisov objavil proti Marku Efeškemu, sovražniku zjedinjenja.

A tudi na strani vshodnih kristijanov je nedvomno bila

politična mržnja do zapada tako velika, da so raji jarem pagan-skih Turkov nase vzeli, kakor da bi se v čemer koli zapadu podvrgli.

Turki sami so to mržnjo in mejsebojno sovraštvo netili. Vshodnim kristijanom so Turki pod smrtno kaznijo prepovedali občevati se z zapadnimi katoličani t. j. s „Franki“.

Pa ne le zunanje politične, ampak tudi notranje cerkveno-politične razmere na grškem vshodu so bile od prvega začetka take, da so zedinjenje s papežem mogočno zavirale. Razmerje mej cerkvijo in državo je bilo v vshodnem cesarstvu in pod Turki vse drugačno, kakor na zapadu.

Na vshodu se je krščanska cerkev čudovito naglo razvila s pomočjo državne oblasti. Na zapadu jo je pa državna oblast rimska celo hudo preganjala. Na vshodu se je radi tega porodil škodljiv predsodek, kakor bi obstoj cerkve bil odvisen od države in kakor bi država smela rabiti cerkev v svoje namene. Na zapadu pa so preganjani, a ne strti kristijani vedno bolj se prepričavali, da živi cerkev s svoje življenje, da je glede obstoja neodvisna od svetne pomoči.

Tudi na zapadu so razni državniki skušali zasnovati državno cerkev. A ni se jim posrečilo. Katoliška cerkev je vedno glasno oznanovala, da je ustanovljena za celi svet kakor Bog, a nikakor ne le za jedno državo.

Na vshodu pa se je tekom stoletij v glavah vladarjev in podanikov rodila kriva misel, da se krščanska cerkev sme neka-ko smatrati le kot narodna cerkev, da vera in narodnost pomeni isto. — Kako je pa mogoče, da so vshodni kristijani prišli do takih nazorov?

Na vshodu kakor smo v prvem poglavju videli, so razne cerkve rže od začetka organizovane po raznih narodnostih, se svojo lastno hierarhijo in cerkveno upravo. Ta faktum je gotovo moral slabiti vez s krščanskimi cerkvami drugega jezika posebno z oddaljeno rimsko. Turki so vshodnim kristijanom vse vzeli, le ene reči ne — cerkvene narodne organizacije. Da, v tem ko so kristijane iz vsake državne službe izključevli, je turška oblast pripuščala cerkvenim krščanskim dostojanstvenikom, patrijarhom in vladikam, soditi svoje vernike v nekaterih civilnih slučajih. Vshodni kristijani pod Turkom so imeli le toliko narodne in politične svobode, kolikor je je bilo cerkvi dovoljene. Vshodno ljudstvo je začelo pojma narodnosti in vere istovetiti.

Vsa navedena dejstva so bila povod, da so vshodni kristijani pretrgali vsako politično občevanje s zapadnim svetom. Preslepljeni od pretirane ljubezni do svoje narodnosti in njene avtonomije, niso bili s tem zadovoljni, ampak so nehali občevati tudi s papežem kot namestnikom Kristusovim. Tako so vshodni kristijani radi političnega sovraštva zavrgli krščansko ljubezen, ono vez, katera ima po volji Kristusovi spajati kri-

stijane z njegovim namestnikom, rimskim papežem, v eno društvo. Da bi ta razkol s papežem samim mogli pred svetom opravičiti, so skušali iztakniti tudi dogmatičnih razlik mej zapadno in vshodno cerkvijo.

Vže iz narave dotičnih razlik, katere smo zgoraj navedli, je razvidno, kako strastno so takih razlik iskali. In ker jih niso mogli najti v reči sami, iztaknili so je v načinu izražanja. Vzrok vshodnega razkola je bila politika. Razkol vshodni je v prvi vrsti politično-hijerarhičen, in še le v drugi vrsti je verski.

Treba v obče o vshodnem vprašanji mnogo in velikokrat pisati in govoriti, da se pozornost občinstva obrne nanje, da preide v javno mnenje. Kajti le ako postane v javnem mnenji tok za združenje močan, je kaj upati. Ignoti nulla cupido. Česar se ne pozna, se ne poze, tem manj izvrši.

Da se izbije ljudstvu kriva misel, češ, radi različnosti obredov je različna tudi vera, bilo bi dobro, ako bi vsaj katoličani latinskega obreda prejeli sv. zakramente, se vdeleževali božje službe v cerkvah katoličanov vshodnega obreda. Zbor florentinski je to dovolil. Kasneje je katoliška cerkev to dovoljenje preklicala, ker so nekatere razkolne vlade to zlorabile. Kjer dandenes ni več te nevarnosti, bi kazalo florentinski sklep obnoviti; kajti katoliška cerkev ne daje postav v kvar, ampak v korist. Ako se spremenijo razmere, treba spremeniti tudi postave.

Duhovniki različnih obredov (govorimo o katoliških) naj bi prijateljski občevali in z dovoljenjem papeževim pri bogoslužji v različnem obredu drug drugemu pomagali. Razkolniki, ki imajo isti obred kakor vshodni katoličani, bi iz tega spoznali, da Rim spoštuje njihove obrede, da se jih ne sramuje, ampak celo izvršuje, kjer treba — da Rimu je le do čistosti dogme.

Naj bi se ocnavalo društvo misijonarjev različnih obredov pod enim predstojnikom. Ti naj bi se kolikor mogoče držali navad vshodnikov, kazali spoštovanje do njih starih obredov, kakor v resnici zaslužijo. — — —

Ali bi pa katoličani smeli se vdeležiti katerega bogoslužnega dejanja razkolnikov samih, da bi jim s tem dokazali svoje spoštovanje do njih obredov in tako pridobili njihovo srce sa katoliško resnico?

Ako je za dotičnega kristijana nevarnost, da bi sam prestopil v razkol ali pa drugim pohujšanje dal — tedaj bi gotovo ne smel se vdeležiti razkolne službe Božje.

Kaj pa sicer? — Pred vsem moramo določiti, kaj pomeni „communicare in sacris“, kajti katoliška cerkev prepoveduje katoličanom z nekatoličani „communicare in sacris“. Communicare in sacris pomeni: deliti in prejemati svete sakramente. Cerkev katoliška tedaj prepoveduje katoličanom prejemati sv. sakramente iz rok razkolnikov. Dalje ne sega cerkvena prepoved. Torej — ako ni zgorej omenjene nevarnosti ali pohuj-

šanja, se gotovo brez greha katoličan sme vdeležiti katere liturgijske slovesnosti v razkolnih cerkvah, posebno ako ima najsvetejši namen, da bi razkolnike pridobil katoliški cerkvi.

Do sedaj ni navada, da bi na smrt bolan katoličan, ki nima katoliškega duhovnika pri rokah, klical razkolnika. Vmre brez zakramentov. Vender v takem slučaju bi bilo svetovati — da le ni nevarnosti razkola — rajši kakor vmreti brez sakramentov, prejeti jih iz rok razkolnega duhovnika; saj razkolnikov sakramenti so ravno tako veljavni kakor naši. Ker katoliški Armenci niso imeli svojih duhovnikov, so jim papeži dovolili, da smejo prijemati svete zakramente od razkolnikov. To dovoljenje so Armenci imeli do prvega četrtsotletja našega veka t. j. dokler niso dobili zadosti svojih katoliških duhovnikov. Ako bi se v skrajni sili katoličani zatekali k razkolnikom, bi ti spoznali, da katoličani ne zametajo vsega, kar razkolniki imajo. Tako bi se led otajal, predsodki bi ginili.

V Jeruzalemu in tudi v večih krajih na Nemškem je katoličanom dovoljeno, da smejo, ako nimajo svoje cerkve, opravljati bogoslužje v isti cerkvi, v kateri je opravljajo tudi protestanti. Potreba! Rajše kakor biti brez bogoslužja! Zakaj bi — z dovoljenjem papeževim — katoliški duhovnik ne smel maševati v razkolni cerkvi tam, kjer katoliške ni? O jezuvitu o. Riberi vemo, da je v Moskvi, v razkolnem Kremlnu, sv. mašo bral. Ako smejo katoliški duhovniki na istem oltarji mašo brati, na katerem je malo poprej molil protestant radi svetosti kraja, zakaj bi to ne bilo dovoljeno radi apostolata t. j. če se namerja srca razkolnikov s tem pridobiti? Tudi se v Rimu v praznik sv. treh kraljev v cerkvah latinskega obreda opravlja bogoslužje po grškem obredu. Zakaj bi se isto ne moglo vršiti kedaj tudi v onih deželah in mestih, kjer bi se upalo s tem razkolnike omečiti za zjedinjenje? Gorečnost za dosego idejale žrtvuje z veseljem vse nebstvenosti.

IV. Zapadne in vshodne kristijane ločijo bolj predsodki, kakor objektivni razkol.

V prejšnjih dveh poglavjih smo načrtali vshodni razkol kakor biva objektivno, v reči sami. Velik je, in vender bi bilo dandenes, ko so se stara sovraštva in tekmovalja pozabila, dokaj upanja, da se kmalu vshod s papežem zopet zjedini, ako bi le vshodni in zapadni kristijani ta objektivni razkol res poznali in bi po tem poznanju se ravnali. Pa žal, eni in drugi mislijo, da je razkol še večji, kakor je v resnici. In ta domišljeni razkol je neskončno večja zapreka zjedinjenju, kakor objektivni razkol sam.

Zapadna cerkev ohranja dogmo vedno nespremenljivo, ker

je bistvo. V drugih ne bistvenih rečeh n. pr. v obredih pa spreminja, prilagoduje se potrebam različnih krajev, časov in narodov. Vshodni kristijan vsled nevednosti ne dela razlike mej bistvenim in ne bistvenim, mej dogmo in obredom. Zavoljo tega trdi, da so zapadniki, ker so nekaj starih obredov spremenili ali nove uvedli, od p ali o d p r a v e v e r e, d a i z p o z n a v a j o d r u g o v e r o.

Vshodni kristijani imajo koledar različen od našega. Oni so v štetju 14 dni za nami. Naravno, da naši in njihovi prazniki se ne obhajajo iste dneve. Iz tega vshodno ljudstvo sklepa, da smo mi zapadnjaki druge vere! Ko so se n. pr. Malorusi koncem XVI. stoletja zjedini li z Rimom in sprejeli naš koledar, jih je moskovski patrijarh izobčil iz pravoverne cerkve. Glavni vzrok, ki ga je navel, je bil: ker so zamenjali koledar!!

Nas katoličane poznajo na vshodu večinoma po brezverskih ali pa vsaj versko mlačnih kupcih, trgovcih in gospodskih stanovih. Vshodni kristijani tudi niso sami svetniki, ali krščanskih običajev se strogo drže in po njih sodijo tudi vernost ondotnih katoličanov. Ti pa v obče zanemarjajo krščanske dolžnosti in navade. Vshodni kristijan sklepa od njih na vse katoličane: Katoličani so brezverci!

Vsled teh nazorov velja vshodni kristijan, ki se je zjedini l s katoliško cerkvijo, svojim rojakom za verskega odpadnika in narodnega izdajico.

Dogajalo se je tudi, da je vshodna cerkev dala katoličana, ki je v razkol prestopil, z n o v a k r s t i t i. Potemtakem mislijo, da bi mi katoličani ne vtegnili biti niti kristijani, ampak celo — p a g a n i!

Pa ne le vshodni kristijani so polni zmot in predsodkov, glede nas, ampak tudi mi katoličani glede njih. Odkar so se Turki v 15. stoletju polastili vshoda, je popolnoma prenehalo ne le versko obče vanje sè zapadom, ampak tudi vsak drugi promet. Vshodne kristijane je zapad vedno bolj pozabljal. dokler jih ni skoro nič več poznal — ali mržnja do vshoda, ki je izvirala iz političnega in narodnostnega tekmovanja, je v srcu zapadnega sveta še vedno dalje tlela. Ta mržnja in nepoznanje reči je v domišljiji zapadnjakov od stoletja do stoletja slika la vshodne kristijane za vedno večje razkolnike in heretike, celo za pagane, tako, da dandanes mnogi zapadni katoličani vže naprej zametajo vsako nado zjedinjenja. In če bi ti predsodki bili resnični, bi zjedinjenja vshodnih kristijanov ne smeli poprej upati, kakor pokatoličanje nja vsega paganskega sveta.

Zapadni katoličani stavijo glede dogme vshodne kristijane v isto vrsto — s p r o t e s t a n t i!! Kolika krivica! Protestanti niso ohranili skoro nobene dogme, skoro nobenega zakramenta — vshodni kristijani so ohranili skoro vse dogme in vse zakramente. Protestanti so od prevelikega novotarstva vse staro

zavrgli posebno obrede, vshodni kristijani pa so vse staro ohranili od prevelike konservativnosti in odrvenelosti!

Vshodne obrede imajo zapadni kristijani za „razkolne“ ali vsaj za manj katoliške od latinskih. Ni res, vsi obredi vshodni in zapadni so enako katoliški, in vshodni so še starejši od latinskih.

In pa kako mržnja ima še vedno zapad nasproti vshodu! Ljubši je zapadu Turk od vshodnega kristijana! Če se znova vname vojska na vshodu, simpatija zapadne Evrope bo gotovo na strani Turka! Zapadna Evropa zaničuje vse, kar od vshoda pride. Kar se tam dobrega zgodi, zamolčava, slabo povikšava. Bivajo mej nami ljudje, kateri iz podedovanega političnega sovraštva do vshoda ne želijo, da, celo bojijo se, da bi se vshod s papežem zjedini!

Vshodni kristijani mislijo, da bi se morali svoji narodnosti, vsej svoji narodni in cerkveni avtonomiji odpovedati, ko bi se podvrgli papežu. Na drugi strani jih katoličani v tem predsodku potrjujejo, češ le tisti je v pravem pomenu katoličan, ki se oklene latinskega obreda itd.

Ti predsodki so krivi, da je tudi delovanje katoliških misijonarjev mej razkolniki neplodniše kakor mej samimi pagani. Misijonarji so popolnoma obupali; pravijo, da z razkolnikom se ne da ničesar opraviti! Misijoni mej razkolniki so najstarejši, a vkljub temu so res brez sadu. Pa mnogo so zakrivili misijonarji sami, ker se neso otresli zapadnih predsodkov, in se na vshodu vedejo, kakor bi bili v Italiji ali na Francoskem!

Ko gredo v Afriko mej zamorce, spoznajo kot čisto naravno, da se najprej aklimatizujejo deželi, da se naučijo jezika ter privadijo šegam deželskim. Na vshodu pa ne delajo tako. Res, da snujejo šole, vstanovljajo zavode — a v teh zavodih jezik ni deželski, ampak italijanski, francoski, nemški! Vshodni kristijani, ki so toliko ljubosumni glede svoje narodnosti, takim misijonarjem ne zaupajo. Tudi gojenci, ki prihajajo iz takih zavodov, ne morejo vplivati več tako uspešno na svoje rojake, kakor bi, če bi vzgoja bila v katoliških misijonarskih zavodih narodna t. j. po razmerah dežele.

Katoliški misijonarji v orijentu večinoma skrbijo le za katoličane latinskega obreda, ki so naseljeni po vshodnih mestih. Trudijo se, da ti ostanejo združeni z Rimom, svareč jih pred razkolniki, povdarjojoč le, kaj nas loči, ne pa kaj nas druži. Do sedaj so misijonarji bolj katoličane odvrčali od razkolnikov, kakor da bi razkolnike skušali za katoliško vero pridobiti. Je li čuda, ako je bilo njih delo mej razkolniki večinoma brezuspešno?

Ti in enaki vzroki in predsodki zavirajo zjedinajenje mej vshodno in zapadno cerkvijo, bolj kakor objektivni razkol sam.

Objektivni razkol priča, da se vshodni kristijani od nas ločijo k večemu v dveh, treh dogmah, predsodek pa laže — kakor bi se ločili v vseh resnicah, kakor bi razkolniki bili slabši od protestantov, komaj boljši od paganov. Torej kaj moramo početi, da se dan zjedinjenja začne vsaj bližati?

V. Naravna sredstva k zjedinjenju.

Da se zjedinjenje kedaj izvrši, treba, da se vshodni in zapadni kristijani najprej znebijo predsodkov in politično-narodnostne mržnje. To se pa ne zgodi, dokler se mej seboj boljše ne spoznajo. V to treba, da drug drugega proučava. To se zdaj ni godilo. Zapadni katoličani gotovo bolj poznajo afrikanske misijonske zadeve, kakor vshodne razkolne razmere. Kedor ljubi blaginjo vesoljne cerkve, v bodoče ne sme več tako delati. Vže s tem, da se mi za vshod začnemo zanimati, se vshodnim ponosnim kristijanom prikupimo in na drugi strani se znebimo predsodka, da so slabši od protestantov ali celo paganov!

Drugič, ločimo bistveno od nebistvenega. Bistvo je dogma pa kar so Jezus Kristus sam in apostoli glede sv. zakramentov določili — vse drugo, tudi obred in liturgični jezik — je v cerkvi nebistveno, in se lahko po volji papeževi po potrebi spreminja. Torej znebimo se predsodka, da grški ali slovanski obred njih dela slabše kristijane! S tem, da mi vshodni obred odkritosrčno spoštujemo in ga z veseljem vshodnim kristijanom privoščimo, delamo pravično, in na drugi strani si pridobimo njih srca.

Nadalje moramo povdarjati točke, ki so nam z vshodniki skupne tako v dogmi kakor v cerkveni disciplini. Ako spoznamo, da nas neskončno več reči in navad veže, kakor loči, senehote v nas kakor v njih porodi želja, da bi se združili še v točkah, ki nas ločijo.

Do IX. stoletja so zapadni katoličani z vshodnimi kristijani imeli prav iste obrede, le različen liturgični jezik. Tudi do XIV. stoletja ni bilo pri nas velike spremembe. V tem stoletju pa je kat. cerkev, da bi popolnoma v toku tako zvane „renaissance“ ne ostala tuja, in ker je ta posebno glede oblik nedvomno prejšnjo dobo presegala — nekatere stare obrede opustila, druge malo spremenila. Na zapadu je ta akomodacija času, kraju in različnim novim potrebam bila večinoma koristna — a odtujenost z vshodnimi kristijani je postala večja. Ti so ohranili tesno srčno vse stare obrede v prvotni obliki in posebno liturgično vdeleževanje ljudstva pri božji službi. Na zapadu dandenes nadomeščajo liturgično ljudsko pobožnost molitveniki in druge privatno sestavljene pobožnosti. Privatna pobožnost in navadni molitvenik pa ne more nikedar nadomeščati liturgičnih pobožnosti, ki so nekako sestavljene od svetega Duha. Torej bi ne-

bilo napak, ako bi mi katoličani — s potrebnim dovoljenjem — vzeli na posodo od vshodnih kristijanov katero onih starih, po izvoru skozi in skozi katoliških pobožnosti! To bi oba razprta brata gotovo močno zbližalo.

Leon XIII. sam se spominja v svojem zadnjem apostolskem pismu, da je ustanovil posebne zavode za Armence, Maronite, Grke, Melhite, Belgare v raznih vshodnih mestih in v Rimu samem, v katerem naj bi duhovščina spoznavala in učila se spoštovati navade, običaje in jezik istih narodov. Leon XIII. sam priporoča, da naj se gojenci v svojem jeziku resno podučavajo, da bodo v njem dobro izurjeni. Misijonarja, ki bi pregovarjal vshodnega kristijana, naj sprejme latinski obred, Leon izključuje za vselej od službe in mu prepoveduje duhovska opravila nadalje opravljati. Kjer ni duhovnika lastnega obreda, smejo katoličani latinskega obreda prejemati sv. sakramente tudi od katol. duhovnika vshodnega obreda in nasprotno. Ako se v latinskih zavodih na vshodu nahajajo gojenci vshodnega obreda, mora predstojništvo jim preskrbeti duhovnika lastnega obreda. Vsled Leonovega apostolskega pisma so latinski zavodi na vshodu zgužbili vse predprave itd. Apostolskim delegatom na vshodu naroča: „Zatorej nujno naročamo vsem apostolskim delegatom, naj od prednikov vsprejete naprave onih narodov dostojno čislaje, oblast in veljavo patrijarhov se vse pokornostjo spoštujejo in branijo ter uradno z njimi občujoč spolnujejo svet apostolov: „Sè spoštovanjem postrezajte drug drugemu!“ Rim. XII. 10.

Leon skuša v apostolskem pismu vshodne kristijane prepričati, da vabeč v katoliško cerkev razkolnike, nima skrivne misli: njih narodnost, jezik in obrede zatreti. On skuša najprej zatreti predsodke v vshodnih in zapadnih kristijanah in le tako upa pripraviti pot dogmatičnemu in hijerarhičnemu zjedinenju z vshodom. Po poti, po kateri se se ločili, se bodo tudi vrnili. Ker pa razpora in mržnje niso krivi le vshodni kristijani, ampak tudi zapadni, se mora sprijaznjenje vršiti od obeh strani. Ker so zapadni kristijani ohranili čisto resnico, morajo oni kot zdravi prvi ločenemu bolnemu bratu podati roko, ne sicer, da bi se njim na ljubo odpovedali koji verski resnici — raje kot to naj nastane še deset razkolov — pač pa v žrtvovanji in zatajevanju samih sebe. *Accedet homo ad cor altum et exaltabitur — Deus!*

VI. Nadnaravna sredstva k zjedinenju. Edinost s papežem in stopinje do nje.

Ravnokar navedena sredstva imajo v sebi moč zjedinenju škodljive predsodke odstraniti, a nikakor zjedinenje samo vresničiti. Versko zjedinenje je nadnaravno dejanje. Navedena sred-

stva pa so le naravne vrste. Naravno pa ne more nikedar kaj nadnaravnega izploditi. Ako hočemo, da se zjedini, je treba poleg naravnih sredstev še nadnaravnih.

Da se v treh dogmah: glede primata, izhajanja sv. Duha in vic zjedini — je treba najprej pomoči sv. Duha. Vshodni razkol je greh proti ljubezni, proti sv. Duhu, torej njegova pomoč je neobhodno potrebna, da se zaceli.

Drugič je potrebna milost božja; brez te ne moremo storiti ničesar zaslužnega za večno zveličanje. Milost božja je potrebna, da razum in voljo razkolnikov razsvetli in omeči.

Pomoč svetega Duha in milost je zagotovljena, ako bomo le vstrajno, zaupno, ponižno sv. Duha prosili. Bcg nas je vstvaril brez nas, pa rešil nas ne bo brez nas. Žal, da se ravno molitev za razkolnike preveč zanemarja; vsaj do sedaj so zapadni katoličani iz politično narodnostne mržnje in grešne nebržnosti komaj dosti molili za zjedinenje vshodne cerkve. Sveta cerkev ničesar bolj ne želi nego to. V rimskem misalu je posebna votivna sv. maša „za razkolnike.“ Priporočamo častitim bratom duhovnikom, da večkrat to mašo mašujejo. Tudi bratovščina sv. Cirila in Metoda, ustanovljena od velikega našega Slomškega in potrjena od papeža, je izvrstno sredstvo, da se mej Slovenci oživi molitev za vshodne kristijane. Tako molitveno družbo je ustanovil tudi p. Suvalov, barnabit, Rus in bivši razkolnik, in se je močno razširila posebno po Francoskem. Tudi na Angleškem je taka bratovščina.

Še le ko bodo srca od milosti pripravljena, napoči dan resničnega, nehinavskega zjedinenja v dogmi. A tudi v tem trenutku bo treba velike velike previdnosti.

Dogmo bo treba vshodnim kristijanom predložiti jasno, celo. Vender ne v obliki disputacije, v učenih, visokih besedah, ampak mirno, stvarno, kakor dela katekizem. Tako se katoličanijo tudi pagani, in z velikim vspelhom. Polemičen zlog bi lahko vzbudil znova komaj potrto, a ne strto samoljubje, trdovratnost in strast — in zjedinenje bi se izjalovilo. Resnica se mora z ljubeznijo spajati: *Facientes veritatem in caritate!*

Pri zjedinenju je treba zahtevati le bistvo, le to, kar je neobhodno potrebno, sicer je nevarnost, da splava vse po vodi. Pravičnim treba biti v zahtevah, ob zjedinenju bi bilo, ako bi bili krivični v trditvah in zahtevah. Treba ozirati se na kraljici božjih in moralnih čednosti, na ljubezen in previdnost. Sovraštvo in brezobzirnost nas je razklala, ljubezen in previdnost nas more zopet zjediniti. Gorečnost (zelus) je lepa čednost ali, voditi jo mora previdnost, sicer glede razkolnikov več slabega stori, kakor dobrega. Pri razkolnikih se z anatemi ne opravi ničesar. Tudi sè zlorabami, ki se nahajajo mej vshodnimi kristijani, bo treba potrpež živim biti, če le niso proti dogmam. Vodilna zvezda pri zjedinenju mora nam biti evangeljska resnica, ljube-

zen do blaginje vesoljne cerkve, ljubezen do zveličanja duš, ne pa skrivni lastni svetni interesi in nizko častihlepje.

Ako vshodni kristijani enkrat priznajo omenjene tri dogme — zjedinjenje je sklenjeno v svojem bistvu. Tega zjedinjenja pa se ogibajo tudi zato, kjer mislijo, da zjedinšim se bi papež vzel vso cerkveno avtonomijo in upravljanje cerk. premoženja, da bi papež isto ozko edinstvo tirjal kakor jo tirja od bližnjih italijanskih škofov in vernikov, kakor bi bilo treba zjedinšim se za vsako majhno reč v Rim sklicavati se, da bi se papež v vsako stvar vmešaval. V tem predsodku jih žalibog potrjujejo tudi mnogi katoličani.

S to lažjo so tudi katoliške Armence skušali od papeža ločiti. Ali Pij IX. jim je odpisal, da tirja le edinstvo v veri in krščanski mravi, sicer jim rad pusti avtonomijo. Armenci so se kaj pomirili.

Res, čim ožiše se narod oklepa papeža, tem boljše je. Vender treba pomisliti, da je najožišče edinstvo — ideal. Sicer pa so, kakor v vsaki drugi reči, tako tudi v edinstvi razne stopinje.

Dogma, da je rimski papež namestnik Kristusov, kateremu morajo vsi drugi škofje in verni podložni biti, se je vedno verovala v kat. cerkvi, vendar v prvih stoletjih ne tako „explicito“ kakor kasneje in dandenes.

Škofje so bili v prvih stoletjih voljeni od nižega duhovstva in ljudstva. Izvoljeni škof je svojim sobratom škofom izvolitev naznanil v znamenje, da so isto Kristusovo telo t. j. pravoverni. Heretični škofje tega niso storili. Škofe so posvečevali patrijarhi ali metropoliti.

Ko so se začeli škofje shajati na cerkvene zборе, je predsedoval vedno ali papež rimski sam ali njegovi zastopniki. (Ko so se vneli prepiri v jurisdikciji, so škofje vedno v Rim se sklicavali. Patrijarhi in metropoliti na vshodu so se po VI. stoletji do razkola vedno dajali potrditi v Rimu. Nadškofje so dobivali palij iz Rima. Celo bizantinski cesarji so skušali iz politike vplivati na izvolitev rimskega škofa; to bi pa ne bili delali, ko bi ne bili vedeli, da ima rimski škof oblast čez druge škofe po svetu.

Na zapadu je škofe naravnost papež izvolil in potrdil. Ker se je število rekurzov v Rim vedno bolj množilo, so papeži ustanovili več kongregacij. A tekom časa tudi kongregacije niso mogle vsega dela zmoči, tudi niso bolj oddaljeni škofje mogli za vsako reč v Rim se sklicati. Da bi oblast škofov ne bila preveč omejena, je Rim začel izdajati le splošne naredbе, a vporabo na posamezne slučaje je prepustil modri razsodbi škofov. Evo, kal neke cerkvene avtonomije raznih cerkva, in ob enem, ako bi smeli to premišljeno in potrebno do-

ločbo tako imenovati — neko razrahljenje edinosti s papežem. Saj škofje in verni gotovo niso vsled té, od papeža podeljene avtonomije postali slabiji katoličani kakor so bili poprej. Naredbe papežev so bile pa tem obširne, čim bolj oddaljene so bile cerkve, katerim so bile poslane. Tako je tudi avtonomija oddaljenih cerkva večja. Čisto naravno, kajti iz Rusije, iz Male Azije, posebno v prejšnjih časih, ni bil rekurz v Rim tako mogoč, kakor n. pr. iz gorenje Italije. Druge dežele, druge potrebe.

Edno najboljših sredstev vshodne kristijane pridobiti za dogmatično zjedinjenje bi bilo: zagotoviti jim slovesno in jasno označeno cerkveno avtonomijo. To je tem lažje, ker katoliški Maroniti, Melhiti, Armenci imajo le patrijarha od papeža potrjenega, sicer so popolnoma prosti t. j. patrijarh je v zvezi s papežem v veri, sicer pa razsoja posamezne slučaje v svoji cerkvi sam. Rim se ne utika čisto nič vmes. Celo Sicilija je imela do zadnjih let Pija IX. neko cerkveno sodišče, ki je odločevalo vsa cerkvena vprašanja — v zadnji instancijski. Pij IX. je odpravil še le, ko je to sodišče jasno delalo proti cerkvenim postavam. „Avtonomija“ so prav za prav tudi vsi „privilegiji“ v cerkvi, „ius patronatus“ in — razni konkordati.

Gotovo, ponavljamo, najboljša bi bilo, da bi se najožije zjedini ne le v veri, ampak tudi v cerkveni disciplini — — — vendar, ako ne moremo ideala doseči, zadovoljimo se sedaj s tem, kar je mogoče, z dejanskim. Boljše nekaj ohraniti, kakor vse izgubiti.

VII. Zjedinjenja korist. Kako? Kdaj? Od koga odvisno?

Vshodni razkol so ljudje zakrivili; a dopustil ga je Bog, kateri zna v svoji neskončni modrosti vsikdar tudi slabo obračati k dobremu. Kaj dobrega je torej po človeški sodbi sledilo iz nesrečnega razkola? P. V. Vannutelli misli, da bi bili vshodni kristijani še več katoliških dogem zavrgli, ako bi dalje časa bili še zapadom občevali, radi vedno večjega političnega in narodnostnega sovraštva. Ko so se pa zapadniki in vshodniki razšli kakor Abraham in Lot, je sovraštvo nehalo rasti, a nehala tudi nevarnost, da bi še druge dogme zavrgli. Ko se je ločitev izvršila, so vshodni kristijani, ne toliko iz prepričanja, kakor iz nagajivosti nasproti zapadu, vero in način nje izražanja nespremenjen ohranili. Zavoljo tega niso hoteli v bogoslovje svoje nobenega novega izraza vzeti.

Katoliška cerkev je ista ostala v bistvenih rečeh, a v ne-bistvenih se je, ker je živ organizem, po potrebi spremenila. Vshodna cerkev pa se je v nekaterih bistvenih točkah spremenila, a nespremenjena ostala v nebistvenih, posebno v obredih

— največ iz nagajivosti nasproti katoliški cerkvi. Verjetno je, da bi se bili tudi vshodni obredi nekoliko spremenili, ako bi bila vshodna cerkev zedinjena ostala sè zapadno. Da so razkolniki prvotne obrede nespremenjene ohranili, je posebno za današnje in bodoče razmere velike koristi. Obredi vshodne cerkve so izraz katoliških dogem. Ker pa je neovrgljivo, da so oni obredi v prvih stoletjih vže bivali, mora vsak razumen človek priznati, da so tudi dogme, katere izražajo, vže v prvih stoletjih bile poznane; toraj jih ni še le katoliška cerkev tekom stoletij poljubno vvajala. Vshodni obredi so smrtno orožje proti akatolikom in racijonalistom. Oni so velikansk arhiv dokazov, da katoliška vera je prava. A ta arhiv še le čaka, da ga katoliški apologet preišče: v obrambo krščanstva, v zagovor katolištva.

Vshodna cerkev ima zaklade, pa — zakopane. Ne izkorišča jih. Podobna je ne mrtvemu drevesu, ampak drevesu v zimi otrpnelemu, brez listja, brez cvetja, brez ploda. Ni brez kali življenja, le življenje je vstavljeno Drevo, ki čaka, da bi je kedaj spomladni dih sv. Duha prešinil, da se zopet bujno kakor v prvih stoletjih razcvete, zazeleni in obilnega sadu porodi. Novo življenje pa vshodna cerkev dobi, ako se spoznani resnici ne bo več vstavljala, ako se v Duhu ljubezni s papežem zopet združi. Ko bi se to zjedinjenje zagotovilo, bi vshodniki prejeli od nas nekaj bistvenega, a mi zapadniki bi od vshoda dobili nekaj zunanjega: katero častitljivo, staro, krščansko navado. Katoliška cerkev bi bila podobna evangeljskemu hišnemu gospodarju, ki prinaša od svojega zaklada na dan novo in staro. V vesoljni cerkvi bi novo življenje vsplapolalo. Trojedini Bog bi bil počeščen, pred vsemi narodi sveta, kajti spravila sta se nekda razprta brata!

Posameznih razkolnikov je težko pridobiti za zjedinjenje. To uči tisočletna skušnja. V Avstriji n. pr. je razkolnikom gotovo prosto zjediniti se, in vender kako redki so, ki bi to storili. Zdi se, da se razkolniki le celotno povrnejo k papežu, kakor so se celotno odklali. Niže ljudstvo vshodnih kristijanov je po hijerahičnem razkolu svojih viših pastirjev ostalo istih verskih nazorov, kakor pred razkolom. Formalni razkol se je vršil le bolj v viših krogih. Tako se morejo nižji sloji vshodnih kristijanov brez šuma in hruma tudi zjediniti — da se le njih škofje in duhovniki s papežem zedinijo.

Se zjedinjenje kedaj izvrši? Gotovo! Kristus sam je to prerokoval. Toraj brezdvomno napoči dan zjedinjenja. Vender kedaj je upati, v kolikih desetletjih, v kolikih stoletjih? Kedaj je Bog namenil rimski cerkvi 125 milijonov povrniti in se pred brezverci na zemlji zopet povečati — ve le on sam. Gotovo se tem preje zjedimimo, čim gorečniše bomo za zjedinjenje molili in delovali.

Sodeč po človeških znamenjih bi zjedinjenje od naše dobe ne moglo biti tako sila daleč, ako bi vshodni kristijani svojo vero, verske nauke globokejšje poznali. Oni verujejo preveč „implicite“, premalo „explicite“. Bolj poznajo in poštevajo, kar je nebištveno v krščanstvu n. p. obrede, kakor kar je bistveno in neohodno potrebno.

Ta nevednost mej razkolnimi kristijani potiska zjedinjenje v daljno bodočnost.

Vender naslednji pogoji bi vtegnili to bodočnost zelo približati.

Reči se dandanes hitreje razvijajo, kakor nekdanj, in še bolj se bodo v bodočnosti. Ideje se dandanes bliskoma razširjajo: po telegrafu, železnici, čudovito razviti plavbi. Na vshodu se šole množijo. Poyssod se dovoljuje večja svoboda, tudi verska. Občevanje mej vshodnimi kristijani in katoličani rase. Z obeh strani so se v zadnjih letih obelodanila znamenita dela o zjedinjenju. Več učenih Rusov se je zjediniło in vstopilo celo v — jezuitski red: knez Gagarin, Martinov, Šavalov (bernabit) . . . Sploh, po celem svetu se dandanes oživlja želja po povratu k staremu, k prejšnjemu. Zavladal je po vesoljnem svetu socijalni čut, ki bi kose človeškega društva zopet rad zbral . . .

Ker je pričakovati, da se vshodni kristijani le celotno zedinijo s papežem in ker dandanes Rusija zastopa silovito večino razkolnikov in močno vpliva tudi na manjšino izven Rusije — je zjedinjenje s papežem poleg božje previdnosti in našega sodelovanja odvisno v prvi vrsti od Rusije, od njenega gospodarja

Da bo Rusija v prihodnosti vršila veliko nalogo, slutijo tudi neslovanski narodi. V zadnjem desetletji je na Angleškem, Nemškem in Francoskem izšla nepregledna vrsta raznih spisov o Rusiji. —

Pisatelj tega članka je preteklo leto, ko je bival na tujem, dobil v spomin od angleškega misijonarja angleške litanije za spreobrnjenje Rusov, katere k sklepu čitateljem podajemo v slovenskem jeziku. Molimo jih večkrat sè živo vero!

Litanije.

Gospod, vsmili se jih,
Kriste, vsmili se jih,
Gospod, vsmili se jih.
Kriste, sliši nas,
Kriste, vsliši nas.

Bog oče nebeški, vsmili se jih,
Bog sin, odrešenik sveta, vsmili se jih,
Bog sveti Duh, vsmili se jih,
Sveta Trojica, en sam Bog, vsmili se jih.

Sveta Marija,
 Sveta Mati božja,
 Sveta devic devica,
 Sveti Mihael, arhangelj, zaščitnik vesoljne cerkve,
 Sveti Janez Krstnik, tako zelo češčen v Rusiji,
 Sveti Jožef, varuh izvoljenih duš, tako malo v Rusiji poznan,
 Sveti Peter, trdna skala in podlaga prave cerkve, izven katere
 ni zveličanja,
 Sveti Pavel, apostol naročlov, ki sedijo v senci smrti,
 Sveti Andrej, kateri si sveto evangelije oznanjeval v deželah, ki
 dandanes pripadajo Rusiji,
 Sveti Klement, papež in mučenik, kateri si svojo kri prelil na
 krmskem polotoku,
 Sveti Martin, papež in mučenik, kateri si na vshodu tudi svojo
 kri prelil,
 Sveti Nikola, prvi papež, kateri je poslal misijonarje slovanskim
 narodom,
 Sveti Gregorij, papež, ki si kraljevo krono poslal ruskemu kne-
 zu Danilu,
 Sveti Bazilij, škof in cerkveni učenik, velik patrijarh menihov
 grškega obreda,
 Sveti Nikolaj, škof barski, v Rusiji posebno češčen,
 Sveti Ignacij, carigradski patrijarh, ki si tako goreče se trudil, da
 bi slovanske rodove pokristijanil,
 Sveta Ciril in Metod, goreča apostola Slovanov,
 Sveti Bruno, škof, mučen v ruskih deželah,
 Sveti Vladimir, ruski knez, kateri si, ko si sam krst sprijel, vse
 svoje podložne Kristusovi čredi pridružil,
 Sveti Jozafat, škof in mučenik, kateri si deloval celo življenje
 za zjedinjenje z rimsko cerkvjo in ki si tudi umrl za'o,
 Blaženi Andrej Bobola, sveti mučenik, kateri si zaradi povspeše-
 vanja zjedinjenja umrl v grobih mukah,
 Sveta Barbara, devica in čudovita mučenica,
 Sveta Olga, katera si se trudila pravo vero v Rusiji zasaditi,
 Sveta Evfrozina, devica izbrana izmed ruskih devic,

Vsi svetniki, prosite zanje.

Jagnje božje, ki grehe sveta odjemlješ,
 zanesi nam, o Gospod
 Jagnje božje, ki grehe sveta odjemlješ,
 sliši nas, o Gospod
 Jagnje božje, ki grehe sveta odjemlješ,
 vsmili se jih, o Gospod

Kriste, sliši nas,
 Kriste, vsmili nas,
 Gospod, vsmili se jih,
 Gospod, vsmili se jih.

Prosimo zanje, vsi sveti zaščitniki Rusije,
 Da bi bili vredni obljub Kristusovih.

MOLIMO.

O Bog, kateri na pravo pot nazaj vodiš one, ki so jo zgrešili, in zbi-
 raš one, ki so se razkropili, in zbrane varuješ, dodeli milostno, prosimo, vsem
 krščanskim narodom milost zjedinjenja; da zapustivši vse prepire in zjedi-

njeni s pravim Pastirjem Tvoje cerkve, bi mogli prav Te ljubiti in Ti služiti v jedinstvu in miru.

O Bog, kateri, podelivši blaženemu apostolu Petru ključne nebeškega kraljestva, si mu izročil oblast zavezovati in odvezovati, dodeli, da se mi po njegovi priprošnji oprostimo od vezij naših grehov. Kateri živiš in kraljuješ Bog od vekomaj do vekomaj. Amen.

Ig. Kralj.

Nekaj misli o narodnih slovstvih.

Slovstveno malikovanje.

Hočemo vreči na papir le nekaj misli, ki nam vže dolgo rojijo po glavi. Večkrat se danes sliši, da slovstvo je velesila; menimo, da ta sodba je pravična, gotovo bolj osnovana, kot se navadno misli. Zatorej ni dandenes nikedar dovolj govoriti o slovstvu, posebno pa pojasnovati nekatera načelna vprašanja, ki je zadevajo.

Slovstveno malikovanje? — Slovstvo je zrelo, v katerem si ogledujemo um in srce mož, ki so sinovi svojega naroda, ki iz naroda zajemljejo, pa tudi za narod mislijo in pišejo, tako da plodovi njih duha postanejo zopet svojina narodova. Zatorej je v obče prav, kar se navadno sliši, da namreč iz narodnega slovstva odseva misel in čut naroda samega; kajti dasi so se pisatelji več ali manj izneverili narodnemu duhu in tradicijam, vendar po svojih delih zopet tako vplivajo na narod, da si ga svojim načelom vpokorijo in po lastni podobi prestvarijo.

Ako se pa v narodnem slovstvu resnično obrazi narodova duša, lahko razumemo, da je moralo na slovstva našega veka mogočno vplivati tako zvana absolutno-narodnostna ideja. V tej ideji se je, kakor smo vže o raznih prilikah razpravljali, neko posebilo božanstvo, zatorej so se nanjo prenesle tudi božje lastnosti in božja prava. V narodovi misli in volji se javlja božja volja; a ker narodni pisatelji za narod in v imenu njegovem mislijo, se v nazorih, ki jih izražajo v svojih delih, razodeva božja misel, božja volja, božje pravo. Potemtakem seveda je narodno slovstvo evangelij ali božji zakonik, iz katerega ima narod zajemati nauke, kako misliti, kako hoteti, kako živeti.

Ko se je kult narodnostne ideje dognal do vrhunca t. j. do obožavanja, je tudi narodno slovstvo zadobilo absolutno veljavo: narodni pisatelji so postali avtoriteta, kateri se je začelo klanjati vse, po njih naukih prestvarjati se resnica, pravo, prav-

stvenost, ako tudi ne vedno v teoriji, vendar pa dejanji in vporabi na življenje.

Tako je prišlo do bogotajnega nauka: umetnost je sama sebi namen, je neodvisna od verstvenih in pravoslovnih zakonov; pesnikov in drugih leposlovnih pisateljev ne smemo soditi po postavah krščanskih, katere so sicer veljavne za druge ljudi in njih dejanja!

Umetnikova glava se je obdala z božanstvenim svitom in padati se je začelo na obraz pred njegovo podobo: Ti sam svet, ti sam Gospod, ti sam najvišji! Pričelo se je — vsaj v dejanji — pravo pravcato malikovanje . . . Ta malikovalni duh je obsedel celo resno misleče katoliške kritike; ko je bilo nasprotje mej pesnikovimi nazori pa mej krščanskimi resnicami preočito, so skušali prvega kakorkoli izgovarjati ali prisvajati mu posebne pravice, a nikedar ga — obsodili. Vzemimo en vzgled takih kritikov. Imamo v rokah W. Lindemannovo „Geschichte der deutschen Literatur“. Pisatelj sam zatrjuje v predgovoru: „Prizadel sem si, da bi naše bogato narodno slovstvo razložil s krščansko-verskega stališča.“ Prav. A poglejmo zdaj, kako ocenja Goetheja! Znano je, da so nazori Goethejevi bili vse drugačni nego krščanski; bil je naturalist, njegov naturalizem se tu pa tam nagiblje celo k panteizmu. Pa Lindemann sam priznava, da se je pesnik popolnoma krščanstvu izneveril, da je v poznejših letih krščanstvo celo odločno sovražil. „Zato je pa vedno in vedno bral (panteista) Spinozo“, kajti „ob njegovem branji ga je obhajal duh miru, srečnega pokoja in vzvišenosti“. In vendar vse to Lindemanna ne zadržuje, da ne bi v privatnem življenji vmazanega Goetheja in njegovih del hvalil in poviševal! Goethe je slovstveni malik nemškega naroda — to je dovolj! Celo razvpiti roman „Werthers Leiden“, ki v obraz bije vsaki veri in morali — najde v Lindemannu zagovornika! „Die Wahlverwandschaften“, kjer se tako podlo slika onemoglost volje nasproti divjim naturnim silam, kjer se olepšava prešestvo — tudi ta roman zadostuje pravstvenim in estetičnim zakonom! Nedosežno lepe so pesni, ki so se rodile iz nemoralnih, prešestvenih odnosov pesnikovih! Krščansko-verní kritik ne najde besede, s katero bi odločno obsodil vsaj nekrščanske nazore pesnikov! Kristijanu so krščanske resnice najvišje dobro, ki jih je človeštvo prejelo od neba. In vendar Lindemann — kristijan — proslavlja Goetheja, sramotilca krščanskih nazorov, češ, on „se je navduševal in boril za najplemenitiše dobrote človeštva“, občuduje v njem „vzvišenost idej“! Neverjetno, kako slepi narodnostna strast sicer trezne in resno misleče duhove!

Življenje Goethejevo je bilo — smo rekli — nemoralno, vmazano, življenje lehkoživca, ki z nogami tepta Božje zakone! Goethe je lirik — in kot lirik izliva v pesen, kar sam čuti in

doživi. To priznava tudi Lindemann: „To je velika prednost Goethejeve poezije: ona je njegovo življenje samo.“ In vendar naj bi se v taki poeziji izražale najvišje ideje, najvišja lepota in — harmonija!! Kar je v človeku skoz in skoz grdo, neharmonično, naj bi bilo v poeziji — lepo, harmonično! Pa ti zaslepljeni kritiki gredo tako daleč, da niti samemu pesniku ne verjamejo, ki jim zatrjuje, da ni bil „harmoničen,“ niti — srečen! Tako n. pr. Lindemann imenuje Goetheja „dojenčka sreče,“ in nas hoče preveriti, kako „prosto, lahko in srečno je hodil skoz življenje“ — in vendar kaj piše Goethe sam o svoji sreči: „Blagrovali so me vedno kot takega, ki ga je sreča posebno obdarila, a pravzaprav ni bilo nič ko trud in delo, in smem pač reči, da v petinsedemdesetih letih niti štiri tedne nisem bil popolnoma srečen; bilo je kakor večno valjanje kamna, ki se ga mora vedno znova vzdigati . . .“ Tako Goethe. Pa „bog“ — „die göttliche Excellenz Goethe“²⁾ mora hoté ali nehoté biti srečen in blag — in tak je moral biti tudi Goethe, „der Olympier“, kakor so ga zvali!

Pač le v omotici narodnostnega malikovanja more kristijan govoriti, kar premleva s Schillerjevimi besedami o Goetheju naš Lindemann:

„Ein erhabenes Loos, ein göttliches, ist ihm gefallen.
Jenes Gesetz, das mit eh'rnem Stab die Sträubenden lenket,
Dir nicht gilt's. Was du thust, was dir
gefällt, ist Gesetz.

Und an alle Geschlechter ergeht ein göttliches Macht-
wort:

Was du mit heiliger Hand bildest, mit heiligem
Mund

Redest, wird den erstaunten Sinn allmächtig bewegen;
Du nur merkst nicht den Gott, der dir im Busen
gebent . . .

Einfach gehst du und still durch die eroberte Welt . . .“

V „Realencyclopädie für das katholische Deutschland, bearbeitet von einem Vereine katholischer Gelehrten“ — beremo o Kantu: Gre mu češčenje kot učitelju svojih sovrstnikov in vsega mislečega človeštva, in nevmrljiva bo veljavnost njegovega duha po visokem vzvalu, ki ga je dal najznamenitšim raziskavam in po resničniši poti, na katero jih je s kritično bakljo pripeljal. „Katoličanom“-izdajateljem je Kant-Nemec več nego katoliška cerkev, katera je Kantovo „kritiko“ dela — na indeks, obsodivši s tem njegovo filozofijo!

¹⁾ Janssen, Zeit- u. Lebensbilder I. str. 222.

²⁾ Tako so nazivali pesnika njega občudovalci! Prim. Janssen, ibi. str. 249.

Vzglede slovstvenega malikovanja imamo tudi Slovenci. Vemo, kaj je bil Prešeren, kakošno njegovo življenje. Pa bil je pesnik slovenski — in to zadostuje, da se povzreja tudi njegovo življenje, njegove slabosti. Da bi bil Prešeren tak, kakor nam ga opisuje n. pr. g. Tomo Zupan v „Ljub. Zvonu“ (1881), bi ga vsak papež brez pomišljanja — mej svetnike uvrstil. Tla okrog Borovnice, okrog Kopanja, ob Savi, proti Štajerski meji so vsakemu mladeniču častita, „saj je stopala po njih mladeniča Prešerna noga“! „Prešeren je imel veliko lepih, zlahtnih lastnosti“. Posebno povdarja g. Tomo Zupan ono Prešernovih „vzlednih lastnosti, ki je vsakej pravi velikosti najzanesljivejša podslomba, bil je ponižen, v resnici ponižen“. Kako je Stritar v svoji znani kritiki povzoril prešestno ljubezen Prešernovo, je znano.

Zakaj bi se mladini, brez olepševalnih fraz, kar naravnost ne povedalo, kako nizki, kako revni in nesrečni so bili možje, kateri se ji tolikokrat proslavljajo za najplemenitejše ljudi, za nedosežne vzore! Da bi se vendar oblika ne zamenjavala z vsebino ali celo z življenjem, se zmotami in grehi pesnikovini! Resnica naj se govori mladini: Prešeren ni bil vzor blagega človeka, ker mu ni bila sveta šesta zapoved. Kot pravega lirika so poezije njegove izliv realnih čustev, tedaj ljubezen njegove muze je ljubezen — prešestna! Kako naj bi torej Prešernov duh blažil slovensko mladino!! Mi ne bomo malikovali revnih, pregrešnih ljudi, tudi Prešerna ne!

Vsakedo lahko sprevidi, kako nezmislno je malikovanje narodnih pisateljev. Človek je vstvarjen, da le enega, pravega Boga moli. Volja tega Boga se razodeva naravnim potom po razumu, čeznaravnim pa po evangeliju. Zakon Božji je večni, nespremenljiv, kakor Bog sam, in zavzema celega človeka, vse njegovo mišljenje in delovanje. Karkoli človek čini in tvarja, mora v vsem in povsod pokoriti se Božjemu zakonu. Kaj je lepa umetnost, kaj je slovstvo? Umetnost, slovstvo ni nič, kar bi bilo samo od sebe, nič absolutnega, ampak je t y o r b a č l o v e k o v a. Kakor se torej človek ves in v vsem, kar dela, mora pokoriti Bogu in njegovemu zakonu, tako se mora tudi slovstvo podvreči istemu Božjemu zakonu. V krščanstvu nam je razodeta resnica, kedor bi dvomil o tej resnici, rekli bi mu skeptik — skepticizem je greh proti veri; kedor bi z besedo tajil krščanske nauke, bi mu rekli heretik — herezija je zopet velik greh proti veri; kedor bi zagovarjal ali poveličeval greh, ki ga prepoveduje šesta zapoved, rekli bi mu, da je kriv prerok itd. Pa razumeti ne moremo, zakaj bi ne bil skeptik, heretik, kriv prerok itd. tisti, ki proti veri piše, ali ki s pismom zagovarja in olepšuje nečistost? Nima li p i s a n a beseda nikakega pomena, nikake misli? Ima jo. Pa ta misel ali se zlaga z resnico ali ji nasprotuje; praktično načelo, ali se vjema s zakonom Božjim ali se ne vje-

ma. Ako se nazor ne zлага z resnico, potem je kriv, je laž — bodi govorjen ali pisan; ako protivi načelo Božjemu zakonu, potem je nenravstveno, pregrešno in pogubno — naj je pesnik v še tako blesteči obliki predava.

Prvo, na kar moramo gledati pri pesnikih in pisateljih, je misel, načelo, in ne oblika, ker duh ne živi o besedi, o frazi, ampak o resnici. Pesnike, romanopisce, umetnike moramo pozivati pred sodni stol krščanskih idej, obstanejo tu — potem še le ocenjajmo, hvalimo njih obliko; ako pa ne obstanejo, obsodimo jih brez milosti — lažnjivci so, krivi preroki; del njih nikar ne hvalimo, nikar ne priporočajmo! Nam ne imponuje oblika, ampak resnica, ki se izraža v pravih načelih.

Seveda je v naših časih narodnostna pijanost prevelika, da bi se ti nanki razumeli in cenili. Dandenes v mnogem oziru veljajo besede sv. Pavla, ko „ljudje ne prenašajo zdravega uka . . ker jih ušesa srbe. In od resnice odvrtaajo ušesa in obračajo se k basnim“. ¹⁾ Pa pridejo še časi, ko se bodo narodi streznili, strast se bo ohladila in zopet bodo obveljali zakoni zdravega razuma. Povpraševalo se ne bo več, kateri pisatelj ima lepši jezik, ker ušesa se bodo fraz naveličala, ampak iskalo se bo v prvi vrsti, kaj je v pisatelju pravega, kaj dobrega. Tedaj se bo narod-mislitelj, narod nemški, gotovo še sramoval logičnih nezmisli in pojmovne zmedenosti svojega Goetheja, zakrival bo stran zgodovine, kjer se bo poročalo, kako se je nekedaj Goethe oboževal in so se predniki njegovi klanjali „božjemu Olimpiju“. Tedaj se bo morebiti tudi pri nas Slovencih drugače sodilo o slovstvenih velikanih . . . Ta misel nas pelje k drugemu poglavju, v katerem mislimo še od bliže osvetliti velikost in vrednost modernih slovstvenikov; temu poglavju naslov bodi

Slovstveni anarhizem.

Odpad od katoliške cerkve v 16. veku je porodil različne herezije, katere so se dalje razcepljale in peljale k verskemu indiferentizmu. Za yerskim odpadom je prišel umstveni odpad; filozofi so zapustili edino varna tla objektivne realnosti ter postavili umovanje na princip subjektivizma. Dosledno so morali po tem potu dospeti do skepticizma, ki ga je pred vsem vtemeljil Kant. Obupalo se je nad vsakim izvestnim spoznanjem objektivnosti; ne več „spoznavati“ — k večemu moremo še „meniti“; metafizika nima nikakega pomena več!

Razume se lahko, kako pretvarilno je morala na duhove in na misljenje vplivati taka filozofija. O izvestnih resnicah, o določenih, objektivno veljavnih načelih ne da se več govoriti, ostane

¹⁾ II. Tim. 4, 3. in 4.

nam le še poljubnost menenja. Iz šole se je iztirala metafizika in tako ze je v duhovih zadušila vera v veljavo tistin resnic, brez katerih je vse mišljenje negotovo, ker ostane brez objektivnega razloga. Metafizika je sidro, ki drži človeški razum pripet na objektivnost, kedor zmaje to sidro, prepusti razum valovom subjektivističnega dozdevanja: prav je, kar se mu ravno zdaj prav zdi, dobro je, kar mu trenutno dopada! Kjer ni vere v o-objektivnost spoznanja, tam ni človeku nikedar resno za načela, vzmožen je za pravo trditi zdaj to, zdaj ono, dasi naravnost nasprotno — a konečno rogati se vsemu! Kjer ni vere v objektivnost spoznanja, tam se človek ne da voditi razumu, ampak vda se ali domišljiji in postane fantasta, ali čustvu in postane sentimentalist, ali pa bo njegova beseda kakor strup, ki razjeda in uničuje vse, kar je pozitivno. Razvidno je pa, da pri takih ljudeh ne moremo iskati niti načelnosti, katera je nemogoča brez stalnosti načel, niti doslednega, logičnega umovanja, niti smemo pričakovati, da bi resno mislili, kako vpotrebljati svoje nauke na življenje, ker vsa teorija jim je domišljavost, izrodek bolnega uma; pri takih ljudeh ne bo vladala niti misel niti logika, ampak kontradikcije, brezmiselnost, nedoslednost, posmeh resnici, skratka: logično brezvladje, anarhizem.

Umovni anarhizem se šopiri dandenes posebno v leposlovji evropskih narodov. Preneseni govor, ki ga leposlovec rabi, služi le še bolj v to, da se z njim zakriva nelogičnost in breznačelnost ter se čitatelje slepi. Pri nekaterih pisateljih je nemogoče iz raznih del, ki so jih spisali, spoznati, kakošno je bilo njih svetovno naziranje, ali izslediti temeljno načelo, iz katerega bi se dalo izvajati, kar na raznih krajih trde in učijo. Vzemimo Goetheja! Zdaj ti gori za krščansko estetiko, zdaj mu je Spinoza učitelj resnice, njegov panteizem edin mu daje tolažbe; danes je pravi pravcati epikurejec — vživanje mu najvišji zakon, jutre zopet išče utelje v magiji — „ob ihm durch Geistes Kraft und Mund nicht manch Geheimniss werde kund“! Nič bolj načelnosten ni Schiller. Proslavljanje grških bogov bi skoro opravičilo mnenje, da mu je stara mitologija višja ko krščanstvo; brezumno malikovanje lepe umetnosti v „die Künstler“ se vrši popolnoma v smislu idealističnega panteizma Hegelovega; zdaj se vglobi v Kanta, iščoč v njem „kamna modrih“, zdaj se zopet nagiblje h katolicizmu! Občudovani genij — in vendar sama megla, sama — pojmovna anarhija v glavi, o kateri se hoče mladino uveriti, da se je najvišje povspela v kraljestvo solčnih idej!?

Naš Stritar se pač nikedar ni resno pečal s filozofijo. Bral je nekaj francoskih enciklopedistov pa par nemških od Schopenhauerja navdihnjenih frazeologov; kar je tukaj nabral, raztrosil je potem po svojih raznih spisih! Pač zaman bi bilo iz teh razmetanih delov Stritarjeve modrosti sestavljati celotno filozofično

naziranje! Nič ne trdi, česar bi na drugi strani ne tajil. On je idealist, pa ne le, da noče povedati, kaj je idealizem, ampak s tajejem proste volje, s povdarjanjem golega zemeljskega realizma spodnaša tla vsakemu idealizmu! On je kristijan, in vender se roga krščanskim dogmam; on kliče: kvišku srca! in vender izpoznava Schopenhauerjev fatalizem. Kristus mu je vstanovil pravo vero, vero ljubezni — in vender veruje v drugega Odrešenika-Mesijo, ki ima biti — slovanstvo! Njemu ni Rousseau ov „Emil“ nič manj svet kot Kristusov evangelij! Spojite taka protislovja!

Primerjajte ortodoksnega Tavčarja, pa vernega, pobožnega Vošnjaka v knjigah Mohorjeve družbe z bogotajnim Tavčarjem in z materijalističnim Vošnjakom v „Ljubljanskem Zvonu“! Nam hočete dokazati, da je Jurčič resno mislil s krščansko vero in npravnostjo? Dokazati vam moremo z druge strani nasprotno!

Pa sploh v teh slovstvenih glavah se čudovito vse meša in vrti! Kjer bi človek pričakoval luči in jasnosti, je sama megla in zmedenost! Pa siliti se nas hoče, da bi take veleume na kolenih molili in njih izreke s češčenjem sprejemali kot prave božje orakelne! „Stritar piše“: „Prešeren poje“: — pa punctum — višjega prizivnega sodišča ga ni na nebu in na zemlji!

Čudno: od vsakega človeka, kateri hoče veljati za količkaj moža, se zahteva, da se vsaj zaveda, kaj je, kaj misli, kaj hoče. A ti ljudje, ti slovstveni maliki si niso niti sami na jasnem, kaj mislijo, niti je nam jasno, kaj mislijo in hočejo. Prvi pogoj prave duševne velikosti je jasen nazor o svetu, o življenju — a ti naši slovstveniki nimajo niti o svetu, niti o človeku in njega namenu določenega nazora; ako jih smemo soditi iz njih lastnih spisov, niti pri zdravi pameti niso, ker kar jim je danes belo, jim je jutri črno, v isti sapi isto trde in zanikavajo, hvalijo in obsojajo — njih slovstvo je kraljestvo pojmovnih nesmisli, intelektualnega anarhizma!

Kako mora tako slovstvo vplivati na duhove, posebno na mlade, se pač lahko razume. Jasno izraženi nazori v bralcu duha bodrijo, razsvetlujejo in bistrijo, tudi voljo oplojajo in jo nagibajo k dobremu; čim bolj pa se moralne sile v človeku krepijo, tem bolj se brzdajo in krotijo nižje: čustvo in domišljija. Naloga leposlovstva je sicer, da blaži čustvo in oploja domišljijo, a to mora delati harmonično z drugimi dušnimi zmožnostmi. Harmonija pa zahteva, da v človeku vladata razum in volja drugim, nižjim vzmožnostim; zatorej ne sme leposlovec nikedar plemenitejših vzmožnosti tako zanemarjati, da one ne dobijo v umotvoru primerne hrane, v tem ko živita od umotvora le domišljija in čut. Proti temu pravilu greše leposlovci, o katerih govorimo — leposlovci-anarhisti. Razum živi ob idejah, volja se ojačuje ob jasnem, določenem spoznanji pravega. Ideje so odsvit resnice; kakor je resnica ena, nedeljiva, tako nosijo tudi ideje le takrat

znak resnice na sebi, ter zamorejo razum pritegniti, da jim pri-trdi, ako si ne nasprotujejo, ampak se logično vežejo v harmo-nično celoto. Kjer razum vidi, da je rušen logični stik mej trdit-vami, ki se nahajajo na raznih mestih pisateljevih spisov, mora dvomiti o njih resničnosti. Ideje, ki se razdvajajo, ki druga dru-go izločujejo, ne izražajo resnice, zato je jim razum ne more pritr-diti. Slovstvo tedaj, v katerem vlada logični anarhizem, ne podaje razumu in volji duševne hrane: zmedenost pojmov in lo-gična nejasnost se polasti tudi bralčevega duha; tako slovstvo dova-ža hrano le domišljiji in čustvu; in ker se ta izključljivo živi-ta in gojita, se plemenitiše sile v duši, razum in volja, om-račite in potopite: namesto jasno mislečih in plemenito hote-čih ljudi vzgaja nam tako slovstvo fantaste in sentimentaliste.

Mi imamo o tem več ko eno skušnjo: mladenič, ki se je strastno vrgel na branje modernih pisateljev in pesnikov, v krat-kem duševno in moralno opeša; pojmi se mu zmedejo; dasi bo znal na pamet tisoč Schillerjevih ali Stritarjevih rekov, vender o ničemer, niti o človeku, niti o Bogu, niti o človekovem po-klicu ali o natori življenski ne bo imel jasnega pojma; in kar je še žalostneje, imel se bo v kljub vsemu temu za modrega, neo-zdravljivo bolehal bo za — veledomišljivostjo. Moderno leposlovje je za mladino pogubno, ker ji meša pojme, omračuje razum, in je duševno pustoši; in, kakor prevladuje v njem domišljija ali sentimentalnost, vzgaja nam ali nepraktične, za življenje in nje-ga resne zahteve nerabljive ljudi, ali pa prečutljive mehkužneže, ljudi brez volje in energije. Spominjamo se mlade žrtve moder-nega slovstva: pred leti ležal je na smrtni postelji dvajsetleten mladenič, kateremu je — Stritarjev „Zorin“ razvnel živce vlivši v mlado srce strup brezupnosti!

Anarhizem se iz slovstva čedalje bolj širi moreč duhove in zadušujoč v njih vsak vzlet po višem. Ko se je pa umstveni an-arhizem naselil v duhovih, mora prej ali slej pojaviti se tudi na zunaj — v življenji.

Bralna manija in nje nevarnosti.

Bralna manija je značilna za naš vek. Zdi se, kakor bi bili prepričani, da brez mnovega branja se človek ne more prav vzgojiti in izomikati. To velja ne le v višjih stanovih, tudi pri-prosto ljudstvo kmetiškega in delavskega stanu se pripravlja s poljudno pisanimi listi in knjigami. Slovstvena omika t. j. omi-ka, ki se zajema iz pisma, bodi splošna, segaj od najvišjih društ-venih krogov dol do najnižih slojev! „Berite, berite, veliko be-rite!“ — zabija se mladini v glavo po srednjih šolah. „Kedor ni bral tega ali onega dela, ne more v društvo omikancev.“ „Kaj, tega pesnika niste še brali? Sramujte se! Jaz sem ga znal na

pamet, ko sem imel še le petnajst let!“ Tako in enako se neprenehoma dijakom ponavlja od modernih vzgojevalcev. Od tod dandenes v mladini strast do branja brez mere in meje. Naša mladina ne bere, ampak knjige kar požira; tudi ne vpraša po kakovosti berila: dobro ali slabo — vse ji pride prav. Saj tudi v šoli se malo ali nič ne razlikuje mej dobrim ali slabim berilom; zgodi se, da dijaki dobivajo od profesorjev celo brezbožne in nenravstvene knjige, da, knjige, ki so — na indeksu! Kajti — tako se meni — knjige se ne bero toliko radi vsebine, ampak bolj radi jezika in zloga, in pa da si dijak z mnogim branjem širi obzorje!

Mi imamo o tem svojo misel, ki jo hočemo tu razložiti.

Naj pač nihče ne meni, kakor bi hoteli mi vse knjige in liste kar v ogenj pometati! Branje samo na sebi je dobro; le da se vsaka, tudi najboljša reč, more zlorabljeni in nje pomen pa koristnost pretiravati. Eno in drugo pelje k slabemu.

Kar se tiče zlorabe, nočemo tu govoriti o branji slabih knjig in listov — stvar je preočitna, nego da bi se mi trčili s tem čas in besede. Mi imamo v mislih sploh le dobra dela. Radi priznavamo, da je branje dandenes najkrajša in najnavadnša pot do splošnega izomikanja. Razne stroke človeškega znanja so se tako razmožile, da ni mogoče niti v šoli niti drugje vse, kar mora omikanec znati, ustno predavati — ne ostane tedaj drugega nego knjiga in branje. Brez branja bi naše obzorje ostalo omejeno, da bi omikanec ne mogel zadostovati vsem časovnim zahtevam. Dalje mora branje današnji dan biti nekaj lek proti strupu, s katerim skušajo Bogu in cerkvi sovražni ljudje zavdati vernemu ljudstvu. Resnično je, da se tiskajo in mej ljudstvom razširjajo slabe knjige in časopisi; z vednim priporočanjem in povdarjanjem, kako neobhodno potreba je brati, se je tudi ljudstva polastila bralna strast — skratka: ljudstvo želi brati in brati hoče; ako mu ne bomo podajali v branje dobrih knjig, segalo bo po slabih. Primorani smo dandenes mej ljudstvom povspeševati dobro branje.

Mi hočemo mariveč le pokazati, kaj slabega more slediti tudi iz dobrega branja, ako njega važnost pretiravamo; kajti znani rek: „omne nimium vertitur in vitium“ ima svojo moč tudi tu. To naj nas opominja, da nismo narodu še zagotovili prave, stalne sreče, ako vemo, da je založen s knjigami in časopisi, katere noč in dan pridno prebira.

Pred vsem branje ni naravno, niti najboljše odgojilo človekovo. Človek je čutno duhovno bitje; da ga naravno vzgajamo, moramo rabiti odgojilo primerno njegovi naravi, odgojilo čutno-duhovno. Tako odgojilo pa ni pismo ali črka, kajti črka je mrtva, duh je, ki oživlja. Odgojilo torej človeški naravi edino primerno je živa beseda, katere bistvo se sestavlja dvojno: iz čut-

nega zvoka pa iz duhovne misli, ki se v zvoku vteleša. Zatorej je Jezus Kristus poslal apostelne po svetu, ne naročivši jim: Pišite in dajajte brati! ampak: Oznanjujte, pridigajte evangelij! Vera, temelj krščanske vzgoje, uči apostelj, je iz slišanja, slišanje pa po besedi Božji.¹⁾ Tudi mi ne verujemo, ker beremo v sv. pismu, ampak ker tako slišimo od sv. matere cerkve.

Še le v srednjem veku so se pojavile nekatere sekte, ki so začele posebno povdarjati važnost in potrebo branja, posebno sv. pisma; v 16. veku pa so nekateri reformatorji šli tako daleč, da so branje sv. pisma razklicali kar potrebno za zveličanje. Znana je sploh bralna strast, ki se pri protestantih nahaja za sv. pismo in druge nabožne knjige. V to so se pri njih osnovala tudi tako zvane biblijske družbe, da bi razširjale sv. pismo in pospeševale njega branje. In skrb protestantskih društev se razteza tudi na katoliške narode, mej katerimi razprodajajo ali celo brezplačno ponujajo sv. pismo v ljudskih predstavah.

Se li to godi slučajno? Ne, akatoličani imajo pri tem svoje posebne namene. Oni vedo, da katoliška vera je iz slišanja, da smo katoličani, le vkolikor in ker poslušamo učečo cerkev. Od te učeče cerkve t. j. od svojih duhovnih pastirjev in škofov bi akatoličani ljudstvo katoliško radi speljali na pot, ki so jo oni nastopili v 16. veku odpadši od cerkve. Radi bi katoliške narode polagoma poprotestantili. Polagoma, a gotovo — ker glavna reč je, da se privadi ljudstvo brati sv. pismo ter sam o, n e p o s r e d n o zajemati iz zaklada Božjega razodenja; kmalu bo začelo tudi samo razlagati svetopisemsko besedo — in tako se mu bo zdela razlaga župnikova čedalje bolj brezpotrebna; čedalje manj bo pogrešalo krščanskega nauka, žive besede učeče cerkve. To more katoličane le odvracati, da ne zahajajo več z otroško ljubeznijo in zaupnostjo k materi ogrevat si v njenem naročji katoliško zavest. Prvi korak k protestantizmu! — Splohko bi šlo za to, da bi se v pisani besedi ljudstvu podalo sv. pismo še tako izyrstno razlazano, liturgija z vsemi liturgičnimi molitvami, pa cerkveni govori, sploh vse, kar je doslej slišalo iz ust svojih duhovnih pastirjev, tako da bi malo ali nič ne slišalo v cerkvi, česar bi doma ne imelo v knjigi — ako bi šlo za to, pravimo, mi bi se pomišljali osrečiti narod s takim darilom

Pa vrnimo se zopet k občenemu vprašanju. Pisana črka je mrtva in nedoločena. Prepustiti se mora braven, da jo sè svojim duhom oživi ter ji pomen določi. Ako damo tedaj kmetu knjigo v roko, izročimo mu posel, da sam določuje pomen besedi in njih nauk t. j. postavimo ga učenika samemu sebi. To mora o-

¹⁾ Rim. X. 17.

buditi v njem zavest neodvisnosti, in v oni meri, v kateri se ta zavest vtrjuje, mora pojemati čut odvisnosti od tuje avktoritete: ako sam določujem, kako misliti, kaj je res in prav, ni treba, da me drugi podučujejo! Neodvisnost misli je prva, ona poraja neodvisnost hotenja in dejanja. Kedor začne v misli odtegovati se avktoriteti, se ji tudi v volji in dejanji ne bo pokoril. Zatorej se nam zopet ne zdi slučajno, da so mej heretiki ravno tisti najbolj priporočali branje sv. pisma in sploh pisemsko izobraževanje, kateri so se pred vsem odlikovali po revolucijskih, antisocijalnih težnjah. Znani so iz srednjega veka Valdenzi, Wiclefitje, Husiti: znani protestantje, kajti protestantizem je po svojem bistvu revolucionaren. Kar se posebe tiče razširjanja sv. pisma po biblijskih družbah, spričuje slavní nemški zgodovinar Leo, kako imajo tudi mej katoličani revolucijske namene, kažoč posebno na severno Italijo, kjer so pred 40—50 leti angleški emisarji s posebno požrtvovalnostjo trosili mej ljudstvom italijansko biblijo; Leo meni, da ravno z branjem sv. pisma so se narodu vcepile one revolucijske težnje in nevkrtnost, po kateri so severo-italijansko pleme toliko odlikuje. — Znano je tudi, da se dandenes morda nikjer na svetu toliko ne bere kot na Českem. Tam veje Husov duh. In branje, se zdi, je mogočno sredstvo, s katerim se ima velika množica speljati od pokorščine do cerkvene in posvetne oblasti ter dozoriti za revolucijo. Morda bo nedoljna prihodnost kazala, kako prav sodimo.

Neizmerne važnosti kakor pri vzgoji posameznikov, tako tudi pri vzgoji celih narodov je, da vtrjujemo v njih kar mogoče spoštovanje avktoritete, ker brez tega ne more obstati noben red ne v cerkvi ne v državi. Posebno pa moramo vselej in neprenehoma na to paziti pri vzgoji nižega ljudstva. Velika množica nikedar ali malokedaj toliko dozori, da bi mogla ob sebi stati in se vladati; ona ostane več ali manj vedno otrok, ki mora ubogati in se dati voditi; to je pa nemogoče, ako ne spoštuje avktoritete. Kakor otrok, tako tudi ljudstvo identifikuje avktoriteto z osebami, ki ga vzgajajo in vodijo. Da se torej v ljudstvu živ ohrani čut pokornosti, da ne zamre v njem spoštovanje avktoritete, je potrebno, da njegovi učitelji in voditelji sami z njim občujejo in ga podučujejo. Beseda, ki jo od njih slišijo obraja spoštovanje, vtrjuje čut odvisnosti. Ljudstvo mora svoje voditelje pred seboj videti, jih slišati; njih živa beseda je nanje navezuje. Kedor tedaj ljudstvu v pisani besedi podaja vse, kar more slišati od svojih voditeljev in učiteljev, ruši ono živo socijalno vez, ki jo sklepa mej podložniki in višjimi le živa beseda, ter ljudstvo speljuje na nevarna pota.

Kedor sam bere in razlaga, se večkrat moti in prav lahko zabrede v krive pojme. To velja posebno pri neomikanem ljudstvu. Kako krivo se večkrat razumevajo še toliko priprosti nau-

ki! Ako tedaj gremo z branjem predaleč in ljudstvu prepuščamo, naj se samo izobraža iz knjig, je nevarnost velika, da se v duhovih vgnezdijo krivi nazori in sodbe; v teh bo ljudstvo živele, ne da bi bilo mogoče mu jih popraviti ali izbiti, kajti kar se bere, se v srcu obdrži, in ako z občevarjem, z živo besedo ne izvabimo iz kmeta, da izpove svoje zmote, bo v njih živel in umrl; a o svojem času zmote obrodijo tudi sad slabega dejanja in nenravnega življenja.

Slednjič moramo še povdarjati, da pismeno izomikanje, denimo tudi, da so knjige skoz in skoz dobre, in da se črka prav razume, vendar vedno ostane nepopolno in nekako mrtvo, za življenje manj živahno, manj praktično. Sole, tudi višje, kjer bi mogli dijaki več ali manj vse, kar slišijo iz ust učiteljev, najti v knjigah, imajo vedno svojo veljavo; tako zvano avtodidaktično učenje, učenje iz knjig brez učitelja, je in ostane pomanjkljivo in ne bo nikedar doseglo one popolnosti, kojoj si pridobi mladenič po šoli, po živi besedi učiteljevi. Tako tudi ljudstvo, ki se enostransko emikuje iz knjig, ni nikedar duševno tako živo, ne bo nikedar znalo teoretičnega znanja tako vporabljalati na življenje nego ljudstvo, kateremu je prvi in glavni vir izomikanja živa beseda. Narod severnih protestantskih pokrajin, dasi toliko bere, je vkljub temu ekorniši in nepripravnši za življenje od n. pr. italijanskega ali francoskega ljudstva, ki primeroma tako malo bere in je bilo do novejših časov branja večinoma nevešče.

Močno se moti, kedor misli, da slovstvo, bodi še tako razvito, mej ljudstvom še tako vdomačeno, more narod vzgajati k pravemu, stalnemu napredku in sreči, ali celo brezpotreben delati poduk z živo besedo; temveč čim bolj se širi v ljudstvu bralna strast, tem bolj moramo iskati prilike in načinov, kako večkrat z ljudstvom v dotiko stopiti in z živim podukom je buditi, razganjati mu dvome, popravljati zmote, ki se jih je znalo navzeti iz slovstva. Nikar ne zanemarjajmo poduka z besedo, češ, saj ljudstvo bere! Ljudstvo bere, a ljudstvo tudi razlaga in misli po svoje, in gorje nam, ko bi morali prej ali slej zapaziti, da ljudstvo vže davno ne misli in čuti z nami, ampak je po slovstvu speljano na kriva pota, s katerih se da tako težko zopet pripeljati na pot resnice! Kaj takega morejo vže zdaj zapazovati krščansko misleči možje in duhovščina na Českem, kjer je narod zadnjih let bral in bral kar mu, je podajalo novejšo husitsko slovstvo — in narod hodi zdaj svoja pota, daleč za seboj zapustivši cerkev in duhovščino!

Pred vsem bi kazalo ne le v cerkvi ljudstvo pridno podučevati v krščanskih resnicah, pobijati krive nazore, ki se jih je znalo nalezti iz leposlovja in političnih listov, ampak tudi zunacerkve kar mogoče snovati raznih društev, prirejevati podučne shode, sploh iskati vsake priložnosti, kjer nam je mogoče na

narod vplivati z živo besedo; najmanj pa bi se smeli temu poslu odtegovati tisti, kateri so ali po učenosti ali po višji oblasti ali bogastvu poklicani, da vplivajo na veliko množico. Delovati bi morali razumniki na to, da manijo branja v ljudstvu paralizujejo s podukom ter tako kar moči od njega odvračajo zla, ki prihajajo od neomejene brainske strasti.

Dr. Mahnič.

Iz novejšega hrvatskega slovstva.

Nekoliko besedi za uvod.

V zadnjem zvezku smo pisali iz najboljšega namena par vrstic o hrvatskih razmerah. K sklepu smo obljubili, da se bomo tudi v bodoče ozirali na delovanje naših sobratov, ter opozarjali Slovence na njih napredek. Da bomo tedaj mož beseda, hočemo svojo obljubo spolnovati. Zadnjič smo podali častitim čitateljem nekak splošen pregled hrvatskih razmer. Res, da je ta pregled kratek in površen, toda menimo, da bo zadostil našemu namenu.

Preden pa preidemo k posameznostim, nastane vprašanje: o čem bi najprej pisali? O politiki? S sedanjo politiko se pečajo mnogi hrvatski, kakor tudi nekateri slovenski časopisi, čemu se tedaj mešati v njih delokrog, posebno ker naš list ni političen? Sploh je politika odvisna mnogo od mož, ki imajo oblast in dolžnost skrbeti za občni blagor države in ljudstva. Kakeršnih načel so ti možje, kakeršnega mišljenja so, takošno je tudi njih delovanje. Načela ali sploh mišljenje je pa odvisno od vzgoje, nadalje tudi od lastnega izobraževanja. Za to so pa potrebna sredstva, in glavna sredstva so gotovo knjige. Spregovorili bomo torej o tem, kar naznanja naslov tega spisa: o hrvatskem slovstvu. Zakaj ravno o tem, bomo kmalu pojasnili.

Večkrat se sliši ali čita: Bodočnost sloni na mladini. Da se tedaj zboljšajo časi, potrebno je ozirati se na mladino, vsajevati ji v srce pravega duha in voditi jo k vsemu dobremu; nasproti pa je potrebno odvracati od nje vse pogubno ali škodljivo. V kakeršnem duhu se torej mladež vzgoja, v tistem bo pozneje delovala.

Iz tega spoznamo, kolike vrednosti je vzgoja. Kakošna mora biti vzgoja, o tem govori obširnije vzgojeslovje ali pedagogika; tukaj omenjamo samo to, da se prava vzgoja mora ozirati na telo in dušo, ne samo na posvetno, ampak tudi na

večno. Prvi pripomoček, zboljšati stanje kakega naroda, je prava, krščanska vzgoja. Vender to še ne zadostaje. Versko prepričanje, moralno življenje, načela i. t. d., vse to je mnogokrat odvisno od poznejšega izobraževanja, katero se pa ne vrši v šolskih prostorih, marveč vsak se mora sam za to truditi. Sredstva so mu knjige, Ljudje hodijo v šolo le nekaj let, pozneje so pa prepuščeni samim sebi. Sola jim podaja samo podlago, pokaže jim način, opozori na sredstva izobraževanja, ali z drugimi besedami: šola jim da okostje, katero morajo potem sami z mesom obdati.

Katera pa so sredstva, ki pomagajo človeku, da se nadalje izobrazi? Sredstva so razna. Nekedaj so se otroci učili gospodarstva, pravega življenja od starišev, sosed od sosedu i. t. d., — sploh način izobraževanja je bil vzgled stariših ali tudi prosti poduk. Toda sedaj, v rasvetljenem 19. stoljetju, zna skoraj vsak brati in rabiti knjigo. Malokatera reč se nahaja, katera ne bi bila spisana v knjigah, tudi kar se je poprej razširjalo od ust do ust, se sedaj nahaja črno na belem. Tako nam knjige podajajo nauke o gospodarstvu, o obrtniji, umetnosti, znanosti, sploh o vsem, kar je potrebno in koristno za človeško življenje. Ali — vsaka stvar ima kako dodro, pa tudi kako slabo lastnost, ima solučno in senčno stran. To velja posebno o knjigi. Črka je sicer sama na sebi mrtva, vender lahko mnogo koristi, še več pa škoduje. Beseda namreč izgovorjena se nekaj časa v spominu ohrani, toda kmalu se pozabi. Drugače pa je, ako je zapisana, ta se hitro razširi, gre od rok do rok, in dasiravno se lahko pozabi, vender se še lahko povrne.

Velike važnosti so tedaj pisane besede in lep dar božji je: zmožnost spisovanja knjig. A pri tem opravilu človek lahko zaide, ako nima pred očmi pravega namena. Kaj je naš namen, to je vsakemu dobro znano. Bog je vstvaril nas in vse drugo v svojo čast in naše zveličanje. Človek mora tedaj tako živeti, mora svoje moči v to obračati, da spolnjuje ta namen. Kar temu namenu nasprotuje, ni dobro, ampak napačno, da, grešno. Pisatelj je svoj dar prejel od Boga, vsled tega je dolžan obračati ga v čast Stvarnikovo in v dušno korist lastno in svojega bližnjega. Pisatelj mora spolnovati Božje postave ko vsak drug človek, zavoljo tega mu ni vse dovoljeno; ne sme namreč ravnati po svoji domišljiji, temuč po zakonih naravnih in božjih. Dolžnost pisateljeva je vzbujati ljubezen do Stvarnika razkazajoč darove božje ljubezni, voditi do spoznanja vsega, kar je dobro in lepo, podajati čitatelju estetičnega vžitka. Ker je pa človeška natura slaba in nagnjena k hudemu, ne sme pisatelj s svojimi spisi podpirati slabo nagnjenje, ali z drugimi besedami: ne sme vzbujati strasti ter priporočati kot dobro, kar je napačno, kar je nasprotno pravemu namenu. Ako pa že opisuje tudi to, mora vselej pokazati, da to ni pravo, ampak pri-

poročati, kar je dobro in v soglasju z namenom, Ako tedaj pisatelj opisuje reči ki so nasprotno božjim ali naravnim postavam, mora se to zgoditi iz namena, da se nasprotno, bodisi čednost ali kaj drugega, tem lepše pokaže; z drugimi besedami: pisati mora tako, da se lepota in vzvišenost tistega pojma, ki je nasproti temu, katerega opisuje, tem sijajniše pokaže. Vzemimo vzgled. Pisatelj hoče opisati pregreho zapravljivosti. Kako mora to storiti? Ali sme govoriti o zapravljivosti kot o kaki čednosti? Nikakor ne! Ako zapravljivost pripisuje osebam, o katerih govori v svoji povesti, tega ne sme storiti zato, da bi pripočel bralcu naj tudi on tako dela, temveč mora tako opisovati, da bralcu, pokaže pregrešnost zapravljivosti. Opisovati mora, da pokaže kako koristna, kako dobra in lepa je varčnost. Iz tega spoznamo, da pisatelj lahko obravnava dobre in slabe reči in da ne velja vgovor: Ako mora pisatelj ali pesnik imeti večni namen pred očmi, ne sme o drugem pisati ali kaj drugega opevati kakor Boga, nebesa, čednosti i. t. d. Ne! Pisatelj sme tudi o drugih rečeh spregovoriti, kot o pregrehah, o človeških slabostih, strasteh i. t. d. toda le iz tega namena in tako, da vzbuja človeku čustvo do dobrega in lepega, in da ga ne vodi od pravega namena, ampak da ga še potrjuje v dobrem.

Kar velja o pisateljih sploh, to velja še posebej o pesnikih. Dolžnost pesnikov je sê zbranimi besedami, z vzvišenim govorom vzbujati v človeku ljubezen do vsega, kar je v resnici lepo. Pesnik mora svoj dar, katerega je od Boga prijel, v to obračati, da pokaže lepoto naravnih in nadnaravnih reči, da poda čitateljem tisti užitek, kakeršnega od njega pričakujejo, in da sê svojo spretnostjo pokaže v lepši luči vse, kar človeka vodi k pravemu cilju.

Kako vzvišen je ali bi moral biti namen pesnikov! Imajo li pa vsi pesniki ta namen pred očmi? Žal, da o vseh ne moremo tega trditi! Marisikateri pesniki ne mislijo na ta namen, ne vodi jih resnica, mariveč lastna domišljija. Vsled tega vidimo, da njihove pesmi, dasiravno je jezik lep, zlog pravilen, ne dajo tistega vžitka, katerega od njih pričakujemo. Nekatere takih pesem ne samo da ne blažijo človeškega srca, temveč ga še odvrtačujo od dobrega in pravega. Takí pesniki, ki so zgrešili pravo pot, ne delujejo kot služabniki večne resnice, mariveč so orodje nasprotnika človeškega rodu, taki škodujejo lepi umetnosti več ko koristijo.

Nasproti, kako vzvišene so pesmi tistih pesnikov, katere vodi pravi namen! Koliko krasnih misli nam podajajo, koliko važnih naukov! Take pesmi ne vzbujajo strasti, ne opevajo pregreh, ne hvalijo, kar je graje vredno, ampak obračajo človeško srce k dobremu, ter vodijo do spoznanja in ljubezni tistega, ki vse modro vlada. Pesniška dela morejo tedaj mnogo koristiti

pri odgojevanju in izobraževanju. ako so dobra, še več pa lahko škodujejo, ako se v njih skriva strup ali pa napačna načela.

Ko smo si ogledali pisateljski in pesniški dar in ko smo spoznali njegov namen ali dolžnost, preidimo k stvari. Ozmimo se na sredstva izobraževanja, katera podaja mladini hrvaško slovstvo, da spoznamo, ali so ta sredstva kos svoji nalogi, ali niso. Za sedaj se ozrimo na pesništvo, ker na to se vsak ozira najprej, in s pesniki se vsak narod hvali.

Hrvatje imajo mnogo starejših pesnikov, katerih ime sluje tudi pri tujih narodih, toda s temi se ne bomo pečali, ampak obrnemo se k pesniški vili novejšega časa, ali bolje rečeno, ogledali si bomo tista pesniška dela, ki so najbolj razširjena, pa tudi najbolj priljubljena mladini sedanjega časa.

Peter Preradović.

Prvak hrvatskih pesnikov in eden iz mej najznamenitih slovanskih pesnikov je Peter Preradović. Njegove pesmi se nahajajo v raznih listih, nekatere pa je sam posebej izdal. Po smrti so izdane vse pesmi l. 1873 pod imenom: „Pjesnička djela P. Preradovića“, in slednjič je l. 1890 društvo „M. H.“ izdalo veči del pesni pod imenom „Izabrane pjesme“. Na to izdajo se bomo tudi mi ozirali. Preden pa spregovorimo o pesmih samih, omenimo v kratkem življenje pesnikovo.

Peter Preradović se je rodil dne 19. sušca l. 1818 v Grabrovnici, vasi nekdanje Krajine. Začetne šole je obiskoval v Grubišnom polju in v Gjurgjavcu, l. 1830 je bil sprejet v vojaško akademijo v Dunajskem Novem mestu. V tem zavodu (ker se je odgojeval seveda v nemškem jeziku) je začel skladati nemške pesmi. Za osem let je obiskal svojo mater in sestro, toda pozabil je materin jezik tako, da se niso mej seboj razumeli, ker mati in sestra niste znale nemščine. Res, da se je pri tem obisku nekoliko zopet priučil domačemu jeziku, vendar s tem ne bi nikoli postal tak pesnik. V vojaški službi bi bil ostal istega tujega mišljenja, ako ne bi nanj vplivali nekateri Hrvatje, ki so služili z njim v isti službi (kot Kukuljević in drugi), in ako ne bi bil prestavljen v Dalmacijo. Tamkaj je šel skoz Benetke, kjer ga je Spiro Dimitrović, narodni pisatelj, pridobil za hrvatske ideje in navduševal, da zлага pesmi v materinem jeziku. Obljubil mu je namreč, da mu pošlje hrvatsko posem, toda pod tem pogojem, ako mu Preradović odgovori s hrvatsko pesmijo. To se je tudi vresničilo. Dimitrović mu pošlje pesem, v kateri proslavlja pesnika in njegove vojake. Tako je Preradović prisiljen zložil pesem: „Poslanica Špiri Dimitroviću“ (glej Iz. pj. str. 209.) l. 1843, ki je prva v narodnem jeziku, in, kakor sam v lastnem življenjepisu priznava, nima posebne vrednosti.

Druga njegova pesem, ki je prva stopila v javnost, je : „Zora puca“ (Iz. pj. str. 213.). Zagledala je svet v listu : „Zora Dalmatinska“ 1854. Od tega časa je pesnikoval v hrvatskem jeziku. L. 1848 je postal kapitan, 1856 pa general. Istega leta je bil prestavljen na Dunaj, kjer je živel do smrti, to je do 18. julija 1873. Pesnik je torej vmerl v tujini, oddaljen od mile domovine; ker je pa želel počivati v domači grudi, (saj to željo izraža v lepi pesmi „Putnik“ (Iz. pj. str. 85)), vsled tega so njegovi telesni ostanki preneseni z Dunaja in dne 14. julija l. 1879 v Zagrebu na centralnem pokopališču (Mirogoj) v posebni grobnici pokopani.

Preradović je bil mož trdnega značaja, resen, toda jako blag; vsled tega so tudi pesmi bolj resne in mile. Svoje stanovske dolžnosti je vestno spolnoval do smrti in dasiravno mu je veliko posla in truda provzročevala vojaška služba, je pri vsem tem vendar mnogo bral, ter se pečal zlasti s filozofijo. Kako je ljubil svojo domovino, pričajo najbolj njegove radoljubne pesmi. Premoženja ni imel veliko, večkrat je živel celo v veliki stiski, kar se tudi razodeva v nekaterih pesmih. Da na vero ni pozabil, dasiravno v taki službi in napojen z novo spiritistično nauko, so dokaz večina pesmi. Ostal je optimist s trdno vero v Boga in boljšo bodočnost.

* * *

Ozrimo se sedaj na same pesmi ter si oglejmo posamezno delovanje tega dičnega moža. Prvo mesto zavzemajo rodoljubne pesmi. Preradović je veči del svojega življenja bival izven ožiše domovine; odtod tolika ljubezen in toliko hrepenenje po domovini. Ko se je vzbudila v njem ljubezen do domačega jezika in ko jo zvedel, kako se Hrvatje vzbujajo in kako krepko branijo svoje pravice in jezik, začel je tudi on pridno pomagati svojim sobratom s peresom. Pošiljal je svoje proizvode raznim listom, ter spodbujal k stanovitnosti. Kako je želel prebivati v domovini, nam najbolj kaže pesem : „Putnik“ (str. 85). Težave tega popotnika so lastne težave pesnikove. Vsebina te lepe pesni je sledeča : Potnik hodeč v puščavi in ob slabem vremenu toži, zakaj se je podal v tuje kraje ter zapustil domačo grudo. To žalost mu še povečuje neprijaznost neke starice, ki se ga ni hotea vsmiliti in mu dati prenočišča. Vsled tega pravi s solznimi očmi :

Za tujinca ništa nemaš,
Tudja majko, kad te moli,
Tudje diete tvoje nije.

V tem žalostnem trenutku pomisli na svojo domovino, obrne oči proti nji ter kliče :

Primi opet svoje diete,
 Do veka će tvoje biti,
 Ljubiti tebe vsako doba,
 U tom polju daj mu groba.
 Tvojim cviećem grob mu kiti!

Te presrčne želje pesnikove so se vresničile. Res, da ni oival zadnje dni svojega življenja v domovini, vendar mu je ona dala prostor, kjer njegove kosti čakajo vstajenja, ona mu okrasuje grob s cveticami.

Ta pesem je prav močno razširjena, pa tudi najbolj priljubljena, vsled tega tudi slavno društvo M. H. ni hotelo spremeniti prve strofe, kakor jo je pesnik pozneje spremenil. Zadnja dva redka te pesmi se nahajata na dičnem spomeniku pesnikovem.

Polna čuvstev je tudi pesem: „Djed i unuk“, v kateri ded pred smrtjo podučuje vnuka, naj proslavlja domovino.

Preradović ni samo Hrvatov spodbujal h krepkemu delovanju, mariveč je tudi druge narode slavenske vabil k zajemnosti in složnemu delovanju. Tako nam pesem „Kosovo polje“ razodeva želje pesnikove, da bi se Srbi združili s Hrvati ter delovali za blagor domovine. Na koncu izraža te želje:

Kad svi jednog Boga molite, kad svi
 Jednim glasom Slavu pjevate, kad svi
 Jednog tiela uda ste, bud' te i svi

Duha jednoga.

Iste misli nam podaja pesem: „Poljakom“ (Iz pj. str. 145), s katero vabi Poljake, da bi se združili s Hrvati in razlog temu navaja z besedami:

Više ruka može
 Više, kad se slože,
 Više braće skupa
 Dalje napred stupa.

Ravno tako v pesmi „Rusinom“ (Iz. pj. str. 145.) proslavlja Rusine, da so se pridružili k drugim Slavenom.

Krasna pesem je „Rodu o jeziku,“ (Iz. pj. str. 151.) S to spodbuja pesnik narod, da ljubi svoj materin jezik, opisajoč njegovo lepoto in razširjenost. Pesem je polna misli, čustev, pa tudi nekakega ponosa, ko pravi, da so ž njim vladali cesarji in kralji, ter da je jezik razširjen od Carjigrada do Kotora, od Črnega do Jadranskega morja. Najlepše misli te pesmi izražajo besede:

Svaka zviezda svojim svjetlom sieva
 Svaka ptica svojim glasom pieva
 Ti jezikom svojim stori!
 Sladkim glasom materinim
 Odlikuj se medju inim!

Razlog temu navaja to, ker ga je Bog vstvaril s tem jezikom, da bi ž njim govoril, popeval in Boga častil.

Tej podobna je pesem „Jezik roda moga.“

Pobožno čustvo pesnikovo nam kaže pesem „Molitva“ (str. 159.) Pesnik prosi Boga za svoj narod, ki je majhin in obdan od sovražnikov, da bi ga krepčal v napredku, ter mu poplačal trpljenje, katero je prestal pri brambi svoje domovine. K sklepu pravi:

Ako l' pako nezgode ga smute,
 Te i nade luč mu gasne,
 Uzdrži mu zvezde jasne,
 Vjerrrost sebi, pouzdanje u te.“

Biser pesništva hrvatskega in najboljši dokaz, kako je Preradović ljubil domovino, je pesem: „Pozdrav domovini“ (str. 140.) Ko se je l. 1849 po bojevanju s Piemontezi vrnil v Zagreb, zložil je to pesem. Videl je že mnogo krajev lepih in glasovitih, ali:

Svi su liepi al svi skupa niesu,
 Što si, majko, meni samo ti.

V pesmi „Naša zemlja“ (str. 171) proslavlja pesnik domovino, je povsod rodna in plodna in slavna po svojih junakih, ki so se hrabro bojevali zoper sovražnike sv. vere. K sklepu pa vzbuja rojake k ljubezni take dežele ter kliče, da jo varujejo in ji ohranijo pravo življenje pred tujim plevelom.

V pesmi „Bože živi“ (str. 173) prosi pesnik Boga, da bi blagoslovil rod in mu poplačal trud in trpljenje, katero je prenašal v vednem bojevanji proti sovražnikom. Ta pesem je tudi vglasbena in se kaj rada razlega mej hribi in po veselicah.

Ljubezen do domovine nam pričajo še druge lepe pesmi, kot „Utjeka“ (str. 175), kjer pesnik spodbuja narod k stanovitnosti, rekoč, da zakoni božje pravičnosti niso pokorni človeškemu razumu. Potem „Konac kraju“ (str. 180), katera naznanja propadanje turške moči in slave ter lepšo bodočnost mile domovine. Slednjič je vredna spomina pesem: „Bilo kad,“ kjer tolaži rod, da prenaša težave in nüdloge, ker prišel bo čas, da bo vse to minulo.

Kako je bila Preradoviću pri srcu sloga in skupno delo-

vanje Slavenov, nam jasno kaže pesem: „Slavjanstvu“ (str. 166.) V tej pesmi opisuje pesnik preteklost, kažoč, koliko so Slaveni pretrpeli od sovražnikov, nadalje sedanjost, govoreč o njih moči in množini. Ker pa Bog tiste, katere ljubi, tudi tepe, zato tudi Slavene tarejo nesreče, sovraštvo, sebičnost in nesloga, vender, pravi pesnik, naj nikar ne obupajo, ker je Bog ravno nje postavil, da širijo blagor in dobro na svetu. Potem se pesnik ozre na bodočnost in kot prerok polen navdušenja oznanjuje boljše čase rekoč: Prišel bo dan, ko bo izišlo solnce ljubezni, ki bo združilo vse Slavene v edino cesarstvo — cesarstvo ljubezni.

S to pesmijo je Preradović kot idealist dosegel vrhunec in dal Bog, da bi se njegove želje, ali bolje rekoč njegovo pre-rokovanje izpolnilo, pa ne samo v narodnem, ampak tudi v verskem oziru.

To so glayne, da, najlepša rodoljubne pesmi hrvaškega pravaka. Spotakljivega ali graje vrednega ne najdemo v njih ničesar; tu pa tam je kaka malenkost, toda to se mora pripisovati njegovi navdušenosti. Nekateri pesmi kažejo, da je ves gorrel ljubezni do domovine in do roda slovanskega; ker je pa spoznal iz političkih okoliščin, da ni prave vzajemnosti, se je tolažil z bodočnostjo in tudi druge spodbujal k stanovitnemu delovanju.

Kakor nam domoljubne pesmi kažejo pesnikovo ljubezen do domovine, tako nam druge pričajo o njegovem verskem prepričanju. Iz teh pesmi marisikaj dobrega izvadimo, marisikatero zrnce je vredno, da je podamo častitemu čitatelju.

V pesmi: „Ruža i ljubica“ (str. 7) uči pesnik, da moramo biti zadovoljni s svojim stanom, v katerega nas je Bog poklical. Sklene pa: „Nij čestitog života — Do čestite smrti;“ to je: kaj pomaga srečno in slavno življenje, ako je njegov konec nesrečen? Naj kedo živi še tako pravično, ako pa ob koncu življenja zgreši svoj poklic, ako pred smrtjo zapusti pot pravičnosti in kot tak konča tek svojega življenja, ni srečen. S pesmijo: „Dvie ptice“ (str. 9) nas uči, da ljubimo domovino, naj bo še tako uboga in od drugih zaničevana: „Domovina kakva bila — Rodjenom je sinku mila.“

Lep nauk nam podaja sonet „Ljudsko srce“ (str. 8.) Človeško srce ni nikoli prav zadovoljno; ko doseže en namen, že se mu vzbudi sto drugih želja. In čemu toliko skrbi:

Medj kolievkom (zibelko) traje i medj rakom (trugo)
 Našem žiću odveć kratko doba,
 Za to srce u nazočju groba
 Uviek drhće željem sve jednakom,
 Misleć uviek: zemlja ima slasti.
 Koja neće s njima u grob pasti!

Pesnik hoče reči: Kratko je naše življenje, toda srce vendar ne miruje, četudi je že blizu groba, ker vedno misli, da je še kako veselje na svetu, ki ne bo šlo z njim v grob.

Še lepše misli razodeva „Pamet srce“ (str. 9). Pamet, ki stanuje v glavi, se pritožuje srcu, zakaj vedno bije in ji ne da nikoli pokoja. Srce pa odgovarja: Morje je tudi nižje od obrežja, vendar ne more zabraniti morju, da ga ne bi tolklo s svojimi valovi:

Tvoju visost Bog ti blagoslovi!

Al ne diraj u pravo ničije:

Iz mog žara ti si svetlo božje,

to je: Ne kratim ti tvoje visokosti, toda tudi ti se ne mešaj v ptuje pravice, ker ako ne bi mene bilo, tudi ti ne bi gospodovalo.

V pesmi „Zemaljski raj“ (str. 32) opisuje pesnik posvetne dobrote in slasti, ki mnoge tako oslepijo, da mislijo, da so že na zemlji nebesa; ali: „Ah na zemlji nema raja. — Želja za njim to je sve.“

Navada je, da si ljudje ob novem letu voščijo srečo in vse dobro. To je nagnilo našega pesnika, da je zložil pesem: „Mlado ljeto“ (str. 36). Ta pesem pa nas uči nekaj koristnega: Novo leto nam bo srečno in veselo, ako bomo s hvaležnostjo sprejemali iz božjih rok to, kar nam bodo dodelile, ako ne bomo več želeli, kakor tisto, kar nam bo Gospod določil. — Ne manj lepa je pesem „Priznanje“ (str. 36), v kateri pesnik kliče duši, da hvali Stvarnika, ki jo je vstvaril po svoji podobi, postavil čez vsa zemeljska bitja, ter ji dal nevmerjočnost.

Vzvišene so pesmi „Nepojamnost (nezapopadljivost) Boga“ (str. 37) in „Bogu“ (str. 64). V prvi pesnik občuduje božje lastnosti, ker jih pa ne more zapopasti, sklene tako-le:

Ljudski razum oko duha tvoga

Kao leptir oko svetla leti,

Snebiti se drzitošću može,

Al do učit tebe nikad Bože!

Druga sestoji iz treh oddelkov. V prvem primerja človeka črvičku, ki se trudi, da bi zapopadel božje bitje, toda pri tem preiskovanju mu pamet opeša. Katerkoli obrne svoje oči, povsod vidi dela Tvojih rok, vse priča, da: „Ti jesi! a šta jesi? Šta si umu ostaje tajna do veka.“ Dasiravno pa človek ne more zapopasti Božjega bitja, vendar spozna njegove lastnosti, in o teh govori v drugem oddelku:

Ti jesi blag i dobar i milostan

Ti jesi jak i mudar i pravedan,

Ti jesi svet i blažen — — — — —

Sve s tebe biva, vir si, iz koga svi
Životi teku, more, u kojem se
Sve smrti tope, uzrok prvi
Svega na svietu i cilj mu zadnji.

Nadalje opisuje božjo večnost, pričužnost, vsegavednost in modrost. V tretjem oddelku pa sklene: O Bog, kedo je tisti, ki bi mogel naštetati vse Tvoje lastnosti, kedo more prešteti vse solnčne žarke? Vsaka pesem mora pasti pred tvoje veličastvo in skesano klicati:

Prah je stan moj, ter povjetarce (veter), što
Iz njega časkom dignu mene,
Unj me opeta i spusti evo.

Hoče reči: Visoko sem se vzdignil sè svojimi mislimi opevajoč tvoje lastnosti, toda zemlja je moje prebivališče, zato se zopet nahajam tamkaj, kjer sem bil poprej glede spoznaja tvojega bitja. Slednjič prosi ponižno Boga, da mu odpusti predrznost, s katero se je lotil njegove nezapopadljivosti. — Ta pesem nam označuje Preradovićevo versko stran; trdno dokazuje, da je bil vernega srca, da je spoznaval, da je bitje, kateremu je vse podložno, kateremu se morajo klanjati tudi pesniki. S to pesmijo Preradović dokazuje, da je tudi nad pesniki višja moč, kateri se morajo podvreči tudi njih misli. Z eno besedo pesnik uči, da umetnost ni sama sebi namen, da je tudi ona podložna božjim postavam.

O ljubavnih pesmih lahko rečemo, da so dobre, ker ne vzbujajo podlih strasti. Sploh se naš pesnik ni preveč ogreval za spolno ljubezen v svojem pesniškem delovanju. Najbolj znana mej temi pesmimi je: „Miruj, miruj srce moje“ (str 280); in je tudi vglasbena. Pesnik tolaži nemirno srce:

Nij' u svietu nebo tvoje
Miruj, miruj srce moje!

Preradović je doživel marisikaj neprijetnega, kar se razodeva tudi v pesmih; vendar pa moramo reči, da v tem oziru ni zašel s prave poti, ker je vedel premagati svoja čustva in najti pravo tolažbo. Omeniti pa moramo vrstice, ki kazijo lepo pesem: „Puštinjak“ (puščavnik, str. 353). Pesnik opisuje puščavnika, ki se je podal v samotni kraj, kjer mu je jedino delo pa tudi veselje Boga čestiti in moliti. Pesem je skoz in skoz lepa, ali ker finis coronat opus, vsled tega sklep kazi celo pesem. V sklepu namreč pravi, da se je puščavnik začel pritoževati zoper božjo pre-

vidnost, ki dopušča, da se čednost pokori pregrehi in hudobiji. Besede slove tako le:

Sveti život taj ko tiha rieka
Tekao mu s duševne naslade,
Dok ga puna sumnje miso prieka
Ne uzbuni, pitat on se stade,
Kako s božjom to se pravdom slaže
Opačini da uspjeh pomaže,
A da kriepest njoj se pokorava?
S ote misli zaboli ga glava.

Ta epos je nedovršen; čudno pa je, da se je pesniku sicer optimistu vrinila taka misel. Isto velja o pesmi „Zmija“ (str. 69), o kateri pesnik sam ne ve razloga, zakaj jo je zložil in odkod so mu prišle take misli.

Slednjič moramo še omeniti venec krasnih cvetlic zložen v spomin rajnih mož zaslužnih za domovino. Te cvetlice so soneti. Vseh skupaj je trideset. V vsakem je postavil pesnik spomenik enemu znamenitemu rodoljuba opisujoč njegove zasluge. Te pesmice se po vsi pravici prištevajo najlepšim pesmim hrvatskim. — Ostale pesmi so lepe in zanimive, nekatere so izvirne, druge predstavljene ali posnete, toda vseh ne moremo natančno ocenjevati.

Ostane nam še nekaj važnega. V predgovoru „Izabраниh pjesama“ je razum pesnikovega življenjepisa še kratka ocena njegovih pesem. Tamkaj so navedene tudi pesmi, ki razvijajo spiritističen nauk. Preradović je bil torej privrženec spiritizma, kar je velikega pomena za pravo spoznanje njegovega mišljenja. Zaradi tega si bomo te pesmi nekoliko natančneje ogledali. Preden se pa podamo k presojevanju, omenimo v kratko glayna načela spiritizma.

Spiritisti uče, da ima človek tri dele: telo, perispřit (obdušec) in duha. Perispřit združuje telo z duhom. Ko človek vmrje, se loči telo od duha, perispřit pa ostane z duhom, ki pojde v kraljestvo duhov, ki je le nadaljevanje tega življenja brez kakšnega razložka. To se pravi: kar je človek v tem življenju, to ostane tudi v kraljestvu duhov, ne spremeni ne vere, ne stanu itd. Duhovi ločeni od telesa ali združeni s perispřitom se morajo v kraljestvu duhov, ki je baje nad zemljo, spopolnjevati ali pokoriti. Nadalje uče spiritisti tudi metempsihozo (metempsychosis) to je preseljevanje ene in iste duše v razna telesa. Po njih mnenju se človek večkrat rodi z istim duhom, toda z različnim telesom in živi na tem ali na katerem drugem svetu. Pekla ne poznajo v krščanskem pomenu, mariječ pekel imenujejo tisto bitkost, katero čutijo pri spominu na preteklo grešno življenje. Vsak duh se more poboljšati in zadostiti za svoje grehe, zaradi

tega ni večnih kazni, ampak duh se mora toliko časa pokoriti, dokler ne pride v najvišji prostor veselja, dokler ne doseže popolnosti. Nebes torej v našem pomenu spiritisti ne poznajo. Vera jim je vsaka dobra, kakeršna koli je: krščanska, mohamedanska, judovska itd. Dasiravno pa spiritisti tako napačno sodijo o veri, vender so sprejeli nekoliko resnic iz krščanstva, ali, kakor sami trdijo: spiritističen nauk je le nekako spopolnilo krščanstva. Podlaga vsega je ljubezen, zato spiritisti povsod priporočajo in hvalijo ljubezen. Ker pa je le tista ljubezen prava, ki izvira od Boga, vsled tega je spiritistična ljubezen prazna fraza. Iz navedenega lahko vsak sprevidi, da je spiritizem popolnoma nasproten naši sv. veri, da je brezverski in kot tak po pravici od sv. cerkve zavržen. Toliko o načelih spiritizma.

Vinimo se k našemu pesniku ter pogledjmo, ali je res pravi spiritist, ali pa je samo navdušen za njegov evangelij. Kal spiritizma se prvič javlja v pesmi „Smrt“ (str. 29). Ker je pa ta pesem močno priljubljena in ker se sem ter tje tudi v šolah rabi, oglejmo si jo natančneje. Najprej govori o njeni mogočnosti:

Vlast (oblast) vrhovna svud si i nad svime,
A nad tobom vječnost samo — Bog.

— — — — —
Sitna (majhen) mrava i čovjeka umna,
Sve obimlje tvoga srpa mah,
Svi stvorovi, svi su troje roblje.

Nadalje opisuje njeno nevsmiljenje, po katerem jo vsakedo-pozna; ne gleda ne na starost, ne na stan, ne na čast. Po tem pa praša: Kaj si vender, ko si tako nevsmiljena? Človeški duh te ne more zapopasti, samo to najde:

Ti da jesi prielaz samo bića
S ovog svijeta i na njemu žiću
U življenja drugog tajni kraj.

Te vrstice se navidezno dobro glase, toda besedica s a m o vse skazi. Res, da je smrt prehod življenja s tega sveta, ker duša je nevmerjoča, zato gre po smrti v večno življenje, ali pesnik pravi, da je s a m o p r e h o d. Ako sodimo po spiritističnem nauku, hoče pesnik reči: duh se preseli s tega sveta v drugo življenje brez kakega razločka; ali: življenje na drugem svetu je le nadaljevanje zemeljskega brez bistvene spremembe. Ako pesnik tako misli, potem uči spiritizem. Konča pa tako: Bodi kar hočeš, Bog te je vstvaril, in ker vsaka stvar kaže Njegovo dobroto: „Dobar bit ćeš i ti njegovo dar.“

Bolj se javlja spiritizem v pesmi „Zvezde“ (str. 41). Pesnik premišluje, kaj so zvezde. Morebiti ste luči, pravi, ki razsvet-

ljnжете nebesa, ali ste čreda, katero varuje in vodi pastir (luna), ali ste veliki svetovi, na katerih bomo živeli, kotili slabo nagnenje in množili znanje, dokler ne pridemo do popolnosti, dokler ne bomo gledali Boga. S temi vrstami izraža nauk o preseljevanju duš. Sklene pa ko v prejšnji pesmi: Bodite, kar hočete, lepe ste, ker mej vami prebiva blagajnik sveta, ki siplje dobrote vsem, katerim so potrebne.

Isto velja o pesmi „Suho drvo“ (str. 53), ki ima dva dela. V prvem žaluje pesnik nad drevesom, ki mu je vsahnulo. Mnogo se je trudil, da ga je vzgojil; v njegovi senci je v letu počival, sedaj ga žge solnce, ker drevo je suho in golo. Potem prša. Kaj naj storim, da bi zopet ozelenelo? Ali bi te varoval pred solčno gorgoto in vetrovi, ali bi te zalival s solzami in ogreval z lastnim srcem? Ne, vse je zastoj! Naj se še toliko trudim, ne morem ti podaljšati življenja, ker:

Gdje smrt svojim žalcem (želo) bocne (vbode),
Tu pomoči sve su docne (prepozne),
Tu je samo zemlja liek.

Nadalje pravi: Morebiti po noči pride vihar, ki te bo podrł in tako bo zginil tvoj spomin. Pa ne samo tvoj, ampak tudi moj, ker oba bova morala leči v posteljo hladnega groba. V tem delu ni spiritističnih misli, v drugem so pa vže. Najprej vpraša: kaj je vzrok, da smo žalostni, ako zgubimo kako reč, katero smo ljubili? Zakaj nas lepota ali krepest tako občara? Nobena stvar nima stalnega obstanka, tudi človek je kot mravlja, ki lazi po zemlji in se na zemeljsko ozira. Smrt pa ni drugega kot sprememba zemeljskega življenja — človek vmre zato, da spremeni svoj tek, da napreduje, dokler ne pride tje: „Gdje je svemu vječit vjek“.

Rekli smo, da privrženci spiritizma proslavjajo ljubezen. To je najbrž napotilo Preradovića, da je zložil eno najlepših pesem: „Ljubav“ (str. 45). V uvodu poveljuje ljubezen kot hčerko božjo, katero je Bog poslal na zemljo, da ji rodi srečo in spominja človeštvo na večnega Očeta; proslavlja jo kot pomočnico božjo, ki ravna svet, da obstoji v Njegovo čast. Sledi opisovanje ljubezni. Ljubezen vstvarja zvezde, človeka in črvička; ona je vzrok vsega stvarjenja; ona pomaga, da vse hiti k enemu večnemu namenu; ona je nagnila Stvarnika, da je dal človeku nevmerjočnost. Ko je vstvaril človeka, sprejela ga je ljubezen na zemlji, ona ga vodi; ako pade ali opeša, ljubezen ga zopet vzdigne; zljajšuje mu težavno življenje ter stori, da mu je vsak kraj, dasiravno pust, najlepší. Nadalje opisuje pet vrst ljubezni: spolno, (katero le omenja); materino, ki sili mater, da vedno misli in skrbno pazi na svojega otroka; prijateljsko, ki združuje dve duši, dasi v slogi pomnožujete radost; domovinsko, ki nagiba vse

narode: „Za dom mili živjeti i mrijeti,“; in religiozno, ki vse napolnjuje z življenjem, podeljuje vsakemu potrebne milosti in darove. Potem nadaljuje: Bog te je razdelil v pet delov, da bi povsod sejala srečo; in blagor kraju, kjer ti vladaš, ker tam je vedna spomlad, tam cvete veselje in slast. Tvoj glas je čist, podoben čarobnemu zvonu, tvoja beseda je sladka ko med, ne poznaš goljufige, ker tvoja vera je trda ko jeklo.

Sklene pa takole: O mati, ki vse objemaš, združi vse narode, da bodo vsi iskali eno in isto srečo. — To se bo pa takrat vresničilo, ko bo smrt iztrebila iz človeštva sovraštvo, jezo, nevoščljivost in druge pregrehe. Takrat bo bratska sloga z druževala vse ljudi, vsem bo največa sreča pomagati svojemu bližnjemu, tisti čas bodo vsi klicali:

„Blago nebo, na zemlji si veče!“ — To pesem, ki ni tako napačnih misli, pesnik sam razlaga spiritistično. Pod zlato dobo, o kateri govori v sklepu pesmi, misli tisto, katero bo prinesel na svet novi nauk spiritizma. Vsled tega nauka namreč vse napreduje, zato bo prišel čas, ko bodo sebičnost, goljufige in druge strasti, ki sedaj vladajo na svetu, izginile ter nastopila mejsebojna ljubezen.

Razun v teh vrsticah se spiritizem javlja v naslednji strofi:

Kada umne on (Bog) stvaraše stvore,
Ti na miso skrenu ga ljubovnu,
Da u vječnost on ih k sebi zovnu,
Da grobove, tjelesa ponore (jeze)
Bezsmrtnošću duha im premosti
I kroz sviete i vieke shodnosti
Put otvori njima k sebi gore.

To misel pesnik sam razlaga tako: Človek se rodi večkrat z istim duhom, toda z različnim telesom na tem ali katerem drugem svetu, kakor je yže pripravno ali potrebno k njegovemu daljnemu napredku. Misel izraža torej metempsihozo. Dasiravno pa Preradović tukaj pa tam po spiritizmu izraža svoje misli, vender v nekaterih delih te pesmi prevaguje katoliški duh.

Spiritističen nauk veje še v verskem eposu: „Prvi ljudi“ (str. 241), kjer opeva pesnik stvarjenje prvih starišev po neki slovanski basni, ne po sv. pismu. Epos je razdeljen v štiri oddelke. V prvem pripoveduje stvarjenje Adamovo. Bog je poslal angelja na svet, ki je v njegovem imenu iz zrnca prahu naredil človeško telo in mu vdihnil dušo. Tako je postal prvi človek. V drugem oddelku opisuje, kako se je Adamu vzbudila želja po bitju sebi enakem. Adam je namreč ogledoval in občudoval stvari, ki so ga obdajale v raju, toda nobena stvar ga ni mogla zadovoljiti. Ko je tako taval po raju in iskal sebi enakega bitja, pride do jezera in zre vanje. Pa kaj zagleda?

Na vodi vidi svoj obraz. Pripogne se, da bi podobo dosegel, ali ribe so vodo zmešale, podoba je vsled tega zginila, kar je Adamu povzročilo veliko žalost. V tej britkosti se obrne do Stvarnika proseč, da bi vstvaril drugega človeka, ker: „Sâm v raju, ja ti nemam raja“. Po tej molitvi je padel na zemljo in mirno zaspal. — V tretjem oddelku opisuje nočne pojave in prikazni, katere je Adam videl v spanju. Zadnji del obsega stvarjenje Eve. Sklep pesmi je govor angeljev, ki ju blagoslavlja in daje nauke, kako morata živeti. Slednjič priporoča ljubezen, ki naj jima bode: „Putna zvezda kroz sve vieke.“ V tem eposu se na nekaterih krajih pojavlja spiritizem, vendar prav skrito.

Pesmi: „Božji sud“ (str. 57) in „Angjeo čuvar“ (str. 59) niste spiritistični. (dasiravno ju nekateri prištevajo), ker se misli popolnoma strinjajo z nauki sv. vere. V pesmi „Božji sud“ pravi pesnik, da je Bog bolj poplačal dar ubožca, kot bogatina, ki je sicer mnogo dajal v času lakote, vendar mu je še mnogo blaga ostalo. V drugi pa uči, da ima človek svojega angelja varuha. Ker se to strinja z nauki sv. katoliške cerkve, zato se nam čudno zdi, da g. kritik v „Izabranih pjesmah“ pravi: „to uči spiritizam kao i Isusova moralka“.

* * *

Sklenemo.

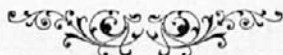
Preradović se po pravici imenuje prvak hrvatskih pesnikov. Epik sicer ni bil, vendar njegove pesmi (zlasti rodoljubne) presegajo pesmi vseh drugih hrvaških pesnikov. Preradović ni realista, ampak pravi idealist, odtod so pesmi tako vzvišene, časi tudi nejasne, ker mnogokrat ni mogel dobiti izrazov in besedi za svoje misli. Bil je mož trdnega značaja in trdne vere v Boga in boljšo bodočnost. Nekateri pesmi kažejo nekako otožnost, katere vzrok so pa njegova težavna služba, in mnoge neprijetnosti, ki so ga pogostokrat zadele. Kakor je bil sam resen, take so tudi pesmi, vendar niso obupne, ampak mile.

Ako ne bi bil tako navdušen za spiritizem in bi njegovoga nauka ne vpletal v nekateri pesmi, bi lahko rekli: Preradović je prvi hrvatski katoliški pesnik. Vendar tega ne moremo trditi. Ni sicer zgubil katoliške zavesti, a pri vsem tem se je dal zaslepiti od novega nauka, kateri se je ravno v tisti dobi začel razvijati. Preradović tedaj z verskega stališča zgublja nekoliko svoje slave — z narodnega stališča pa ostane prvak hrvaških pesnikov. Mladina sicer gleda več na vnanjost, jo bolj zanima oblika, zato mislimo, da ji te iskre spiritizma ne morejo toliko škodovati. Vsejedno pa priporočamo hrvatskim gg. profesorjem, da tiste pesmi, ki razodevajo kak spiritističen nauk, poprej razložijo ter pojasnijo, kaj je katoliško — kaj ni, potem naj zahtevajo od učencev, da se jih nauče na pamet. Ravno tako bi

želeli, da se v šolske čitanke, mladini namenjene, sprejemajo zares biseri pesnikov in da se pri uporabi pesmi ozira tudi na versko stran, ne samo na besede. Saj ima Preradović mnogo krasnih pesmi ne samo po obliki, mariveč tudi po vsebini! Tako bo mladina imela dvojno korist in ohranila prava verska načela. Ako se bo na to oziralo, bomo tudi mi mogli klicati svojim dragim sobratom s Preradovićem:

Ne boj mi se rode vili,
Samo krepko, otvoreno,
Ali liepo i pošteno
Svojim pravcem napried hrli;
Pa i tebe — bilo kad —
Još će sreća da ogrli;
Prestati će i tvoj jad!

P. E.

Časopis.

Spisovalcu „Časopisa“ se je zopet nabralo toliko znamenitega gradiva in mu je ob enem prostor tako pičlo odmerjen, da treba takoj pričeti s kratkim pregledom vsaj pomenljiviših v cerkveno socijalno politiko spadajočih reči.

Leon XIII. kakor znano, se ne zadovoljuje z lepimi besedami, mariveč je tudi mož dejanja v kolikor mu kot jetniku dopuščajo neugodne okoliščine. V juniju lanskega leta — kakor smo o svojem času poročali — je poslal prekrasno „apostolsko pismo“ vsem knezom in narodom sveta, vabeč vzlasti razkolnike k zveličavni edinosti sv. vere in kat. cerkve. A glej! vže koncem oktobra je poklical v Rim kat. patrijarhe vshodnih cerkvâ, da bi se z njimi in nekaterimi kardinali posvetoval o sredstvih, po katerih bi se omogočil povrat vshodnih krščanskih narodov v naročje rimsko-katoliške cerkve. ObrNAV so se vdeleževali najodličniši kardinali: Rampolla, Ledohovsky, Langénieux, Vinc. Vanutelli in Galimberti; pričujoč je bil tudi tajnik za vshodne zadeve pri propagandi, msg. Verchia. Izmej povabljenih iztočnih patrijarhov so prišli: melhitski, sirski in zastopnik maronitskega patrijarha. Posvetovanja je vodil sv. Oče sam s čudovito, prav mladeniško čilostjo in ognjevitostjo: brati je bilo v vseh gubah njegovega prečastitljivega obraza, kako zelo mu je pri srcu prevažna zadeva. — Prisotni patrijarhi so bili popolnem zadovoljni z uspehi. Prvi vidni sad omenjenih konfe-

renc je prelepo „apost. pismo“, katero podajemo č. bralcem na drugem mestu tega zvezka.

V posebni okrožnici, poslani nadškofom severo-amerikanskih združenih držav hvali papež veliko radodarnost ondotnih katoličanov in prosi novih darov, ker se potrebščine sv. Stolice za raširjanje kat. vere množe od dne do dne. Mej drugim pravi sv. Oče: „Mi gojimo gotove načrte in navdaje Nas opravičeno upanje, da bomo pripomogli k uspešnišemu in hitrejšemu zjedinenju vseh krščanskih veroizpovedanj.“ V to svrho namerja poglavar sv. cerkve vstanoviti posebno denarnico za osnovanje novih učilišč na Vshodu, da tako čimpreje priskrbi tamkajšnjim krščanskim narodom lastnih duhovnikov domačega obreda. (Primeri zgoraj omenjeno „apost. pismo“ v zadevi iztočnih cerkvâ). — Sicer pa je vže napovedana druga enciklika, namenjena katoličanom v severni Ameriki.

* * *

Preidimo k posameznim deželam in začnimo — kakor zadnjič — z **Italijo**. Žal, da v tem nesrečnem kraljestvu gospodujoča loža vedno z novimi krivicami in nasilstvi tlači sv. Cerkev. Za zdaj le jeden zgled. V Rimu obstoji vže stoletja „verski zavod za katehumene“ t. j. za žide in nevernike, ki žele vsprejeti sv. krst in stopiti v cerkev Kristusovo. Ta hospic ima nekaj nad 60.000 lir vsakoletnih dohodkov; upravlja ga poseben odbor kardinalov, predsednik pa mu je vikarij papežev. Čuditi se je, da so temu eminentno katoliškemu dobrodelnemu zavodu celih 24 let po ugrabljenji Rima prizanašali oblastni državniki in zakonodajalci, katerim je odpad od kat. vere — zasluženje, spreobrnjenje krivoverca ali nevernika pa — neumnost ali celo zločin! Odslej naj bo drugače. Nedavno je .: br. Crispi zasledil paragraf, po katerem je omenjeni hospic vštovati mej one zavode, katerih prvotni namen se je vže pozgubil ter so torej nepotrebni, odveč! Vlada namerja zavod za katehumene prevstrojiti in sedanjim zahtevam primerno vravnati — v smislu dotičnega paragrafa. Kako pa stari rovar Crispi to „prevstrojenje“ umeva, je dovolj jasno pekazal s tem, da je upravo napolnanega hospica iztrgal iz rok cerkvenih dostojanstvenikov in jo izročil posebni mestni komisiji z naročilom, naj se dohodki nalagajo tako dolgo, da narasejo v potrebno svoto, s katero se bode zavod mogel preosnovati — mi bi rekli: s katero bode Crispi, oziroma njegov naslednik, mogel zamašiti to ali ono luknjo državne finančne mizerije. Na ta način pa bo framasonska vlada, kedar bode trebala denarjev — in potrebuje jih tako krvavo, ko nobena druga — pač tudi vsa kat. semenišča imenovala nepotrebna, jih po paragrafu „prevstrojila“ in

To je torej ena iznej mnogih ilustracij najnovejšega „zblinja“ mej Kyrinalom in Vatikanom, o katerem so še pred kratkim toliko vedeli poročati konfuzni masonsko-liberalni listi!

Vpoštevajoč skrajno neugodni in žalostni položaj, v katerega je italijanska loža pahnila sv. Cerkev, je papež pred nekaterimi leti naročil laškim katoličanom, da se nimajo vdeleževati političnih volitev za državni zbor, dokler se razmere ne predru-gačijo. Ta „non expedit“, ki je za katolike enak prepovedi z najvišjega mesta, hudo bode italijanske liberalce, ker vidijo v njem neprestan ugovor pravice zoper krivico in najočitnejši dokaz, da jim je računiti — z rimskim vprašanjem. Zatorej ne mine nobeno leto, da bi ta ali oni vladni list ne prigovarjal katoliškim prebivalcem, naj vender vže opuste svojo nebržnost za politične volitve, češ, da je le-ta v veliko škodo vladi in parlamentu, a v nič manjšo katoliški stvari. Za poslednj se vladni krogi seveda prav nič ne brigajo, očitna pa je škoda za liberalni zastop na Montecitorio: možje, ki imajo vže leta prvo in odločilno besedo v „zjedinjeni“ Italiji, so v neznanskih zadregah ter se treso pred nasledki svoje lastne politike in gospodarjenja. Kaj čuda torej, da koprne po kat. volilcih in poslancih, ki bi jim pomagali iz nesnosnega položaja ali vsaj z njimi v red delili strahovito odgovornost za neizogibni splošnji polom v deželi. . . . ! Odtod vse njih hudovarje nad omenjeno papežovo odredbo, odtod vse vsiljivo-priliznjeno prigovarjanje, s katerim so hlapčevsko-vladni listi vže tolikrat prej, a še posebno zadnjo jesen skušali pridobiti katoliško prebivalstvo za državnozborske volitve.

„Italie“ je pri tej priliki delala kat. volilcem razne nade na uspešno zastopanje njihovih koristi ter v preveliki gorečnosti (!) za katoliško stvar mej drugim zatrčila, „da bodo njihovi poslanci, ako ne pridobili papežu svetne vlade, pa vsaj brez posebne težave priborili od zbornice — učno svobodo!“ . . . Tako je torej ta nesumljivo liberalni vladni časopis sam slovesno priznal in potrdil, da na Laškem učne svobode ni, da se laški narod brezvestno tiranizuje od protikršćanske, brezverske in brezbožne vlade, ki je tudi čez šole raztegnila svoj monopol!

V Taragoni, nadškofjskem mestu Katalonije, se je od 16. do 21. oktobra obhajal IV. španski kat. shod v navzočnosti 22 nadškofov in škofov ter nad 5000 katoličanov vseh stanov. Upati je, da bode ta veličastni pojav katoliške vere in zavesti v veliko korist sv. cerkve in domovine španske. — Papežev nuncij, vračajoč se s shoda, je bil v Barceloni slovesno vsprejet od tamkajšnjih kr. oblastnij in mnogobrojnega ljudstva, ki je mej drugim klicalo: „Živel papež-kralj!“ =

Na Portugalskem so nekateri cerkveni knezi in mnogi člani gospodske zbornice osnovali nekak državnozborski

centrum v obrambo verskih koristi in cerkvenih pravic. Nova zveza odličnih mož se ne bo spuščala v stranska vprašanja, mariveč bo ves svoj vpliv in moč uporabljala v blagor katoliške cerkve in skrbela, da se iz zakonodaje čimprej odstrani vse, kar sta v zadnjem polstoletji slabega vstvarila liberalizem in prostožidarstvo. Dalje se bode katoliški centrum potegoval za to, da se razmerje med cerkvijo in državo vredi in vtrdi na podlagi katoliških pravnih načel. — To je doslej prvi korak k toliko potrebni organizaciji portugalskih katoličanov. Vlada sama se je izrazila o njem dokaj povoljno in pohvalno.

Na Portugalskem, v deželi zagrizenih framonov in republikancev, je bilo mogoče osnovati kat. centrum, in pri nas v Avstriji naj bi ne bilo? — —

V **Franciji** je še vse pri starem. Ministri kažejo proti katolikom pač dobro voljo, jim govore lepe besede, delajo obljube, a to je — vse. Sicer pa imajo francoski katoličani prav tako vlado, kakoršno — vsled svoje nesloge v politični vprašanjih — ravno zaslužijo. Dokler ne vravnajo svoje akcije po nasvetih in modrih opominih sv. Očeta, tako dolgo jim ni pričakovati boljših dni. — Nekaj veselih poročil pa nam je vendar le došlo tudi s Francoskega. Vlada še vedno iztreblja iz šol vsak verski sled, ali vsaj molče dopušča da njeni organi opravljajo ta brezbožni posel. Vspeha pa — hvala Bogu! — ni dovoljnega, kajti kakor spričuje najnovejši uradni izkaz, so državne brezverske šole v zadnjih dveh letih izgubile blizu 4.000 učencev. Za leto 1895 dobé te šole iz državnega zaklada 6 milijonov frankov podpore več. V poslednjih 4 letih je imela država nad 190 milijonov (!) frankov šolskih stroškov, število učencev pa je vključ vsem naporom od leta do leta manjše. Vse drugače napredujejo svobodne katoliške šole. Le-te so l. 1892-93 štejele okrog 25.000, v 15 letih vseh skupaj veliko nad 400.000 obiskovalcev. In vendar te številke ne izmodré vladajočih mogotcev! — Vsled učne postave z l. 1875 je bilo katoličanom dovoljeno snovati tudi svobodne višje šole. Tako so kat. škofje največ z lastnim denarjem ustanovili pet vsenčilišč, izmed katerih ste najznamenitiši v Parizu in v Lille. Glasoviti d'Hulst je nedavno izračunal, da je pariška kat. univerza od svoje ustanovitve pa do lanske jeseni poslala na vse kraje francoske domovine 1906 mladih mož, vrlo izšolanih za višje nauke raznih strok, največ za jeziko- in modroslovje, za pravoznanstvo itd. Pomniti pa je, da vsenčilišče samo nima pravice deliti svojim slušateljem razne promocije, mariveč morajo le-ti vse preskušnje delati na državni univerzi. Sedaj obiskuje omenjeno kat. vsenčilišče okoli 500 slušateljev. — Na univerzi v Lille so v jeseni osnovali novo stolico za krščansko socijologijo, kar je gotovo velikanske važnosti.

Se nekaj. L. 1887. so prostožidarji ustanovili v Lurdu ložo („narodna želja“ imenovano) s prav satanskim namenom:

preprečiti nadaljna romanja pobožnih božjepotnikov k D. Mariji. Naslednje leto so namerjali v istem mestu sklicati shod „bratov“ framasonov. A zaman so bili vsi peklenski napor — shod se navzlic vsem strastnim agitacijam ni mogel vršiti in tudi loža je pred nekaterimi tedni sramotno poginila in sicer — kakor trdijo — vsled prepičlega števila udov, a še bolj zaradi neugodnega gmotnega stanja. Tako se je torej delo „naše ljube Gospé“ lurske pokazalo močnejše, ko vsi ljuti udarci prostožidarskega kladiva! —

V Švici je za l. 1895 z ogromno večino glasov izvoljen zveznim predsednikom Jožef Zemp, eden izmed najodličnejših in najzavednejših katolikov; z njim je zvezna državnica v prvič od l. 1847 dobila katoliškega načelnika. —

V Belgiji so na podlagi novega volilnega reda, t. j. razširjene občne volilne pravice pri zahtevnih splošnih volitvah presijajno zmagali katoličani. Liberalizem je malone do cela poražen; dežela se je enkrat za vselej slovesno odpovedala njegovemu krutemu jarmu. Gospodoval ji je dolgo dovolj; pod njegovo brezozirno vlado je prostožidarstvo prišlo do neomejene oblasti, kulturni boj je divjal na vseh konceh, finančno gospodarstvo je bilo takošno, kakor nikjer drugje na svetu — za blagor ljudstva pa so imeli liberalci le prazne publice, lepe besede in obljube: tako so si sami izkopali grob, v katerega jih je pahnili užaljeni ogoljufani narod. — Vspeli katoliških volilcev so v resnici nepričakovano velikanski. Propali so tudi prvaki in voditelji liberalne stranke: Ferron, Janson, Graux, Buis, minister (!) Bara in zloglasni Frère-Orban, vstvaritelj brezverske šole, civilnega zakona itd. Celo v Bruselji, kjer so ubogi liberalci morali beračiti zaveznitva pri socialističnih (!) delavcih, so katoličani zmagali s vsemi 18 poslanci. Vlada je zdaj čisto katoliška in nje stranka šteje v zbornici poslancev 52, v senatu pa 41 glasov večine! — A to še ni vse. Kmalu po omenjenem prevesnem dogodku je katoličanstvo tudi pri provincialnih volitvah slavilo slavno zmago: v sedmih pokrajinah imajo kat. konservativci absolutno večino, v ostalih dveh pa čvrsto manjšino. Permanentni zastop (deželni odbor) v provinci brabantki, kateri pripada tudi Bruselj, je iz rok liberalcev prešel v katoliško posest, kar je posebno važno.

Vlada ima, kakor kaže nje obširni program, najboljšo voljo, opravičiti zaupanje in nade katoliškega prebivalstva. Glavno svojo pozornost je začela obračati na zboljšanje žalostnih socialnih razmer. Lotila se je tudi preosnove protiverskih šolskih postav itd. Prihodnjic bomo kaj več spregovorili o njenem nadobudnem delovanju. —

Nemčija se je pridružila onim državam in državicam, ki v svoji slepoti menijo, da bodo z drakonskimi sredstvi zadušile nevarno gibanje prekucijskih anarhističnih strank. Cesar

Viljem II. sam pritiska na to, da državni zbor poostri kazenski zakonik, ker dosedanja socialistična postava ne le da nima zaželenih uspehov, mariveč je celo pomnožila in ojačila število socialnih demokratov. Značajni poštenjak grof Kaprivi kot nasprotnik tolikega nasilja koncem XIX. stoletja poglašene „svobode“ je moral dati ostavko; z njim je odstopilo tudi več ministrov. Nova vlada šteje mej drugim dva katolika, a žal! katolika le po imenu; kajti pravosodni minister Schönstedt živi v mešanem zakonu in vzgaja svoje otroke v protestantski veri, knez Kl. Hohenlohe, brat kardinalov, pa je v letih 1866—70 kot predsednik bavarskega ministerstva očitno nasprotoval katoliški cerkvi. Da, ko se je bil sklical vatikanski cerkveni zbor, je Hohenlohe celo skušal pridobiti vse evropske vlade za skupen nastop zoper papeža in koncil . . . Naravno torej, da je imenovanje takega moža državnim kancelarjem napolnilo nemške katoličane z opravičenim nezaupanjem. To je dobro čutil stari liberalni knez; zato se mu je zdelo potrebno, pri svojem nastopu v državnem zboru opozoriti katoliške poslance na to, da je o tiste dobe, ko se je on po svojem najboljšem prepričanju vsled časovnih razmer vdeleževal proticerkvenega gibanja, poteklo že kakih 30 let, da pa je pozneje kot cesarski namestnik v Alzaciji in Lotaringiji ves čas skrbel za prijazne odnose mej državo in cerkvijo in da se bode tudi v svoji novi službi, kolikor bo v njegovi moči, vsikedar vestno potegoval za složno sodelovanje državne in cerkvene oblasti, ker v sedanjih časih je to bolj potrebno kot kedaj poprej. Katoliški centrum je te pomirljive besede novega kancelarja s zadovoljstvom vzel na znanje ter izjavil, da bode sedanja vlada — kakor prejšnja in vsako drugo — rad podpiral v vsem, kar ne nasprotuje njegovim načelom in vesti katoliških poslancev. Kar se tiče nove vladne predloge o poostrenji kazenskega zakonika, je centrum izjavil, da bode vladi pač dovolil, kar je državi za vzdrževanje miru in reda neizogibno potrebno, da pa se anarhizmu ne pride v okom s silo, mariveč le z obnovljenjem krščanskega duha, z gojenjem vere in pravnote: zato je zahtevala katoliška stranka postavnega varstva proti napadom na vero v osebnega Boga in neumrljivost duše, ki je podlaga pravnega življenja in torej tudi pravnostnega zapopadka o državnem in družabnem redu. Pazi naj vlada pred vsem na vsenčiliščne protestantske profesorje ter kaznuje in odstranja tiste, ki se svojimi brezbožnimi nauki pehajo ubogi ljud v anarhijo in revolucijo. — Poslednje je le prerisnično. Berolinska „Krenz-Zeitung“ je v dokaz navela naslednji slučaj: Na univerzi v Bonn-u sta o počitnicah (!) dva protestantska bogosl. profesorja predavala o „starem in novem testamentu“ in sicer tako, da sta vtajila oba malone do cela. Omenjeno glasilo „pravovernih“ protestantov se je silno razhudilo nad takim strahovitim početjem in pisalo mej drugim: „Cesar je (v novembru

pri neki slovesni priliki) pozval na skupen boj proti prevratu za vero, red in pravnost, — a kaj delajo profesorji? Oni rušijo sv. vero, ki je podlaga vsega reda in pravnosti! . . . Profesorji (prot.) bogoslovja veljajo za znanstvene avtoritete socialnih demokratov v njihovem boji zoper sv. pismo“. . . In zopet: „(Prot.) bogoslovni profesorji so prvoborniki socialne demokracije.“ — Istina.

Državni zbor se bo v kratkem zopet moral baviti s trdim lešnikom — „protijezuitskim zakonom“, ker je kat. centrum znova povzdignil glas za znane zahteve nemških katolikov.

V Freiburg-u na **Badenskem** so se koncem oktobra pr. l. sešli najboljši možje iz vseh krajev širne Nemčije, da bi s krščanskega stališča premotili zamotano socialno vprašanje in se posvetovali o sredstvih in potih, po katerih bi bilo možno rešiti se iz groznega labirinta. Govorili so razni kat. učenjaki svetnega in duhovskega stanu, mej drugimi tudi vrli bavarski kapucin P. Ciprijan, ki je s svojim izbornim govorom kakor s žarno-plamenečo bakljo posvetil globoko doli v strmoglavi socialni prepad, nad katerim tako brezskrbno raja sedanji rod Povdarjal je, da le sv. vera kaže svetu prava pota in pelje do zaželjenega cilja, da je edino le cerkev katoliška — kakor v vseh časih krščanstva tako tudi še dandenes — najzanesljiviša boriteljica za blagor ljudstva in rešitev človeške družbe. — Kakor je soditi po primeroma velikanski vdeležbi (nad 1000 poslušalcev) in splošnjem navdušenju, smemo upati, da bode ta „praktični socialni kurz“ imel tudi obilo praktičnih veselih posledic; saj je znano in obče priznано, s koliko vnemo so se lotili nemški katoličani socialnega, posebej delavskega vprašanja. Angielski protestant Dawson jim daje v svoji pred kratkim izišli knjigi „Germany and the Germans“ to-le častno spričevanje: „Višje koristi delavskih stanov niso nikoli imele odkritosrčniših braniteljev, kakor so (nemški) katoliški poslanci, kateri so se bolj ko katera koli druga stranka potegovali za postavno vrejenje tovarniškega dela, za nedeljski počitek, za omejitev dela otrok in ponočnega dela ženskih oseb, za zavarovanje delavcev in kmetijskega prebivalstva. V katoliških krajih socializem nima nobenega napredka.“ —

V isti veliki vojvodini Badenski se je v Schönwald-u početkom novembra obhajal sv. misijon — v prvič, odkar se je v obeh zbornicah vsprejel katoliških poslancev predlog o ljudskih misijonih, katere smejo voditi redovniki kakeršni koli, le jezuiti ne. (Gl. „R. Kat.“ 1894, str. 387). Tamkajšnji učitelj je bil vsled odloka dež. šolsk. sveta za tiste dni oproščen šole, da je mogel opravljati službo cerkv. organista! Znamenito. —

Ko smo pisali zadnji „Časopis“, smo vedeli, da nam bode vže v naslednjem poročati o prerani smrti **ruskega** carja **Aleksandra III.** Vmrl je ta najmočnejši vladar sveta l. no-

vembra pr. l. po dolgotrajni, hudi bolezní v najkrepkejši moški starosti 49 let. Pred smrtjo je dvakrat z veliko pobožnostjo in spodbudnostjo prejel sv. zakramente ter se tako tuli ob koncu skazal globokovernega kristijana, kakeršen je bil ves čas svojega življenja. Bolezen in smrt njegovo je miloval celi svet. Celo tisti, katerim se je pod njegovo vlado — a večinoma brez njegove krivde — godilo obupno hudo, namreč katoličani širnega carstva so iskreno molili za svojega cesarskega gospoda. Le en sam rod ni imel nobenega sočutja z visokim bolnikom: v židovskih krogih se je govorilo: Prav mu je; kazen božja ga je zadela; Bog Abrahamov, Bog Izakov in Bog Jakopov je vdaril Aleksandra III, kakor nekedaj kralja Baltazarja — ker je preganjal nas, izvoljeno (!) ljudstvo i. t. d. — Tako in enako porogljivo, rekli bi, bogekletno so govorili Judje, katere je Gospod sam preklel in razkropil po vsej zemlji. — Mi pa pravimo: ako je Bog poslal carju bolezen in smrt v kazen, tedaj imamo nje vzrok iskati ne v vladarjevem strogem postopanju s židovskimi oderuhi, mariveč vse kjé drugje: od Poljske pa do ledene Sibirije se je pod žezlom pokojnega Aleksandra III. razlegal smrtni krik brezsrčno zatiranih in preganjanih katoličanov. . . . Toda ne! Mi smo trdno uverjeni, da rajni car ni bil sam kriv neznosnega stanja svojih katoliških podložnikov; on je bil bogaboječ mož in pravičen knez, ki je osebno zaprečil mnogo hudobnih načrtov, naperjenih proti katolikom. Poučen od sv. Očeta o prežalostnem položaji kat. cerkve v carstvu je pokojnik vzlasti v zadnjih dveh letih marisikaj odredil v polajšanje poljskega kat. prebivalstva. Zatorej mi ne mečemo in ne bomo metali kamenja na njegov grob, ampak želimo le in molimo: Mir njegovi duši!

Novi car Nikolaj II. si je — če nas vse ne vara — stavil mej drugim veliko nalogo: popraviti polagoma vsaj najočitvidniše krivice, ki so se pod njegovim pokojnim očetom godile kat. cerkvi in nje udom v celem cesarstvu, vzlasti pa v ozemlji rusko-poljskega naroda. V kratki dobi svojega vladanja je mladi car dal vže mnogo dokazov krščanskega pravicoljubja in blagonaklonjenosti do svojih katoliških podanikov: l'apežu, ki mu je povodom smrti očetove izrazil svoje resnično sožalje, je odgovoril v spoštljivih in prijaznih besedah. — Deputacija ruskih kat. Poljakov je vkljub vsem strastnim spletkam generala Hurka dobila dovoljenje, oficijelno vdeležiti se pogreba vmrlega carja in položiti na grob mrtvaški venec. — Isti Hurko (Gurko,) generalni gubernator varšavki, zli duh kat. poljskega prebivalstva in glavni vzročitelj vse njegove nesreče, je hotel sē surovo silo primorati poljsko duhovščino, da bi v ruščini razglasila svojim vernikom manifest o prestopu mlade carevne v pravoslavno cerkev, toda poljski škofje, njim na čelu nadškof varšavski, so se zaupno pritožili pri ministerstvu notranjih stva-

ri in oblastni gubernator je dobil brzojavni carski ukaz : ne več utikati se v zadeve kat. duhovščine ali dajati ji kakeršna koli povelja ! Kmalu na to je ponižani mogotec moral v pokoj, naslednik pa mu je bivši berlinski veleposlanik grof Šuvalov, kar pomenja najbrže novo dobo za kat. Poljake. — Dalje je Nikolaj II. pomilostil vse katoliške kmete, ki so bili obsojeni v Sibirijo zaradi lanskil nemirov v Krožah, kjer jim je policija siloma hotela zapreti cerkev. — Varšavski nadškof V. Popiel, ki je novemu carju povodom njegovega godu (6. dec.) izrazil svoja in svoje duhovščine najspostljiviša voščila, je prejel laskavo zahvalo vladarjevo. Mohilevskemu nadškofu Kozlovskemu, stolujočemu v Petrogradu, pa je car podelil dragocen križ z briljanti, kar je tem večega pomena, ker so nadškofa gotovi pravoslavni krogi vže večkrat na najvišjem mestu sumničili zaradi njegovega bajé „prevelikega poljskega domoljuba.“ Odlikovani cerkveni knez ima veliko zaslug za obnovljenje diplomatske zveze mej rusko vlado in Vatikanom. — Da bi pokazal svoje posebno spoštovanje do namestnika Kristusovega, je Nikolaj II. koncem decembra papežu oficijelno naznanil svoj vladarski nastop in sicer po najodličnišem in najvplivnišem ruskem diplomatu knezu Lobanov-Rostovskemu, sedaj izvenrednem poslaniku na dunajskem dvoru. Le-ta je ostal skoraj celo uro pri sv. Očetu ; razgovor mej obema je bil zelo zaupljiv in prisrčen. Proti baronu Budbergu, spremljevalcu knežjega poslanca, je Leon XIII. izrekel svoje veliko zadovoljstvo in veselje, da je blagi car tako veljavnemu diplomatu izročil častno nalogo. —

Dà, dà : v Rusiji veje sedaj ves drug veter, kakor pod rajnim Aleksandrom III. Led se taja, temni oblaki na severovshodnem obnebj kat. cerkve se razgrinjajo in svita se milojasna jutranja zarja, napovedovalka lepših dni za naše nesrečne kat. brate v neizmernem carstvu . . .

S tem večim obžalovanjem moramo torej omeniti britkoresnico, da merodajni krogi poljskih rodoljubov izven Rusije ničesar ne store za povspesevanje započetea prijaznšega razmerja mej rusko vlado in svojimi kat. rojaki. Na lanskem kat. shodu v Poznanji so nekateri govorniki izražali svoje popolno priznanje in zaupanje nemškemu cesarju, proti Rusiji pa so se slišale marisikaterne rezke besede. Kaj to koristi ? — Povodom sožalja naše avstrijske zbornice nad prerano smrtjo Aleksandra III. je poljski poslanec dr. Levakovsky vprizoril silno nedostojno in za rusko carsko družino zelo žaljivo demonstracijo. Sedaj pa se celo govori, da namerjajo nekateri poljski veljaki to leto ob stoletnici tretje razdelitve poljskega kraljestva prirediti v narodu „primerno“ občno žalovanje . . . Neverjetno !

Na Ogerskem so pričeli novo leto pod znamenjem kulturnega boja, ki bode morda vže v najbližjem času razsajal z veliko večjo srditostjo, kakor pred nedavnimi leti na Nemškem. Cesar

je namreč vže potrdil vse tri v ogerskih zbornicah z neznatno večino vsprejete proticerkvene predloge (Gl. „R. Kat.“ 1894, str. 501). Nič ni torej pomagalo, da so katoličani pri raznih prilikah, vzlasti na osemih katoliških shodih sè vso mogočo odločnostjo protestovali zoper nakane židovsko-framasonske in kalvinske vlade; brez vzpeha je ostala spomenica, v kateri so vsi kat. ogerski škofje opozarjali kralja na zagotovljeno varstvo pravic kat. cerkve, na tisočletni krščanski značaj marijanskega kraljestva in na silne nevarnosti, ki grozijo od proticerkvene zakonodaje družbi, cerkvi, domovini, monarhičnemu principu in tudi dinastiji — liberalni vladi se je posrečilo pregovoriti blagega vladarja, da je vzakonil protikršćanske predloge z lastnoročnim podpisom; to se je zgodilo ravno 8. decembra, torej na slovesni habsburški praznik nebeške Varhinje ogerske kraljevine, ko se je iz tisočerih src dvigala k nebesom iskrena molitev Marijinih hčera ogerskih in avstrijskih za zmago katoličanstva. A Bog je tudi vslišal nujne prošnje in sicer tako, kakor je On v svoji neskončni previdnosti spoznal za najboljše: pripustil je, da sose potrdile sovražne cerkveno-politične predloge, a ob enem je tudi vzdramil vse dobromisleče katoličane iz njih — žal! — le prevelike nebriznosti in brezdelnosti ter vernike in njihove nadpastirje napolnil s tolikim pogumom in neomahljivo srčnostjo, da bodo v neizogibnem boji za najsvetejše svetinje stali vsi neupogljivo kot vredni vojščaki Kristusovi. Skupni pastirski list vseh ogerskih kat. škofov, naperjen proti novim postavam, posebno proti civilnemu zakonu, je napravil mogočen vtis na vse vrste kat. prebivalstva; nova „katoliška stranka“, ki se je bila napovedala na VIII. kat. shodu (v Stolnem Belemgradu) in se kmalu potem osnovala na podlagi obširnega, sedanjim ogerskim razmeram popolnem primerne, zares katoliškega programa, bode v prvi vrsti in sè vsemi dovoljenimi sredstvi delala na to, da se odpravijo ali vsaj premené vže potrjene svetoskrunske postavé, vzlasti civilni zakon. Zastopala in branila bode ta stranka katoliške koristi in načela, ohranjevala in vtrjevala zvestobo do posvećene osebe vladarjeve, zagovarjala pragmatično sankcijo, nagodbo z Avstrijo z leta 1867 in sploh državnopravno podlago; tudi v narodnostnem, gospodarskem in socijalnem oziru si je nova kat. stranka postavila prelepo nalogo. — Na čelu katoliški organizaciji stojita čudovita krščanska junaka: grofa Ferdinand Zichy in Mavricij Nikolaj Esterhazy. V vabilu na prej omenjeni VIII. kat. shod je Zichy mej drugim pisal: „Pred bojem (ki nam ga vsiljuje vlada) mi nimamo strahu; da celó ljubimo ga, ljubimo vže zato, ker bode ojačil in preskusil našo zvestobo v sv. veri!“

Omeniti nam je še, da se je dr. Weckerlovo ministerstvo

sramotno umaknilo Banffy-jevemu, vzetemu izme~~j~~ liberalne stranke.

Tako smo slednjič priromali do naše širše domovine — mile **Avstrije**, da si tudi tu ogledamo nekatere cerkveno-socijalne znamenitosti.

Dne 22. oktobra je trgovski minister grof Wurmbrand predložil zbornici poslancev načrt zakona zadevajočega vrejenje nedeljskega počitka in posvečevanja pri obrtnikih in trgovcih. Načrt, kakor ga je bil izdelal znani kat. veljak grof Sylva Taronca, se je odlikoval z marsikaterimi priznanja vrednimi verskimi in socijalnimi moment~~i~~; a v odseku in v teku obravnav mu je priraslo toliko raznih izjem, da od postave same komaj še kaj ostane! Židje v Galiciji so dobili celo posebno postavno določbo, da ako posvečujejo „sabotni dan“, jih potem ne veže nedeljski počitek. To bode brez dvojbe v veliko pohujšanje tamkajšnih kat. prebivalcev. Največa pomanjkljivost nove postave — za katoliško Avstrijo — pa je v tem, da se nič ne ozira na zapovedane cerkvene praznike. — Z omenjenim zakonom se je ob enem vsprejela resolucija o nedeljskem počitku zasebnih uradnikov in služabnikov, za državne uradnike pa veljaj tudi zanaprej nekrščansko načelo: „svetek kakor petek!“

V novembru in decembru se je zbornica bavila z vladnim načrtom novega kazenskega zakonika, ki je v marisičem boljši od prejšnjega, a v verskem oziru skoraj ravno tako nedostaten. Katoliški poslanci so s hvalevredno odločnostjo povdarjali versko krščansko stališče, katero se nikakor ne sme prezirati v zakonodaji krščanske, a kaj še-le katoliške države! Vzlasti poslanca dr. Sorn in opat Treunfels sta v nujnih in odločnih besedah označevala mnoge pomanjkljivosti vladne predloge in dokazovala, kako neogibno potrebna je živa vera v Boga — potrebna v vseh okolnostih, za vse človeštvo. Nekateri liberalci in nemški nacijonalci (vzlasti dr. Bareuther) pa so se mej drugim s čudovito vnemo potegovali ravno za to, da se bogotajstvu odmerijo kolikor mogoče nizke kazni! Vsak po svoje.

Dne 13. novembra se je na Dunaji izredno sijajno vršil I. dolenje-avstrijski kat. shod, katerega so se mnogo-brojno vdeležili katoličani iz vseh kronovin avstrijskih; tudi z Ogerskega je prihitelo precejšnje število vrlih mož. Izmej cerkvenih knezov so bili navzoči: Apost. nuncij nadškof Agliardi, vojni škof dr. Belopotoczky, pozneje šent-politski vladika dr. Rössler in nadškof Angerer; dunajski kardinal Gruša je poslal zastopnika, h koncu pa tudi sam prišel k velevažnemu zborovanju ter s prekrasnim sklepnim govorom in apostolskim blagoslovom razveselil oduševljene vdeležitelje. Drugi avstrijski škoso poslali presrčne, iskrene pozdrave. — Na shodu se je poleg

običajnih stvari glede šolstva, društvenega življenja itd. s posebno temeljitostjo razpravljalo socialno vprašanje.

Nekateri židovsko-liberalni listi so skušali z grdim obrekovanjem onečastiti veličajni pojav vzbujajoče se katoliške zavesti; mej njimi nahajamo tudi neizogibnega časnikarskega malopridneža „Slov. Narod“, ki je modroval tako-le: „karakteristično je, da imajo na shodu prvo besedo krščanski socialisti, ki so shod tudi priredili — zoper voljo kat. škofov.“ In zopet: „... da se je dunajski nadškof, kardinal Gruša prav trpko izrazil o shodu, ker so bili glavni govorniki kršč.-socialni poslanci (Lueger, Liechtenstein, Pattai) in ker se je razpravljalo o političnih rečeh.“ — Da se je „Narod“ s toliko slastjo oklenil obrekovanja židovsko-liberalnih nemških tovarišev, ni za tak list nič novega. Značilno pa je vsekako, da omenja blagega dunajskega nadškofa in druge avstrijske vladike v nasprotju s krščansko-socialno stranko in njenimi voditelji, ki so na shodu govorili zares lepe navduševalne besede. Glasilo „narodne“ stranke dobro ve, zakaj je to storilo, a tudi nam ni neznano. O priložnosti spregovorimo določneje.

Pričetkom januarja t. l. je gorenje-avstrijsko „kat. polit. društvo“, ki šteje, nad 35 000 članov, prav spodbudno slavilo 25-letnico svojega obstanka. Ne da se lahko povedati, koliko neprecenljivih zaslug za kat. stvar si je v zadnjem četrtstoletju pridobilo to društvo pod svojim velekatoliškim geslom: Z Bogom za Boga, cesarja in domovino! — Enako slavje je malo dni pozneje obhajalo solnograško čvrstodelavno „kat. polit. društvo“.

Staro-Čehi so sredi novembra sklicali shod, na katerem so sklenili: po več ko triletnem prenehanji zopet posvetiti se javnemu političnemu delovanju, da rešijo svoj narod iz krutih pesti mladočeških radikalcev. Njih glasilo „Hlas Naroda“ je takrat pisalo: „Pod staro, neomadežano zastavo časti, poštenja in nesebičnosti hočemo znova odpraviti se na delo, na delo za blagor naroda in srečnejšo bodočnost“. — Prav. Mi nimamo tej novici ničesar dostavljati; rečemo le: O priliki lanskega kat. shoda v Brnu se je staročeška stranka — pridruživša se klevetanju mladočeških in lidovih (ljudskih) širokoustnežev — pokazala v zelo slabi luči. Ali je v teku dveh, treh mesecev spoznala svoj greh? Brez značajnosti v katoliških načelih, brez trdnosti v verskem oziru pač ne bo dosegla svojega lepega smotra! Stari poštenjak dr. Rieger je izrekel na shodu te-le pomenljive besede: „Ako se moraliteta našega naroda ne bo opirala na sv. vero in nje krščanska načela, tedaj se gotovo bližamo žalostnemu koncu!“ — Bog daj nekedaj tako zanesljivi in zdaj vnovič oživeli staročeški stranki veliko takih značajnih in vernih mož, kakršen je osiveli dr. Rieger, potem se ni bati za prihodnost bratskega nam naroda češkega! —

Na Slovenskem marno napredujemo v smislu sklepov našega I. kat. shoda. Delovanje „Kat. slov. delavskega društva“ v Ljubljani je zelo živahno. Udov šteje vže nad 800! Osnovalo si je „konsumno društvo“ za delavce in ima vže lastno glasilo „Glasnik“, ki se sme po svoji temeljiti in delavskim razmeram jako primerni vsebini meriti tudi z večimi istovrstnimi listi drugih narodov. — Dne 16. dec. pr. l. so vneti možje ustanovili „kat. društvo za slov. delavke“ s sedežem v Ljubljani. Število društvenic narašča od dne do dne. Ni dvojbe, da bode novo prepotrebno društvo, ki je v zanesljivih duhovskih rokah, čvrsto delovalo za duševni in gmotni blagor slovenskih (kranjskih), deloma zelo pomilovanja vrednih delavk. — V Skofji Loki se je osnovalo „kat. društvo rokodelskih pomočnikov“, v Cerknici na Notranjskem pa „katoliško slov. izobraževalno društvo“ s politično smerjo. — Na Koroškem se bode v kratkem vršil ustanovni zbor prvega „kat. slov. delavskega društva“ za Prevalje in okolico; deželna vlada mu je vže potrdila predložena pravila. Enako društvo se snuje v Žalcu na slov. Štajerji. — Goriški Slovenci dobé v bližnjem času „katoliško družbo“ s sedežem v Gorici. Služila bode večinoma istim svetim namenom, kakor kranjska družba enakega imena; politiko je popolnoma izključila iz svojih pravil Bog daj srečo in blagoslov!

Zgodovino in žalostne vspehe shoda „zaupnih mož“ meseca novembra v Ljubljani dovolj osvetljuje naš uvodni članek.

Novo leto 1895 smo pričeli ne sicer brez težkih skrbi, a tudi ne brez sladkih tolažilnih nad za prihodnost. Najboljši poznavatelj sedanje bode, najmodrejši mož današnjih časov, namestnik Kristusov Leon XIII. sam je v svojem božičnem nagovoru na kardinale povdarjal v določnih besedah, da dolgoletno njegovo prizadevanje za razširjanje prave krščanske omike in kraljestva božjega na zemlji vendar ni bilo brezvepešno: Narodi so začeli spoznavati prežalostne sadove nevere, v katero so jih zapeljali krivi preroki; osleparjeni in nesrečni gledajo rastoče nevarnosti za pravnost in družabnost ter uvidevajo, da jih edino le oživljenje krščanskega verskega duha, očvrščenje katoliške zavesti, s kratka: da jih le povrat h Kristusu more pripeljati nazaj k izgubljeni zadovoljnosti in sreči. In tako zmaga je katoliška ideja z vedno večjo, a sladko silo na vseh konceh sveta ter napoveduje pred vsem omlajenje in prerojenje stare Evrope. — Tudi v preteklem letu so se krščanski narodi klanjali tej presnavljajoči ideji in nje nebeški moči pri raznih slovesnih prilikah. Dolga vrsta katoliških shodov, ki so se tako ganljivo in spodbudno vršili v Poznanju, v Brnu, v Kolinu na Nemškem, na raznih krajih nesrečne Ogerske, na Dunaji, v Taragoni na Španskem, v Trzinu in Paviji na Laškem i. t. d.; razni shodi katoliš-

kih učenjakov, socijologov, bogoslovcev in vseučiliščnikov, krščanskih delavcev i. dr. — kaj li so vsi ti veličastni pojavi drugega kakor očitno spoznavanje, da je le pod katoliškim praporom možno vspešno delovanje za vsestranski blagor celih narodov in posameznih stanov? Dogodki v Belgiji, pogumni nastop portugalskih in ogerskih katoliških veljakov, izvolitev katoliškega predsednika v Švici, zmagovanje katoliških kandidatov in propadanje liberalnih velikašev pri raznih volitvah, vedno marljiviše snovanje političnih, socijalnih, učenjaških in dr. katoliških društev v naši ozihi domovini in drugod — ali ne dokazuje vse to, da krščanski narodi in njih pravi voditelji uvidevajo svoje dosedanje zmote in hrbet obračajo svojim sovragom? Dalje: ako nemški cesar Viljem II. s toliko vnemo povdarja živo potrebo „vere, reda in pravosti“ in svetost prisege, ako bavarski princ Arnulf kliče svojim vojakom, da je ni višje vojaške kreposti kot je trdna vera v Boga, ako nemški kancelar in celo stari brezbožnik . . . br. Crispi priznavata nujno potrebo složnega sodelovanja državne in cerkvene oblasti, ako tudi naši ministri priznavajo, da sedanja vznemirjena in zbegana družba potrebuje krščanskega kvasu — kedo bi potem mogel tajiti, da se svita tudi v glavah vladarjev in državnikov, da tudi le-ti dajejo katoliškim načelom častno spričevanje o njih rešilni in prenavljajoči moči?! . . .

Dà, dà! Svet se polagoma vrača nazaj h Kristusu in njegovim naukom in to nam obuja opravičene nade za bodočnost.

„Vivat Christus, in quo est salus, vita et redemptio nostra!“ —

RAZNOTEROSTI.

Dodatek k petdesetletnici pesnika Gregorčiča.

Dne 24. meseca oktobra je izišel 28. snopič „Slovanske knjižnice,“ katero izdaja v Gorici g. Andr. Gabršček. Vže vsebina tega snopiča je morala izobrazenega Slovenca mikati, da bi segel po njem: „Petdesetletnica rojstva Simona Gregorčiča!“ Tu di naše ime je v slovstveno zgodovino pesnika Gregorčiča vpleteno; naravno tedaj, da so se nam ob tej knjižici obudili stari spomini.

Da bi bili mi pesnika Gregorčiča nevsmiljeno raztrgali ter obsodilo na dno pekla — to more pač trditi le zaslepljena strast. Pač pa smo prednosti Gregorčičeve muze osvetlili kakor nihče

drug pred nami; le to se nam je vštelo v neodpušljivi greh, da nam niso ugajale nekatere pesni. Predrznili smo se imeti svoje prepričanje.

Radovedno smo segli po 28. snopiču „Slovanske knjižnice.“ Pa kako smo se zavzeli, ko smo tukaj našli izbrane večinoma ravno take pesni, katere smo ali izrečno grajali ali katerih misel sploh se ne zлага z načeli, ki jih v pismu in z besedo zagovarjamo. Najmanj dostojna in umestna se nam pa zdi pesen „Priateljem“ s kitico, ki tako očitno obrača v nas svojo ost:

Zahrula náme je „nevilhta s Krasa“,
 Kako morilen, groben dih je njen!
 Uboge cvetke mojega Parnasa
 Vijè, drobi in klesti bič ledén;
 Oropal jih vihar je vsega krasa,
 Na njé natrôsil gósto prah strupén,
 Na vso to kvar pa še dolži vrtnorja,
 Češ: „cvet otrôven narodu podarja?“

Pa mi ne zamerimo ta pot pesniku samemu, mariveč izdajatelju, kateri je pač preočitno pokazal namen svoje izbirke. Petdesetletnica pesnikova bi imela le služiti političnemu strankarstvu na Goriškem. Ž njo se je namerjalo oživiti spomin na našo kritiko Gregorčičevih poezij pa kar je ž njo v zvezi ter s tem zopet duhove nadražiti na nas, ki se nočemo pokoriti političnemu diktatorstvu „Sočine“ stranke. Vsaka prilika, vsako sredstvo pride prav!

Nas to malo gane. Kritika naša stoji dozdej neovržena. Tudi se nam ne zdi, da bi kaj preklicavali.

Le to nam ni prav, da se hoče tudi na našo mladino strankarsko vplivati in da mora kot sredstvo temu služiti tudi — poezija. — Vemo namreč, da se je na neki gimnaziji na Slovenskem dijakom s posebno gorečnostjo priporočal ravno ta snopič in se je jim kar naložilo, naj ga kupijo. Dvomimo, ali more res mladini blažiti srce vse, kar bere v tem snopiču, in posebno še navduševati jo za sv. cerkev pa za — duhovski poklic. V pesni: „Prebiral sem pratko“ se sv. mati cerkev naravnost slika kot strankarska, češ, kakor svet, tako je tudi ona zabila slovenski narod! Vojak, ki je zapustivši zastavo zbežal, je „nekriv“ zato, ker je zbežal — iz ljubezni do svojega dekleta! Mislite li, da mladina ne zna iz tega sklepati: spolna ljubezen je nevtrdna?! Tudi „Nevesta“ ne more gimnazijcev preveč ogrevati za — vedno devišstvo v duhovskem stanu; zadnja kitica se glasi:

Kdor sam do večera potuje skoz svet,
 Izgine sè zarjo večerno;
 A ti (nevesta) ne zamreš, ne iznikne tvoj cvet,
 Pomlajen bo v deci čveterno!

V to kitico je pesnik položil glavno misel — a po ti misli se brezdvomno zakonskemu stanu daje prednost pred deviškim. Kaj pravi evangelij in cerkev k temu? In je res, da samstvo (celibat) ne poganja cveta? — Ravno tako obsojamo odločno, da se čez naravna misel podrejuje naravni s tem, da se verske skrivnosti rabijo v pripodabljanje narodnostne in družih nižjih idej, kakor se bere v pesnih: „Na sveti večer,“ „V pepelnični noči,“ „Velikonočna,“ „Znamenje“ in „Prebiral sem pratko.“ To ni in ne more biti lepo zato, ker ni pravo, kajti naravni red služi čez naravnemu, ne pa narobe!

No pa — potrebovala se je zbirka ravno takih pesni, zato ker ravno take odgovarjajo namenu onih, ki so jo priredili — to je estetika leposlovcev-politikov!)

Sicer je pa najhuji strup skrit — v repu. Tu govori telegram s Štajerskega mej drugim, da pesnik nosi trnjevo krono narodnega mučeništva, in v dan njegove slavnosti „ne bode pod njegovo streho farizejev in štreberjev.“

Ako bi se hotelo pesnikovo „mučeništvo“ vzeti morebiti tako, da je kaj trpel od cerkvene oblasti, kakor se je raznašalo po svetu in se še raznaša, bi morali mi odločno protestovati proti takemu obrekovanju, akoravno stvar neposredno ne zadeva nas. Zdi se, kakor bi se hotelo v zgodovino pesnika Gregorčiča vplesti ime katerega ordinarijata, nekako slično, kakor se je v Prešernovo zgodovino vplelo ime dekana Dagarina. Potem bi se seveda pri zgodovini slovenskega slovstva od leta do leta mladini ponavljalo, kako je Gregorčiča preganjala, mučila cerkvena oblast. Toda svet vedi, da Gregorčič ni niti od katerega ordinarijata niti od bratov duhovnov ničesar trpel. Če je kaj trpel, je trpel edino le od naše kritike. *(Of lajnivec!)*

Naš list na gimnazijah.

Ne le v Ljubljani, ampak tudi po drugih gimnazijah, kate-re obiskujejo slovenski dijaki, se „Rimski Katolik“ pridno pre-poveduje. S Štajerskega in s Koroškega nam pišejo o kaznih in ukorih, ki so zadeli mlade čitatele našega razvpitega

¹⁾ Zatorej odkrito rečemo, da nim ja prava vganjka, kar je „Dom in Svet“ pisal o 28. snopiču „Slov. knjižnici“ — da so tu zbrane „najboljše Gregorčičeve pesni“, ta zbirka da je „prav primerna proslava pesnikova!“ Mi trdimo narobe: tu so brane najslabše Gregorčičeve pesmi, in zbirka ta je prav neprimerna in nedostojna proslava pesnikova. Ker vemo, koliko vpliva „Dom in Svet“ na mladino in ker smo tudi mi poklicani vzga-jati isto mladino, bi želeli, da bi „Dom in Svet“ enkrat pojasnil svoje nazore o lepem, ker še zdaj ne vemo, pri čem prav za prav smo; pa tudi za mladi-no mora biti poh.jsljivo, ako v di, da se „Dom in Svet“ pa „Rimski Katolik“, vsak vrejevan od svojega bogoslovnega doktorja, duhovnika, ne zlagata v tako bistvenih vprašanjih. Več luči tedaj!

lista; prosijo nas, naj bi jim ga za skozbog več ne pošiljali, ker... No, mi ne bomo dijakov nikar zapeljavali k nepokorščini..... A ker se je vže začelo tako strogo paziti, s kakim berilom se peča gimnazijska mladina, pričakujemo za trdno, da bo strogost in doslednost, s katero se preganja naš list, veljala tudi za druge knjige in liste. Mi moramo z lastnimi očmi gledati, kako mladina brezbožne in nenravstvene knjige dobiva od lastnih profesorjev in jih prebira vsled njih priporočanja.

Mi smatramo za sila nujno, da se znova preiščejo dijaške knjižnice in se strogo pazi na izvršitev odredb, ki določujejo, kaj sme mladina brati, česa ne sme.

Darovi za mlade pisatelje.

Darovi v ta plemeniti namen prihajajo čedalje redkejši. Le od časa do časa se nas še spomni kateri blag gospod. Zatorej znova trkamo na srca krščanskih domoljubov, priporočajoč jim slovensko mladino na viših učiliščih. Ti darovi prinašajo dvoje korist: prvič spodbujajo nadarjene mladeniče k delu ter nam pomagajo vzgajati novih pisateljskih moči, a drugič jim olajšujejo tudi gmotno stanje, katero je posebno mej vseučiliščniki neredkokrat obupno.

Dalje so darovali:

P. n. g. Brezavšček Andrej, župnik v Rifenberku	for. 10. —
" " " Puc Alojzij, župnik v Hrenovicah . . . "	6. —
" " " Brence Ivan, župnik pri sv. Gregorji . . . "	1. —
" " " Anton Cibič, dekan v Črničah . . . "	2. —
" " " Al. Hutter, kaplan v Hradišah . . . "	8. —
" " " Avg. Sinkovec, kaplan v Stari Loki . . . "	3. —
" " " Fr. Gornik, župnik v Nedelji . . . "	3. —
" " " H. Povše, kaplan v Žužemberku . . . "	2. —

Priloga.

S pričujočim zvezkom „Rimskega Katolika“ dobijo gospodje naročniki kot prilogo ravnokar izišlo I. števil. „Zore“, glasila slov. katoliških akademikov.

Naš pravopis.

Gospodje naročniki bodo lahko zapazili, da smo letos pravopis v listu za nekoliko spremenili. Nekatere oblike, ki niso dandanes v splošni rabi, smo popustili, ker smo se hoteli zopet približati večini denašnjih slovstvenikov. Poskusili bomo dosledno se držati pravil, katera so priznani jezikoslovci slovenski pojasnili in vtemeljili. Sicer bo naš govor, kakor doslej, kar mogoče priprost in lahkoumljiv, da bo mogoče naš list brati vsakemu količnejšemu omikanemu Slovincu.

Naši časopisi.

Slovensko čaopisje je čez mero naraslo v veliko narodno izgubo: gnetno in npravstveno. Čemu pač tolika potrata? Čemu izhajajo n. pr. „Novice?“ Same ne vedo. In „Slovenski Narod“ — ali ne bi lahko enkrat na teden povedal vse, kar ve t. j. vse psovke stare in na novo skrivane, saj drugega res ne ve.

A za to o blago plačujejo mu Slovenci gotovo kakih 12.000 do 15.000 gld. vsako leto! Ali bi ne bilo bolje spravljati denar za druge potrebe slovenskega ljudstva? Zato pa stori vsaki Slovenec le svojo narodno dolžnost, ako take nepotrebne liste vrže. Nepotrebni so listi liberalni poleg katoliških, nepotrebni so listi, ki samo dražijo in hujskajo, listi surovi in neotesani poleg poučljivih. Toliko bolj so vredni priporočila in naročbe listi, ki so vstanovljeni narodu v pouk, v obrambo veri in jeziku, listi kaoliški.

Od naše strani naj bodo p. n. naročnikom priporočeni naslednji časopisi:

„Slovenec“, dnevnik v Ljubljani, 15 gld. na leto.

„Slovenski Gospodar“, tednik v Mariboru, 2 gld. 50 kr. na leto.

„Süddeutsche Post“, 2-krat na teden, Maribor, 6 gld. 60 kr. na leto.

„Mir“, 3-krat na mesec, v Celovcu, 2 gld. na leto.

„Primorski List“, 3-krat na mesec v Gorici, 1 gld. na leto.

„Domoljub“, 2-krat na mesec v Ljubljani, 80 kr. na leto.

„Danica“, tednik v Ljubljani.

„Dolenjske Novice“, 2-krat na mesec, v Novem mestu, 1 gld. na leto.

„Glasnik“, 2-krat na mesec v Ljubljani, 80 kr. na leto.

„Dom in Svet“, leposloven list v Ljubljani, 4 gld. 20 kr.

„Vrtec“, list za deco v Ljubljani, 2 gld. 60 kr.

Katoliški listi so toliko bolj vredni naročbe in priporočila, ker se proti njim grozno hujska in vporablja vsako sredstvo. Najbolj je pa obsojati popustljivost nekaterih naših prijateljev, ki hodijo v čitalnice in društva, kjer ni katoliških listov. Pohujšanje!

OBSEG

I. zvezka „RIMSKEGA KATOLIKA“.

Apostolsko pismo Leona XIII o vshodnih cerkvah	str.	1
Radikalizem. Radikalno-napredna stranka na Slovenskem :		
Radikalizem v filozofičnem smislu. — Metafizični razlog intelektualnega in praktičnega radikalizma. — Radikalizem v zgodovinskem pomenu. — Dobro lastnosti radikalcev. — Najhujši radikalec je hudič, najodločnejši antiradikalec je Jezus Kristus. — Kristusova cerkev in loža. — Oče radikalizma je liberalizem. — V čem se loči oče od sina? — Radikalizem na Slovenskem.	„	9
Volilna pravica : 1. Pravo načelo. — 2. Krivo načelo. — 3. Občna volilna pravica in nje zle posledice. — 4. Vrejena občna pravica	„	25
Deset poglavij iz narodnostnega katekizma : Zakaj hočemo zopet razpravljati o narodnosti? — Narod in narodnost. Nju početek. Narod pa država in cerkev. — Narodnost pa katehizem in prižnica. — Narodnost je dobra. Dolžni smo narod ljubiti. — Narodnost in sv. pismo. — Jezus Kristus. — Sv. Pavel. — Pretirana narodnost. Kaj učita o tem zdravi razum in sv. pismo? — Kako ljubijo narod Savli, a kako Pavli? — Absolutna narodnost, nacionalna cerkev, absolutno-narodnostna morala. — Narodnostna ekskluzivnost. — Narodna prava — Narodna enakopravnost — kako se mora razumeti?	„	36
Apolegetični razgovori : Vesoljni potop	„	60
Grško-slovanski razkol na vshodu : 1. Vshodno vprašanje — slovansko vprašanje. — 2. Vshodni kristijani niso toliko verski razkolniki. — 3. Oni so razkolniki bolj po ljubezni. Politika v zgodovini vshodnega razkola. — 4. Zapadne in vshodne kristijane ločijo bolj predsodki, kakor objektivni razkol. — 5. Naravna sredstva k zedinjenju. — 6. Nadnaravna sredstva. — 7. Korist zedinjenja. Kako? Kdaj? Od koga odvisno?	„	68
Nekaj misli o narodnih slovstvih : Slovstvenic malikovanje. — Slovstveni anarhizem. — Bralna manija	„	89
Iz novejšega hrvatskega slovstva : Nekaj besedi za uvod. — Peter Preradović	„	101
Časopis	„	116
Raznoterosti : K petdesetletnici pesnika Gregorčiča. — Naš list na gimnazijih. — Darovi za mlade pisatelje	„	129

